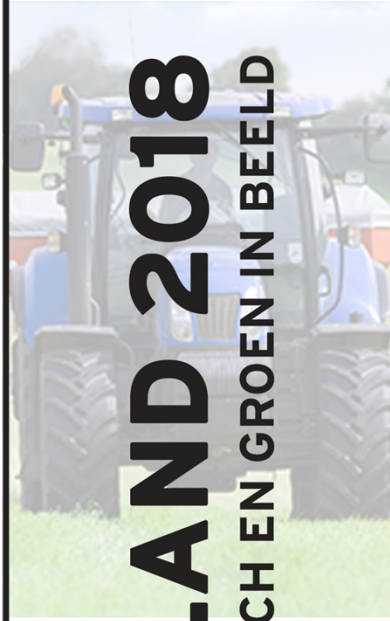
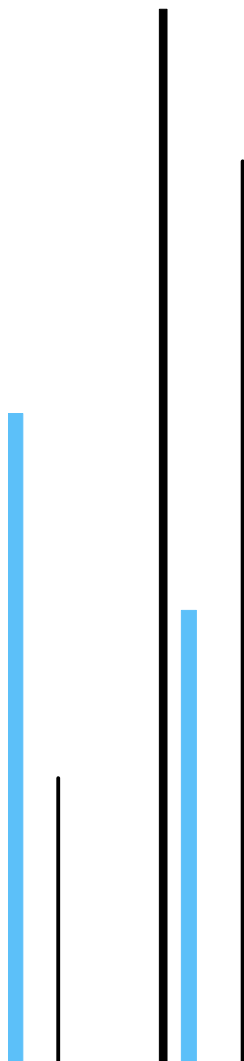

COLLAND 2018

R AGRARISCH EN GROEN IN BEELD

Arbeidsmarkt Colland 2018

Arbeidsmarktstructuur sector agrarisch en groen in beeld

1902-1791 v0.1

Uitgevoerd in opdracht van Colland Arbeidsmarkt

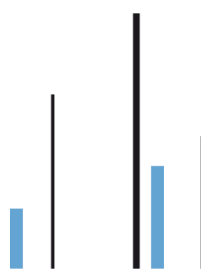
Mark Grotenhuis, René van Hulle en Jeroen de Kort

16 oktober 2018 (versie 8 februari 2019 met correctie in optelling in tabel 4.1)

ABF Research | Verwersdijk 8 | 2611 NH | Delft | 015 - 27 99 300

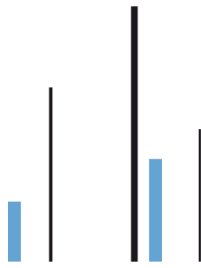
Copyright ABF Research 2018

De informatie in dit rapport is met de grootste zorg samengesteld. ABF Research aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten, onnauwkeurigheden of onvolledigheden. Het gebruik van (onderdelen van) dit rapport is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Samenvatting	3
1 Inleiding	15
1.1 Bronnen	15
1.2 Vergelijking met eerdere metingen	18
1.3 Leeswijzer tabellen	19
2 Bedrijven met werknemers op de loonlijst	21
2.1 Omvang & ontwikkeling	21
2.2 Grootteklasse	24
2.3 District	25
2.4 Rechtsvorm	26
3 Werknemers op de loonlijst	27
3.1 Omvang & ontwikkeling	27
3.2 Bedrijfskenmerken	30
3.3 Persoonskenmerken	32
3.4 Baankenmerken	40
3.5 Ziekteverzuim	48
4 Inzet van arbeidskrachten niet op de loonlijst	49
4.1 Structureel	49
4.2 Piekperiode	50
4.3 Uitzendkrachten	52
4.4 Contracting	53
5 In-, door- en uitstroom van werknemers op de loonlijst	55
5.1 Omvang	55
5.2 Leeftijd	58
5.3 Arbeidsmarkt herkomst en bestemming	60
5.4 Instroom vanuit onderwijs	62
6 Vacatures	65
7 Bedrijven zonder werknemers op de loonlijst	69
7.1 Omvang & ontwikkeling	69
7.2 Arbeidskrachten niet op de loonlijst	70
7.3 Achtergrondkenmerken zelfstandigen	73
8 Opleiding & ontwikkeling	77
8.1 Omvang en samenstelling	77
8.2 Aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt	80
8.3 Ontwikkeling op het werk	86
Bijlage A: Begrippenlijst & afkortingen	89
Bijlage B: Vragenlijst bedrijvenenquête 2018	91
Bijlage C: 35 arbeidsmarktregio's en 6 arbeidsmarktdistricten	105
Bijlage D: Opleidingen & opleidingsclusters	107

Voorwoord

Het bestuur van Colland Arbeidsmarkt heeft na eerdere onderzoeken in 2014 en 2016 dit jaar voor de derde keer een onderzoek laten uitvoeren om actuele arbeidsmarktgegevens te verzamelen. Doel is het ondersteunen van beleidsvorming door sociale partners in de agrarische en groene sectoren.

Belangrijk verschil met voorgaande jaren is dat er deze keer, onder strikte waarborgen voor privacy, ook gebruik is gemaakt van de CBS-microbestanden. Dit is een goede aanvulling gebleken op de vragen die in het kader van het onderzoek zijn gesteld aan werkgevers en zelfstandige ondernemers. De lengte van de vragenlijst kon daarmee behoorlijk ingekort worden. De belasting voor werkgevers en zelfstandige ondernemers om deel te nemen aan het onderzoek kon om die reden kleiner worden. Ook komt het gebruik van de CBS-microbestanden de betrouwbaarheid van de cijfers ten goede.

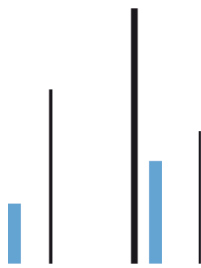
Dit rapport geeft een actueel beeld van en een solide inzicht in de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt van de agrarische en groene sectoren. In het rapport is zo veel mogelijk aangesloten bij reeds beschikbare informatie van Colland Arbeidsmarkt (de zogeheten factsheets) en overige vrij verkrijgbare arbeidsmarktgegevens. De informatie in deze jaarlijks gepubliceerde factsheets is in dit rapport aangevuld met extra informatie over mobiliteit, opleiding en ontwikkeling en met inschattingen van wat bedrijven (zowel bedrijven met werknemers als zelfstandigen) in de nabije toekomst verwachten.

Het rapport wordt ter bespreking aangeboden aan de afzonderlijke sectoren via de sectorcommissies van Colland Arbeidsmarkt. Zij kunnen de informatie uit dit rapport gebruiken bij hun op de arbeidsmarkt gerichte beleidsvorming, activiteitenplannen en plannen van activiteiten.

Wij bedanken de leden van de begeleidingscommissie, de onderzoekers van ABF Research en Colland Bestuursbureau voor de plezierige samenwerking en de soms diepgravende en fundamentele discussies wat uiteindelijk heeft geresulteerd in het rapport wat u nu in handen heeft.

Wij vertrouwen erop dat Colland Arbeidsmarkt met dit rapport een kwalitatief goede bijdrage levert aan inzicht en beleidsvorming op het gebied van arbeidsmarkt in uw sector, regio en/of bedrijf.

Riet Zweistra,
Jaap Bosma
Voorzitters Colland Arbeidsmarkt

Samenvatting

Landelijke context

In de recente Miljoenennota¹ wordt benadrukt dat de Nederlandse economie al sinds 2014 een jaarlijkse groei van ten minste 1,4% laat zien, met een top van 3,2% in 2017. Ook voor de komende jaren wordt een economische groei van meer dan 2,5% per jaar verwacht. Deze verwachting voor Nederland steunt op de economische groei van enkele grootmachten in de wereld. Er zijn wel toenemende onzekerheden, zoals een harde Brexit en een mondiale handelsoorlog, die de economie negatief kunnen beïnvloeden.

Binnen deze context is de werkgelegenheid in Nederland vanaf 2014 jaarlijks met 0,7% tot 2,0% toegenomen. Deze groei zal naar verwachting ook de komende jaren doorzetten. De werkloosheid is gedaald van 7,4% in 2014 naar 4,9% in 2017, het laagste niveau in de afgelopen 8 jaar. Een verdere, maar minder sterke, daling wordt verwacht, naar 3,4% in 2019. In de krapper wordende arbeidsmarkt krijgen steeds meer werkenden een vast contract. De groei van het aantal werknemers met een flexibele arbeidsrelatie is nagenoeg geheel tot stilstand gekomen.

Het aantal openstaande geregistreerde vacatures bereikte in het tweede kwartaal van 2018 een nieuwe recordhoogte van meer dan 250 duizend. Per vacature is gemiddeld 1,4 werkloze beschikbaar. De verwachting is dat vanaf 2019 sprake zal zijn van een evenwicht tussen het aantal werklozen en het aantal vacatures of dat er zelfs minder werklozen dan vacatures zullen zijn.

Omvang & ontwikkeling agrarische en groene sector

Op 31 december 2017 waren 47.900 bedrijven geregistreerd bij Colland, waarvan 13.900 bedrijven met werknemers op de loonlijst en 34.000 bedrijven zonder werknemers op de loonlijst. Structureel waren gedurende 2017 bij deze bedrijven circa 210.000 arbeidskrachten actief. Deze groep bestaat ruwweg uit 120.000 werknemers op de loonlijst, 71.000 arbeidskrachten die niet op de loonlijst staan (waarvan 41.000 bij bedrijven met werknemers en 30.000 bij bedrijven zonder werknemers; voornamelijk uitzendkrachten) en 19.000 zelfstandigen.

‘210.000 arbeidskrachten actief in de agrarische en groene sector met uitschieters tot maximaal 350.000 arbeidskrachten in piekperioden’

Tijdens de hoogste piek (niet voor ieder bedrijf in dezelfde periode) stijgt het aantal arbeidskrachten tot maximaal 350.000. De samenstelling is dan als volgt: 138.000 werknemers op de loonlijst, 193.000 arbeidskrachten die niet op de loonlijst staan (waarvan 111.000 bij bedrijven met werknemers en 81.000 bij bedrijven zonder werknemers; voornamelijk uitzendkrachten) en 19.000 zelfstandigen. Met 210.000 tot 350.000 arbeidskrachten maakt de sector 2,4% tot 4% uit van de Nederlandse arbeidsmarkt.

¹ Ministerie van Financiën (2018) 'Miljoenennota 2019'.

De sector met de meeste arbeidskrachten is de glastuinbouw. Dit is ook de sector met de meeste extra arbeidskrachten gedurende de piekperiode. Open teelten tuinbouw, open teelten bloembollen en de groothandel in bloembollen laten relatief het grootste verschil tussen het structureel aantal arbeidskrachten en het aantal gedurende de piekperiode. Het aantal werknemers in de sectoren loonwerk, bos en natuurbeheer, paddenstoelenteelt en dierhouderij blijft gedurende het jaar nagenoeg gelijk.

Tabel S.1: Aantal arbeidskracht per type arbeidskracht en structureel of tijdens de piekperiode bij bedrijven met en zonder werknemers naar sector, 2017

	A. Werknemers op de loonlijst (31-12)	B. Arbeidskrachten niet op de loonlijst (structureel)	C. Zelfstandigen	D. Werknemers op de loonlijst (31-7)	E. Arbeidskrachten niet op de loonlijst (piek)	F. Arbeidskrachten (structureel) (A + B + C)	G. Arbeidskrachten (piek) (C + D + E)
1. Loonwerk	23.120	4.450	2.000	23.260	9.590	29.570	34.850
2. Bos en natuurbeheer	2.490	230	280	2.480	420	3.000	3.180
3. Bedrijfsverzorging	2.910	11.870	190	3.100	22.990	14.970	26.280
4. Hoveniers	17.810	4.500	6.390	18.440	9.520	28.700	34.350
5. Paddenstoelenteelt	2.450	30	0	2.450	<100	2.480	2.500
6. Dierhouderij	9.130	830	3.470	9.130	3.960	13.430	16.560
7. Glastuinbouw	34.720	37.810	1.680	40.580	82.880	74.210	125.140
8. Open teelten landbouw	3.260	1.030	1.450	4.580	3.950	5.740	9.980
9. Open teelten tuinbouw	9.760	4.640	2.410	13.880	32.580	16.810	48.870
10. Open teelten bloembollen	3.980	1.640	540	8.380	10.600	6.160	19.520
11. Open teelten boomkwekerij	8.840	1.430	1.050	10.510	5.650	11.320	17.210
12. Groothandel in bloembollen	1.470	110	0	1.580	1.650	1.580	3.230
Totaal 2017	119.940	70.850	19.460	138.370	192.580	210.250	350.410

Ontwikkeling

Sinds 2015 is de sector gegroeid. Het aantal bedrijven met en zonder werknemers op de loonlijst is met 4% toegenomen (totale arbeidsmarkt: +8%) terwijl het aantal werknemers op de loonlijst met 7% is toegenomen (totale arbeidsmarkt: +4%). De schaalvergroting zet door naar gemiddeld 8,6 werknemers op de loonlijst per bedrijf met werknemers op de loonlijst.

‘Agrarische en groene sector kende de afgelopen twee jaar een bovengemiddelde groei en schaalvergroting in vergelijking met de Nederlandse arbeidsmarkt’

De groei van de werkgelegenheid in Nederland en specifiek de groei in de agrarische en groene sector verhogen de druk op de arbeidsmarkt, terwijl de beroepsbevolking tussen het 2^e kwartaal 2015 en het 2^e kwartaal 2017 slechts met een kleine 2% is gegroeid. Hierdoor is de vacaturegraad is gestegen van 1,8% naar 2,3% (totale arbeidsmarkt: van 1,7% naar 3,1%). Dit betekent dat, afhankelijk van het kwartaal en de bron waarvan de vacaturegegevens worden vergeleken, het aantal vacatures in twee jaar tijd is gestegen met 33% tot 83% (totale arbeidsmarkt: 45% tot 59%). In totaal waren er in 2017 14.700 vacatures, waarvan 26% moeilijk vervulbaar is gebleken. De meeste vacatures betreffen de functies oogstmedewerker, productiemedewerker en hovenier/groenvoorziener. 43% van de vacatures wordt geclassificeerd op het niveau van vmbo en 42% op het niveau van mbo.

‘Druk op de arbeidsmarkt neemt steeds verder toe, waardoor het vinden van arbeidskrachten lastiger wordt’

Ontwikkeling per sector

Het aantal bedrijven met en zonder werknemers op de loonlijst is het meest toegenomen in de sectoren dierhouderij en groothandel in bloembollen (+7%). En wat betreft het aantal werknemers op de loonlijst zijn de sectoren hoveniers en open teelten bloembollen het hardst gegroeid (+14%). Opvallend is, dat in tegenstelling tot de trend van schaalvergroting, in de sectoren bedrijfsverzorging en groothandel in bloembollen het aantal bedrijven is gegroeid, terwijl het aantal werknemers op de loonlijst is afgenomen. In de sectoren glastuinbouw en open teelten bloembollen speelt schaalvergroting met een daling van het aantal bedrijven en een groei van het aantal werknemers op de loonlijst juist een grote rol.

Groeiverwachtingen

In lijn met de groeiverwachtingen van het CPB voor de totale arbeidsmarkt verwachten ook meer bedrijven in de agrarische en groene sector dat de omzet in 2018 hoger zal zijn dan die van 2017 (34% verwacht een stijging en 15% een daling). Ook bij de instroom en het aantal vacatures wordt een stijging verwacht (vacatures van 14.700 naar 16.100). De hoveniers zien 2018 met het meeste vertrouwen tegemoet (57% verwacht een stijging van de omzet). Bedrijfsverzorging, dierhouderijen en open teelten bloembollen vallen op doordat meer bedrijven in deze sectoren een afname van de omzet verwachten dan een toename en ook het aantal vacatures naar verwachting daalt.

‘Groeiverwachtingen laten een positief beeld zien, met uitzondering van de sectoren bedrijfsverzorging, dierhouderijen en open teelten bloembollen’

Profiel van de agrarische en groene sector

Bedrijfskenmerken

Met 79% bestaat het merendeel van de bedrijven met werknemers uit bedrijven met maximaal 10 werknemers op de loonlijst en vormen bedrijven met 51 of meer werknemers op de loonlijst met 2% een uitzondering. Tussen de verschillende agrarische en groene sectoren verschilt dit beeld sterk. Vanuit het perspectief van de werknemers op de loonlijst is dit beeld compleet anders. Slechts 29% van de werknemers werkt bij een bedrijf met 1 tot en met 10 werknemers op de loonlijst. Het aandeel bij bedrijven met 51 of meer werknemers is met 26% vergelijkbaar.

De verdeling over de 6 arbeidsmarktdistricten voor bedrijven en werknemers op de loonlijst is zeer vergelijkbaar. In het district Midden-West zijn de meeste bedrijven gevestigd en werknemers actief (circa 24%), terwijl het district Noord met afstand het kleinst is met een aandeel van circa 9%.

Persoonskenmerken

De sector wordt gedomineerd door mannen: 76% bij de werknemers op de loonlijst met een vast dienstverband en 92% bij de zelfstandigen. In vergelijking met de Nederlandse arbeidsmarkt werken ook relatief veel jongeren tot en met 24 jaar in de sector (22% tegenover 7%). Het hogere percentage jongeren geldt ook voor zelfstandigen, maar bij zelfstandigen valt vooral het hoge aandeel personen van 65 jaar of ouder op (14% tegenover 9% in de totale arbeidsmarkt). In lijn met het hoge aandeel jongeren werken er zeer veel laag opgeleiden in de sector (26% van de werknemers heeft geen startkwalificatie tegenover 16% in de totale arbeidsmarkt). Zowel bij werknemers als zelfstandigen komen relatief weinig personen voor met een afgeronde hbo- of universitaire opleiding (respectievelijk 16% en 20% tegenover 43% en 44% in de totale arbeidsmarkt).

‘Hoog aandeel jongeren, veel werknemers zonder startkwalificatie, korte duur van de werkweek en laag gemiddeld inkomen zijn allemaal het gevolg van de vele bijbanen’

Baankenmerken

De lage gemiddelde leeftijd en het grote aandeel werknemers met een vaste aanstelling zonder startkwalificatie maken dat het bruto inkomen per voltijdsaanstelling met € 28.600 beduidend lager ligt dan het gemiddelde van € 40.400 voor de totale Nederlandse arbeidsmarkt. Het inkomen uit winst van zelfstandigen in de sector is echter nagenoeg gelijk aan dat van de zelfstandigen uit de rest van de Nederlandse arbeidsmarkt.

Met het hoge aandeel jongeren is te verwachten dat de gemiddelde duur van de werkweek laag is. Met 29,5 uur wordt het Nederlandse gemiddelde van 30,3 uur echter benaderd. Het aandeel dat minstens 32 uur per week werkt ligt met 65% zelfs licht hoger dan in de totale arbeidsmarkt. Het verschil zit hem in relatief veel werknemers die minder dan 16 uur werken (doorgaans bijbanen) en weinig werknemers die tussen de 16 en 32 uur per week werken (deeltijdbanen).

‘Veel vaste contracten ondanks het grote aandeel bijbanen’

Gezien het hoge aandeel jongeren en het daarmee samenhangende hoge aandeel bijbanen zou misschien een hoog aandeel tijdelijke contracten verwacht worden. Niets is echter minder waar. Met 70% ligt het aandeel werknemers met een vast contract beduidend hoger dan de 64% in de totale arbeidsmarkt.

66% van de werknemers op de loonlijst met een vast contract heeft een uitvoerende of dienstverlenende functie. Met 17% heeft ook een behoorlijk deel van de werknemers een administratieve of commerciële functie. Als de arbeidskrachten die niet op de loonlijst staan ook meegenomen worden, dan zal het aandeel met een uitvoerende of dienstverlenende functie naar verwachting verder toenemen.

Dynamiek

Op jaarbasis is de bruto instroom van werknemers op de loonlijst (met 27.470) iets lager dan die van de Nederlandse arbeidsmarkt (23% versus 27%). Van deze instroom was bovendien 44 procent reeds

werkzaam bij een bij Colland aangesloten bedrijf en vormt daarmee een doorstromer. De netto instroom komt daarmee uit op 15.370 werknemers op de loonlijst. Daartegenover staat een bruto en netto uitstroom van respectievelijk 24.480 en 12.380 werknemers op de loonlijst. Het verschil van 2.990 werknemers tussen de in- en uitstroom geeft de groei tussen 31 december 2016 en 31 december 2017 weer.

‘Geringe netto instroom van werknemers in de agrarische en groene sector’

De jaarlijkse instroom en uitstroom van werknemers zijn tussen 2015 en 2017 met respectievelijk 14% en 18% toegenomen. En gezien de verwachte groei van de sector in 2018 is het ook logisch dat een groei van de instroom in 2018 wordt verwacht.

Net als in voorgaande jaren bestaat bijna de helft van de instroom (49%) uit jongeren van 15 tot en met 24 jaar (totale arbeidsmarkt: 38%). Bij de uitstroom is dat ook ongeveer de helft (53%, totale arbeidsmarkt: 32%). Het hoge aandeel instroom van jongeren heeft als logisch gevolg dat 32% van de instroom nog geen startkwalificatie heeft. De jongeren zonder startkwalificatie hebben voornamelijk bijbanen en volgen nog opleidingen om uiteindelijk een startkwalificatie te verkrijgen. In absolute cijfers is de in- en uitstroom onder jongeren nagenoeg gelijk aan elkaar. De groei in de sector zit dan ook bij de werknemers op de loonlijst van 25 jaar en ouder en niet zo zeer bij de bijbaantjes.

Van de netto instroom, dus exclusief de 44% doorstromers, komt 47% van een bedrijf uit een andere arbeidsmarktsector en stroomt 12% in vanuit een uitkering (ww, wao, bijstand etc.). De rest (41%) stroomt niet in vanuit een andere baan of een uitkering. Van alle instromers op de loonlijst heeft 14% in de afgelopen anderhalf jaar een opleiding afgerond.

Opleiding & ontwikkeling

Vmbo

In het vmbo kunnen studenten (nagenoeg allemaal tussen de 13 en 16 jaar oud) van de basisberoepsgerichte, kaderberoepsgerichte of gemengde leerweg aan het einde van het tweede leerjaar kiezen voor het profiel ‘groen’. In collegejaar ‘17-’18 waren er 17.660 studenten in het derde en vierde leerjaar die voor dit profiel gekozen hadden. In collegejaar ‘16-’17 hebben 8.480 studenten het vmbo-diploma met profiel ‘groen’ behaald. Het aantal studenten met het profiel ‘groen’ in collegejaar ‘17-’18 is ten opzichte van collegejaar ‘13-’14 met 11% gegroeid, maar is de afgelopen drie jaar ongeveer gelijk gebleven. In tegenstelling tot de huidige verdeling op de arbeidsmarkt in de agrarische en groene sector zijn er iets meer vrouwen (53%) dan mannen onder de studenten met een profiel ‘groen’ van het vmbo.

‘In het vmbo sorteren circa 8.000 studenten per leerjaar voor op een ‘groene’ arbeidsmarktcarrière’

Middelbaar beroepsonderwijs

18.130 studenten volgden in collegejaar ‘17-’18 een mbo-opleiding die gelieerd is aan de agrarische en groene sector. Dit waren voornamelijk opleidingen via de beroepsopleidende leerweg (bol, 67%) en van opleidingsniveau 3 en 4 (80%). Het aantal studenten fluctueerde de afgelopen jaren tussen de 17.000 en

20.000, maar lijkt op de lange termijn redelijk stabiel. In collegejaar '16-'17 hebben 5.910 studenten hun opleiding met succes afgerond. Het aandeel met een opleiding van niveau 3 of 4 was bij de gediplomeerden beduidend lager met 60%. Dit komt doordat opleidingen van niveau 1 en 2 tussen de 1 en 2 jaar duren, terwijl opleidingen van niveau 3 en 4 tussen de 2 en 3 jaar duren. Binnen het mbo volgen de meeste studenten een opleiding gerelateerd aan de sectoren dierhouderijen, hoveniers en loonwerk. Bij bedrijven in de agrarische en groene sector hadden op 31 december 2017 2.630 bbl-studenten een leer-werkplek, waarvan 52% bij een hovenier.

'Mindere baanperspectieven bij de mbo-opleidingen van niveau 1 of 2 en beroepsopleidende leerweg'

76% van de mbo-gediplomeerden heeft een half jaar na slagen een baan van tenminste 12 uur. 5½ jaar na slagen geldt dit voor 82%. 23% van de mbo-gediplomeerden werkt een half jaar na slagen bij een bij Colland aangesloten bedrijf (waarvan 41% bij een hovenier). Met name de gediplomeerden die de beroepsbegeleidende leerweg en/of een niveau-3-opleiding hebben gevolgd komen in de agrarische en groene sector terecht. Daarnaast komen met 18% ook veel gediplomeerden terecht in de sector bouw, industrie, transport en logistiek. De baanperspectieven voor gediplomeerden die een opleiding via beroepsopleidende leerweg, opleiding van niveau 1 of 2 en/of opleiding gelieerd aan de sector dierhouderijen hebben gevolgd zijn minder dan de andere 'groene' mbo-opleidingen. De slechtere baanperspectieven blijken uit een hoog aandeel dat geen werk vindt in de jaren na diplomering en een beduidend lager gemiddeld inkomen.

Hoger onderwijs

In collegejaar '17-'18 waren er in het hoger onderwijs 7.370 studenten die een 'groene' opleiding volgden. Een jaar eerder hebben 1.320 studenten een opleiding afgerond. Het aantal studenten is de afgelopen 4 jaar met 14 procent gegroeid. De baanperspectieven op de gehele arbeidsmarkt voor gediplomeerden in het hoger onderwijs zijn met name op de langere termijn beduidend beter dan in het middelbaar beroepsonderwijs. Van de gediplomeerden uit het hoger onderwijs werkt echter maar 9% een half jaar na diplomering bij een bij Colland aangesloten bedrijf. De sector zakelijke dienstverlening trekt met 19% het grootste aandeel aan uit de agrarische en groene opleidingen in het hoger onderwijs.

'Slechts 9% van de studenten aan 'groene' opleidingen in het hoger onderwijs komt uiteindelijk in de agrarische en groene sector terecht'

Opleiding en ontwikkeling stoppen niet na de schooltijd. 25% van de werknemers op de loonlijst heeft in 2017 dan ook een opleiding of cursus gevolgd. Dit aandeel is licht lager dan in de totale arbeidsmarkt. Dit kan worden verklaard doordat in de categorie 15 tot en met 24 jaar over het algemeen weinig opleidingen en cursussen via het werk worden gevolgd en deze categorie juist in de agrarische en groene sector is oververtegenwoordigd. Binnen de sectoren bedrijfsverzorging, bos en natuurbeheer en hoveniers blijkt via deze weg meer aandacht te zijn voor het blijven ontwikkelen van werknemers.

Tabel S.2, deel 1: Kengetallen agrarische en groene sector en de totale Nederlandse arbeidsmarkt, 2015 en 2017

		Peilmoment	Agrarische en groene sector	Agrarische en groene sector 2015	Totale arbeidsmarkt Nederland
Bedrijven met werknemers	1. Aantal bedrijven	31-12-2017	13.860	13.600	
	2. Aantal bedrijfsvestigingen	31-12-2017	15.790	15.380	
	3. Aandeel bedrijven kleinbedrijf (tot en met 10 w erknemers)	31-12-2017	79%	80%	96%
	4. Aandeel eenmanszaken	31-12-2017	26%	26%	15%
	5. Aandeel vennootschappen onder firma (VOF)	31-12-2017	27%	28%	11%
	6. Aandeel besloten vennootschappen (BV)	31-12-2017	31%	30%	56%
	7. Aandeel bedrijven met verw achtting afname omzet in 2018	2018	15%		
	8. Aandeel bedrijven met verw achtting toename omzet in 2018	2018	34%		
Arbeidskrachten	9. Aantal w erknemers op de eigen loonlijst	31-12-2017	119.940	112.390	
	10. Aantal w erknemers op de eigen loonlijst (piekmoment)	31-7-2017	138.370	132.140	
	11. Aantal arbeidskrachten niet op de loonlijst bij bedrijven met werknemers (structureel)	2017	40.570		
	12. Aantal arbeidskrachten niet op de loonlijst bij bedrijven met werknemers (piekperiode)	2017	111.350	88.000	
	13. Aantal zelfstandigen	2017	19.460	15.530	
	14. Aantal arbeidskrachten niet op de loonlijst bij bedrijven zonder w erknemers (structureel)	2017	30.280		
	15. Aantal arbeidskrachten niet op de loonlijst bij bedrijven zonder w erknemers (piekperiode)	2017	81.230		
	16. Aantal arbeidskrachten (structureel, 9+11+13+14)	2017	210.250		
	17. Aantal arbeidskrachten (piekperiode, 10+12+13+15)	2017	350.410		
Werknemers op de loonlijst (bij bedrijven met werknemers)	18. Aantal w erknemers op de eigen loonlijst	31-12-2017	119.940	112.390	
	19. Aantal w erknemers op de eigen loonlijst (piekmoment)	31-7-2017	138.370	132.140	
	20. Aantal fte	31-12-2017	92.970	85.360	
	21. Aandeel w erknemers kleinbedrijf (tot en met 10 w erknemers)	31-12-2017	29%	31%	23%
	22. Aandeel w erknemers met vast dienstverband	31-12-2017	70%	71%	64%
	a w .v. aandeel vrouwen	31-12-2017	24%	23%	48%
	b w .v. aandeel jongeren (15-24 jaar)	31-12-2017	22%	24%	7%
	c w .v. aandeel ouderen (55 jaar en ouder)	31-12-2017	18%	16%	24%
	d w .v. aandeel Nederlandse nationaliteit	31-12-2017	90%	91%	82%
	e w .v. aandeel met mbo-opleiding als hoogst voltooide opleiding	31-12-2017	53%	55%	40%
	f w .v. aandeel opleiding hbo of w o	31-12-2017	16%	18%	43%
	g w .v. aandeel met 6 jaar of meer ervaring in de sector	31-12-2017	59%	62%	68%
	h w .v. aandeel uitvoerende of dienstverlenende functie	31-12-2017	66%	77%	
Arbeidskrachten niet op de loonlijst	i w aarbij gemiddelde duur van de werkw eek	2017	29,5	28,9	30,3
	j w aarbij gemiddeld inkomen bij een voltijdsbaan	2017	€ 28.600	€ 27.400	€ 40.400
	23. Aantal arbeidskrachten niet op de loonlijst (structureel)	2017	40.570		
	24. Aantal arbeidskrachten niet op de loonlijst (piekperiode)	2017	111.350	88.000	
	25. Aandeel bedrijven met een piekperiode	2017	61%	78%	
	26. Aandeel bedrijven met uitzendkrachten	2017	13%		
	27. Aandeel van de loonkosten voor uitzendw erk	2017	9%		
	28. Aandeel bedrijven dat gebruik maakt van contracting	2017	19%	13%	

Tabel S.2, deel 2: Kengetallen agrarische en groene sector en de totale Nederlandse arbeidsmarkt, 2015 en 2017

		Peilmoment	Agrarische en groene sector	Agrarische en groene sector 2015	Totale arbeidsmarkt Nederland
In-, door- en uitstroom	29. Aantal instromers	2017	27.470	24.090	
	30. Aandeel instromers t.o.v. aantal werknemers	2017	23%	21%	27%
	31. Aantal verwachte instromers	2018	28.660		
	32. Aantal uitstromers	2017	24.480	21.010	
	33. Aandeel uitstromers t.o.v. aantal werknemers	2017	20%	19%	23%
	34. Aandeel doorstromers (van de instromers)	2017	44%		
	35. Aandeel 15-24 jarigen van de instromers	2017	49%	54%	38%
	36. Aandeel 55 jarigen en ouder van de uitstromers	2017	9%	9%	14%
	37. Aandeel instromers vanuit een niet bij Colland aangesloten bedrijf	2017	26%		
	38. Aandeel instromers vanuit werkloosheids- of bijstandsuitkering	2017	5%		
	39. Aandeel instromers met een afgeronde opleiding in de voorgaande anderhalf jaar	2017	14%		
	40. Aandeel instromers met een afgeronde mbo-opleiding	2017	41%	48%	37%
	41. Aandeel uitstromers naar een niet bij Colland aangesloten bedrijf	2017	33%		
	42. Aandeel uitstromers naar werkloosheids- of bijstandsuitkering	2017	5%		
Vacatures	43. Aandeel uitstromers naar pensioenuitkering	2017	4%		
	44. Aantal vacatures	2017	14.650		
	45. Verwacht aantal vacatures	2018	16.110		
	46. Aandeel vacatures t.o.v. aantal werknemers	2017	2327,4%		
	47. Aandeel vacatures extern geplaatst	2017	46%		
Bedrijven zonder werknemers	48. Aandeel moeilijk vervulbare vacatures (langer dan 3 maanden open)	2017	26%		
	49. Aantal bedrijven	31-12-2017	34.020	32.240	
	50. Aantal arbeidskrachten niet op de loonlijst (structureel)	2017	30.280		
	51. Aantal arbeidskrachten niet op de loonlijst (piekperiode)	2017	81.230		
	52. Aantal zelfstandigen	2017	19.460	15.530	
	a w.v. aandeel vrouwen	31-12-2017	8%	7%	36%
	b w.v. aandeel 15-24 jarigen	31-12-2017	5%	8%	3%
	c w.v. aandeel 55 jarigen en ouder	31-12-2017	31%	21%	29%
	d w.v. aandeel Nederlandse nationaliteit	31-12-2017	91%	91%	81%
	e w.v. aandeel met mbo-opleiding als hoogst voltooide opleiding	31-12-2017	58%	59%	39%
	f w.v. aandeel met hoger onderwijsopleiding als hoogst voltooide opleiding	31-12-2017	20%	19%	44%
	g w.aarbij gemiddeld inkomen uit w inst	2017	€ 31.200	€ 30.400	€ 30.700

Sectoren

In dit onderdeel zijn per sector de meest opvallende afwijkingen van het gemiddelde van de gehele agrarische en groene sector weergegeven.

Loonwerk

- Hoog aandeel mannelijke werknemers op de loonlijst in vaste dienst
- Werknemers op de loonlijst met een vast contract kennen gemiddeld een lange duur van de werkweek
- Relatief weinig in- en uitstroom van werknemers op de loonlijst

Bos en natuurbeheer

- Geen duidelijke piekperiode
- Relatief weinig jonge en veel oude werknemers op de loonlijst in vaste dienst
- Laag aandeel werknemers op de loonlijst met een vast dienstverband zonder startkwalificatie
- Relatief veel werknemers op de loonlijst met een vast dienstverband met een ruime ervaring in de sector
- Hoog aandeel vaste contracten bij werknemers op de loonlijst
- Werknemers op de loonlijst met een vast contract ontvangen gemiddeld een hoog inkomen per voltijdbaan
- Hoog ziekteverzuimpercentage
- Relatief weinig arbeidskrachten die niet op de loonlijst staan
- Relatief weinig in- en uitstroom van werknemers op de loonlijst
- Lage vacaturegraad

Bedrijfsverzorging

- Relatief veel vestigingen per bedrijf
- Gematigd beeld van de verwachte omzetontwikkeling
- Hoog aandeel bedrijven met veel werknemers op de loonlijst
- Relatief weinig jonge werknemers op de loonlijst in vaste dienst
- Laag aandeel werknemers op de loonlijst met een vast dienstverband zonder startkwalificatie
- Hoog aandeel vaste contracten bij werknemers op de loonlijst
- Hoog ziekteverzuimpercentage
- Relatief weinig in- en uitstroom van werknemers op de loonlijst

Hoveniers

- Zeer positief beeld van de verwachte omzetontwikkeling
- Hoog aandeel bedrijven met weinig werknemers op de loonlijst
- Relatief veel bedrijven zijn een eenmanszaak
- Hoog aandeel mannelijke werknemers op de loonlijst in vaste dienst
- Laag aandeel oude werknemers op de loonlijst in vaste dienst

Paddenstoelenteelt

- Hoog aandeel bedrijven met veel werknemers op de loonlijst
- Hoog aandeel bedrijven betreft een besloten vennootschap (bv)
- Geen duidelijke piekperiode
- Relatief veel werknemers op de loonlijst met een vast dienstverband zonder startkwalificatie
- Hoog aandeel werknemers met een Midden- en Oost-Europese nationaliteit
- Relatief weinig werknemers op de loonlijst met een vast dienstverband met veel ervaring in de sector
- Laag aandeel werknemers op de loonlijst met een vast contract
- Werknemers op de loonlijst met een vast contract ontvangen gemiddeld een laag inkomen per voltijdbaan
- Relatief veel in- en uitstroom van werknemers op de loonlijst

Dierhouderij

- Relatief weinig vestigingen per bedrijf
- Hoog aandeel bedrijven met weinig werknemers op de loonlijst
- Geen duidelijke piekperiode
- Laag aandeel oude werknemers op de loonlijst in vaste dienst

Glastuinbouw

- Hoog aandeel bedrijven met veel werknemers op de loonlijst
- Hoog aandeel bedrijven betreft een besloten vennootschap (bv)
- Relatief weinig mannelijke werknemers op de loonlijst in vaste dienst
- Relatief veel werknemers op de loonlijst met een vast dienstverband zonder startkwalificatie
- Werknemers op de loonlijst met een vast contract kennen gemiddeld een korte duur van de werkweek
- Hoog aandeel arbeidskrachten die niet op de loonlijst staan

Open teelten landbouw

- Relatief weinig vestigingen per bedrijf
- Hoog aandeel bedrijven met weinig werknemers op de loonlijst
- Sterke stijging aantal werknemers in de piekperiode
- Hoge vacaturegraad

Open teelten tuinbouw

- Sterke stijging aantal werknemers in de piekperiode
- Relatief veel jonge werknemers op de loonlijst in vaste dienst
- Hoog aandeel werknemers met een niet-Nederlandse nationaliteit
- Relatief weinig werknemers op de loonlijst met een vast dienstverband met veel ervaring in de sector
- Werknemers op de loonlijst met een vast contract kennen gemiddeld een korte duur van de werkweek
- Werknemers op de loonlijst met een vast contract ontvangen gemiddeld een laag inkomen per voltijdbaan
- Laag ziekteverzuimpercentage
- Relatief veel in- en uitstroom van werknemers op de loonlijst
- Hoge vacaturegraad

Open teelten bloembollen

- Gematigd beeld van de verwachte omzetontwikkeling
- Sterke stijging aantal werknemers in de piekperiode
- Relatief veel jonge en weinig oude werknemers op de loonlijst in vaste dienst
- Laag aandeel werknemers op de loonlijst met een vast contract
- Laag ziekteverzuimpercentage
- Relatief veel in- en uitstroom van werknemers op de loonlijst
- Hoge vacaturegraad

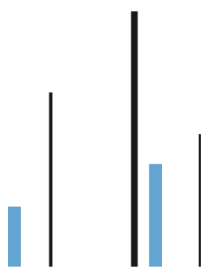
Open teelten boomkwekerij

- Zeer positief beeld van de verwachte omzetontwikkeling
- Relatief veel jonge en weinig oude werknemers op de loonlijst in vaste dienst
- Relatief veel werknemers op de loonlijst met een vast dienstverband zonder startkwalificatie
- Relatief weinig werknemers op de loonlijst met een vast dienstverband met veel ervaring in de sector
- Werknemers op de loonlijst met een vast contract kennen gemiddeld een korte duur van de werkweek
- Lage vacaturegraad

Groothandel in bloembollen

- Relatief veel vestigingen per bedrijf
- Hoog aandeel bedrijven met veel werknemers op de loonlijst
- Hoog aandeel bedrijven betreft een besloten vennootschap (bv)
- Relatief weinig jonge en veel oude werknemers op de loonlijst in vaste dienst
- Relatief veel werknemers op de loonlijst met een vast dienstverband met een ruime ervaring in de sector
- Hoog aandeel werknemers met een transport-, logistiek-, administratie- of commercieel gerelateerde functie
- Werknemers op de loonlijst met een vast contract ontvangen gemiddeld een hoog inkomen per voltijd baan
- Lage vacaturegraad

1

Inleiding

Hoeveel werknemers zijn actief in de agrarische en groene sector? En hoe heeft dit aantal zich de afgelopen jaren ontwikkeld? Hoeveel uitzendkrachten en andere arbeidskrachten worden ingezet tijdens piekperiodes? Uit welke sectoren stromen nieuwe werknemers in? Worden studenten die een agrarische of groene opleiding volgen ook daadwerkelijk voor de sector opgeleid? Deze en andere vragen met betrekking tot het thema agrarische en groene arbeidsmarkt worden beantwoord in dit rapport.

In het rapport wordt informatie over de arbeidsmarkt van erkende bronhouders zoals CBS en DUO gecombineerd met het Colland-bedrijvenregister. De informatie uit de gebruikte bronnen wordt daarnaast verrijkt met de uitkomsten van een enquête onder agrarische en groene bedrijven waaraan 4.859 bedrijven hebben deelgenomen. Op deze wijze kan het rapport Colland Arbeidsmarkt en de werknemers-, werkgevers- en brancheorganisaties helpen de gewenste sturing te geven aan de arbeidsmarkt. Dit moet ervoor zorgen dat sprake is van een evenwichtige en toekomstbestendige agrarische en groene arbeidsmarkt.

Het arbeidsmarktonderzoek voor de agrarische en groene sector is een initiatief van opleidings- en ontwikkelingsfonds Colland Arbeidsmarkt en wordt tweejaarlijks uitgevoerd. Dit fonds werkt aan de duurzame inzetbaarheid van werknemers en levert een bijdrage aan een optimale werking van de arbeidsmarkt in de agrarische en groene sectoren. Het initiatief van Colland Arbeidsmarkt wordt gesteund door diverse werkgevers-, werknemers- en brancheorganisaties: AVIH, Anthos, CNV Vakmensen, COBK, CUMELA Nederland, FNV Agrarisch Groen, HZC, KAVB, LLTB, LTO Noord/Glaskracht, LTO-Nederland, NFO, POV, Plantum, VBNE, VHG, VLBO, WAB en ZLTO (zie bijlage A voor de betekenis van de afkortingen).

1.1 Bronnen

1.1.1 Colland-bedrijvenregister

De basis voor dit onderzoek wordt gevormd door de registratie van alle deelnemende bedrijven aan de algemeen verbindend verklaarde cao sociaal fonds Colland Arbeidsmarkt. In deze registratie zijn alle bedrijven (natuurlijke en rechtspersonen) opgenomen die op enig moment tussen 1 januari 2013 en 1 januari 2018 ingeschreven staan als verplichte deelnemer in de cao. Daarnaast registreert Colland ook bedrijven zonder werknemers.

In deze registratie zijn contactgegevens (naam bedrijf, bezoekadres, postadres, telefoonnummer en e-mailadres) opgenomen die, met waarborg van privacy, gebruikt zijn om bedrijven te benaderen. Daarnaast is het KvK-nummer uit deze registratie gebruikt om dezelfde selectie van bedrijven uit andere registratiebronnen te selecteren (zie paragraaf 1.1.2). De cao-code uit het register is gebruikt om de gepresenteerde gegevens in dit rapport uit te splitsen naar de verschillende sectoren. Hiermee wordt een juiste selectie van bedrijven en herkenbaarheid van de cijfers voor de verschillende sectoren gewaarborgd.

1.1.2 CBS-microbestanden

De CBS-microbestanden is een overkoepelende term voor een uitgebreide set aan databestanden die het CBS geanonimiseerd beschikbaar stelt voor onderzoek met gegevens op het niveau van bedrijven en personen. Voor dit onderzoek is de eerste belangrijke bron een dataset met belastingdienstgegevens die inzicht geven in de loopbaanhistorie tot op individueel niveau. De loopbaanhistorie geeft informatie over baankenmerken zoals inkomen, arbeidsduur, lengte dienstverband en type arbeidsrelatie.

Daarnaast wordt de Basisregistratie Personen (BRP) gebruikt. Alle gemeenten in Nederland houden hierin persoonsgegevens bij zoals: leeftijd, geslacht en woonadres van alle personen die in de gemeente zijn of waren gevestigd.

Het bedrijvenregister van de Kamer van Koophandel (KvK) aangevuld met bedrijfsgegevens van de Belastingdienst is de derde registratiebron die voor dit onderzoek relevant is. Deze bron geeft inzicht in grotendeels vergelijkbare gegevens als het Colland-bedrijvenregister. Deze bron biedt de mogelijkheid om uit de Belastingdienstgegevens de werknemers te selecteren die voor één van de bedrijven uit de sector werkzaam zijn.

Voor informatie over de deelnemers en geslaagden van voortgezet onderwijs (vo), middelbaar beroepsonderwijs (mbo), hoger beroepsonderwijs (hbo) en wetenschappelijk onderwijs (wo) zijn registratiebronnen van de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) gebruikt. Alle opleidingen die worden bekostigd door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW) of het Ministerie van Economische Zaken (EZ) zijn verplicht de gegevens van de deelnemers en geslaagden door te geven inclusief de specifieke opleiding die zij volgen of hebben gevolgd.

Bovenstaande gegevens zijn samengevoegd tot een bestand met hierin een overzicht van alle werkzame personen vanaf 15 jaar, voorzien van persoonskenmerken (leeftijd, geslacht, herkomstgroepering en opleidingsniveau), baankenmerken (inkomen, arbeidsduur, deeltijdfactor en dynamiek) en bedrijfskenmerken (sector en regio). Dit bestand is gebruikt voor een groot deel van de analyses uit dit rapport.

Het CBS stelt de genoemde databronnen onder strikte voorwaarden beschikbaar voor statistisch en wetenschappelijk onderzoek. De bestanden bevatten vertrouwelijke gegevens. Om deze reden zijn de databestanden alleen binnen een streng beveiligde omgeving van het CBS toegankelijk. De gegevens in het rapport zijn niet te herleiden tot individuen en zijn altijd gebaseerd op ten minste 10 personen.

Indien als bron bij een figuur of tabel het CBS staat genoemd, wordt bedoeld dat de cijfers zijn gebaseerd op één of meer van de genoemde bronnen van het CBS, die zijn bewerkt door ABF Research. Voor de uitsplitsing naar deelsectoren is informatie uit de bedrijvenenquête gebruikt over de deelsector waar een bedrijf onder valt (de bedrijvenenquête is in deze gevallen niet als aparte bron benoemd).

1.1.3 Bedrijvenenquête

Onder bedrijven met en zonder werknemers is een enquête uitgezet met arbeidsmarktgerelateerde vragen die niet met het Colland-bedrijvenregister of de CBS-microbestanden beantwoord kunnen worden. Het veldwerk is middels een combinatie van telefonische en online enquêtes uitgevoerd om een goede respons te waarborgen. Hierbij zijn achtereenvolgens de bedrijven benaderd per e-mail en per brief met het verzoek de enquête online in te vullen. De bedrijven waarbij dit geen respons heeft opgeleverd zijn telefonisch benaderd voor het invullen van de enquête. Dit veldwerk is volledig uitgevoerd door DESAN.

In totaal hebben 4.859 bedrijven de enquête ingevuld. Tabel 1.1 geeft inzicht in het aantal bedrijven per deelsector en het aantal bruikbaar ingevulde enquêtes. De respons is voldoende om voor de meeste deelsectoren uitspraken te kunnen doen¹. Hoe hoger de respons, hoe groter de betrouwbaarheid.

Tabel 1.1: Aantal bedrijven, respons en representativiteit² naar deelsector (bron: Colland-bedrijvenregister en Bedrijvenenquête 2018)

	Bedrijven zonder werknemers			Bedrijven met werknemers		
	Respons	Representativiteit enquête	Representativiteit CBS-microbestanden	Respons	Respons percentage	Representativiteit CBS-microbestanden
1. Loonwerk	146	+	+	568	27%	+
Agrarisch loonwerk	66	+	+	241		+
Cultuurtechnische werken	80	+	+	326		+
2. Bos en natuurbeheer	31	-	+	56	32%	+
3. Bedrijfsverzorging	19	-	+	8	18%	-
4. Hoveniers	131	+	+	739	27%	+
Hoveniers	108	+	+	611		+
Groenvoorzieners	23	-	-	128		+
5. Paddenstoelenteelt	8	-	+	37	28%	-
6. Dierhouderij	318	+	+	659	26%	+
Melkveehouderij	152	+	+	240		+
Varkenshouderij	33	-	-	158		+
Pluimveehouderij	21	-	-	88		+
Graasdieren	112	+	-	173		+
7. Glastuinbouw	146	+	+	619	26%	+
Glasgroenten	38	-	-	188		+
Glasplanten- en bloemen	92	+	+	367		+
8. Open teelten landbouw	188	+	+	294	31%	+
9. Open teelten tuinbouw	92	+	+	256	19%	+
Open teelten fruitteelt	67	+	+	145		+
Open teelten tuinbouw overig	19	-	-	73		+
10. Open teelten bloembollen	47	-	+	110	25%	+
11. Open teelten boomkwekerij	94	+	+	250	26%	+
12. Groothandel in bloembollen	5	-	+	38	42%	+
Totaal	1.225	+	+	3.634	26%	+

De antwoorden van de respondenten moeten de totale populatie bedrijven vertegenwoordigen. Om tot aantallen voor de hele groep te komen worden de aantallen uit de respons vermenigvuldigd met een zogenaamde ophoogfactor. Bijvoorbeeld, als de totale populatie uit 1.000 bedrijven bestaat en 100 bedrijven de enquête hebben ingevuld, dan is de ophoogfactor voor die groep van respondenten 10: elk antwoord van een bedrijf telt dan ook voor 9 andere bedrijven die niet hebben meegedaan aan de enquête.

¹ Voor de bepaling van representativiteit is het uitgangspunt een betrouwbaarheidsmarge van 90% en een maximale fout van 5% (bij bedrijven zonder werknemers is uitgegaan van een maximale fout van 10%).

² Voor sectoren waar de representativiteit met een plus is aangeduid geldt dat betrouwbare uitspraken gedaan kunnen worden. In het geval van een min kan slechts een indicatie worden gegeven. In het rapport zijn indicatieve cijfer met een asterisk (*) aangegeven.

Daarnaast worden weegfactoren gebruikt, om ervoor te zorgen dat de uitkomsten op basis van de antwoorden van de respondenten het beeld voor de totale populatie zo goed mogelijk weergeven. Respondenten vormen zelden een juiste afspiegeling van de totale populatie; sommige groepen zijn oververtegenwoordigd, andere zijn ondervertegenwoordigd. Om deze reden krijgt niet ieder bedrijf dezelfde weegfactor. Op basis van bedrijfsgrootte en deelsector krijgen bedrijven die ondervertegenwoordigd zijn een hogere weegfactor en oververtegenwoordigde bedrijven een lagere weegfactor. Voor de samenstelling van de totale populatie naar deze kenmerken worden gegevens uit het Colland-bedrijvenregister gebruikt.

1.1.4 Stigas en Sazas

Sazas is een verzuimspecialist en helpt het financiële risico van verzuim en langdurige arbeidsongeschiktheid te beperken. Daarnaast helpt Sazas bedrijven met het voorkomen en verminderen van verzuim om zo de kosten van verzuim laag te houden.

Sazas registreert het ziekteverzuim van een groot deel van de agrarische en groene bedrijven. In het rapport 'Analyse Ziekteverzuim In het Agrarisch en Groen Bedrijf' (jaaroverzicht 2017, april 2018) zijn kengetallen van deze registratie opgenomen. Dit is een intern rapport opgesteld door Stigas in opdracht van Sazas. Sazas heeft deze kengetallen beschikbaar gesteld voor het arbeidsmarktonderzoek.

Stigas helpt ondernemers en werknemers om gezond, veilig en duurzaam te werken. Stigas is kennisinstituut en beschikt over het certificaat voor arbodienstverleners. Met de dienstverlening van Stigas kan een ondernemer of werkgever voldoen aan alle wettelijke verplichtingen op grond van de (nieuwe) Arbowet en de Wet verbetering Poortwachter.

1.2 Vergelijking met eerdere metingen

In 2014 en 2016 zijn vergelijkbare onderzoeken in opdracht van Colland Arbeidsmarkt uitgevoerd door een samenwerking tussen Panteia en De Beleidsonderzoekers. In vergelijking met deze twee onderzoeken is de onderzoeksaanpak gewijzigd. In de eerdere onderzoeken werd uitsluitend data uit een enquête onder bedrijven en het Colland-bedrijvenregister gebruikt. In dit onderzoek zijn ook de CBS-microbestanden als bron toegevoegd. Het gebruik van CBS-microbestanden heeft de volgende vier belangrijke voordelen:

- De kwaliteit van registratiebronnen (zoals van de Belastingdienst) is aantoonbaar beter dan van enquêtes (zoals Lisa of eigen werkgeversonderzoeken). In registratiebronnen worden gegevens doorgaans uniform bijgehouden, is geen sprake van interpretatieverschillen zoals bij respondenten en enquêteurs en is ook geen sprake van een steekproefeffect. Kwaliteitscontroles van registratiebronnen als het handelsregister, Basisregistratie Personen en de Belastingdienst zijn ook van een dusdanig niveau dat de kwaliteit van de cijfers tot op veel hoger niveau gegarandeerd kunnen worden.
- De vragenlijst die nodig is om ontbrekende data te verzamelen kan kort gehouden worden, waardoor de enquêtedruk bij bedrijven wordt beperkt en de kwaliteit van de antwoorden op enquêtevragen hoog is (deze neemt af naar mate een enquête langer duurt).
- De CBS-microbestanden zijn voor een lange periode beschikbaar en bieden daardoor ook de mogelijkheid om ontwikkelingen gedurende de afgelopen jaren in beeld te brengen. Door het gebruik van de CBS-microbestanden ook voor de voorgaande jaren is geen sprake van verschillen in de data door een verandering van de onderzoeksaanpak.
- Het combineren van verschillende registratiebronnen biedt veel meer mogelijkheden voor gedetailleerde en diepgaande analyses dan resultaten uit een enquête.

1.3 Leeswijzer tabellen

Tabel 1.2 geeft aan hoe de tabellen in dit rapport gelezen kunnen worden.

Tabel 1.2: Voorbeeldtabel met uitleg hoe de tabellen in dit rapport gelezen kunnen worden

	Onderwerp 1	Onderwerp 2	
1. Loonwerk	3.400	45%	
Agrarisch loonwerk	2.400	58%	
Cultuurtechnische werken	2.600	47%	
2. Bos en natuurbeheer	3.300	43%	
3. Bedrijfsverzorging	700	48%	
4. Hoveniers	2.700	48%	
Hoveniers	3.900	52%	
Groenvoorzieners	500	60%	
5. Paddenstoelenteelt	1.800		
6. Dierhouderij	900	57%	
Melkveehouderij	3.600	50%	
Varkenshouderij	4.100	50%	
Pluimveehouderij	4.800	43%	
Graasdieren	1.600	58%	
7. Glastuinbouw	2.400	57%	
Glasgroenten	3.900	41%	
Glasplanten- en bloemen	2.300	47%	
8. Open teelten landbouw	900	56%	
9. Open teelten tuinbouw	4.000	53%	
Open teelten fruitteelt	2.800	54%	
Open teelten tuinbouw overig	2.100	45%	
10. Open teelten bloembollen	2.000	53%	
11. Open teelten boomkwekerij	1.300	53%	
12. Groothandel in bloembollen	1.600	48%	
Totaal 2017	59.500	51%	
Vergelijk			
Totaal 2015		60%	
Industrie		51%	
Handel		50%	
Totale arbeidsmarkt		51%	

De staafjes geven visueel weer in welke mate de (deel)sector afwijkt van de totale agrarische en groene sector in 2017.

Grijze waarden betreffen een indicatieve waarde met ruime foutmarge.

Indien de cellen leeg zijn, dan zijn er onvoldoende waarnemingen of is het niet van toepassing.

Vanwege afronding kan het voorkomen dat getallen ogenschijnlijk niet optellen tot het totaal. De totalen zijn echter bepaald op basis van onafgeronde cijfers. Bijvoorbeeld (tussen haakjes afgeronde aantallen): $53 (100) + 72 (100) = 125$

Vergelijkingssectoren om de cijfers in perspectief te plaatsen en inzicht te krijgen in de ontwikkeling sinds 2015.

2

Bedrijven met werknemers op de loonlijst

2.1 Omvang & ontwikkeling

Eind 2017 zijn 47.880 bedrijven geregistreerd bij Colland, waarvan 13.860 bedrijven met werknemers op de loonlijst en 34.020 bedrijven zonder werknemers op de loonlijst. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op bedrijven met werknemers op de loonlijst en in hoofdstuk 7 op bedrijven zonder werknemers op de loonlijst.

Ten opzichte van 2015 is het aantal bedrijven met werknemers met 2% toegenomen. De verdeling over de verschillende deelsectoren is weergegeven in tabel 2.1. In deze tabel is te zien dat het aantal bedrijven in 4 van de 12 sectoren met 3% tot 5% is gekrompen. In de overige sectoren is dit aantal gegroeid, waarbij bedrijfsverzorging en hoveniers in het oog springen met een groei van respectievelijk 13% en 8%.

Tabel 2.1: Aantal bedrijven met werknemers op de loonlijst¹ naar sector, 31 december 2015 en 2017 (grijs: indicatief, bron: Colland-bedrijvenregister)

	2015	2017	Verschil 2015-2017	Verschil (%) 2015-2017
1. Loonwerk	2.030	2.070	40	2%
Agrarisch loonwerk	1.120	870	-250	-22%
Cultuurtechnische werken	910	1.200	290	32%
2. Bos en natuurbeheer	180	180	-10	-3%
3. Bedrijfsverzorging	40	50	10	13%
4. Hoveniers	2.550	2.760	210	8%
Hoveniers	2.140	2.290	150	7%
Groenvoorzieners	410	470	60	14%
5. Paddenstoelenteelt	130	130	0	2%
6. Dierhouderij	2.480	2.550	70	3%
Melkveehouderij	1.480	940	-540	-36%
Varkenshouderij	430	610	180	41%
Pluimveehouderij	290	330	40	13%
Graasdieren	280	670	390	138%
7. Glastuinbouw	2.410	2.340	-70	-3%
Glasgroenten	750	800	40	6%
Glasplanten- en bloemen	1.660	1.550	-110	-7%
8. Open teelten landbouw	940	940	10	1%
9. Open teelten tuinbouw	1.330	1.360	30	2%
Open teelten fruitteelt	870	910	40	5%
Open teelten tuinbouw overig	460	450	-20	-3%
10. Open teelten bloembollen	440	440	0	1%
11. Open teelten boomkwekerij	980	950	-30	-3%
12. Groothandel in bloembollen	100	90	-10	-5%
Totaal	13.600	13.860	260	2%

¹ Bij de deelsectoren kan slechts een indicatie van de omvang worden gegeven, aangezien deze informatie is gebaseerd op de enquête en het meten van de omvang geen statistiek is die goed uit een enquête afgeleid kan worden.

Een bedrijf kan uit meerdere vestigingen bestaan. Eind 2017 bestonden de bij Colland geregistreerde bedrijven uit in totaal 15.790 vestigingen (zie tabel 2.2). De verdeling over de sectoren is vergelijkbaar met de verdeling bij bedrijven. De sectoren bedrijfsverzorging en groothandel in bloembollen vallen op doordat er relatief veel vestigingen zijn ten opzichte van het aantal bedrijven. De sectoren dierhouderij en open teelten landbouw hebben juist relatief weinig vestigingen.

Tabel 2.2: Aantal vestigingen van de bedrijven met werknemers op de loonlijst naar sector, 31 december 2015 en 2017 (grijs: indicatief, bron: CBS-microbestanden)

	2015	2017	Aandeel vestigingen per bedrijf
1. Loonwerk	2.350	2.400	1,16
Agrarisch loonw erk	1.000	990	1,14
Cultuurtechnische w erken	1.350	1.410	1,18
2. Bos en natuurbeheer	220	220	1,25
3. Bedrijfsverzorging	50	60	1,33
4. Hoveniers	2.880	3.160	1,15
Hoveniers	2.370	2.580	1,13
Groenvoorzieners	510	580	1,25
5. Paddenstoelenteelt	150	160	1,22
6. Dierhouderij	2.680	2.770	1,09
Melkveehouderij	980	1.720	1,83
Varkenshouderij	750	590	0,96
Pluimveehouderij	420	430	1,32
Graasdieren	750	350	0,53
7. Glastuinbouw	2.830	2.810	1,20
Glasgroenten	950	1.010	1,27
Glasplanten- en bloemen	1.880	1.800	1,16
8. Open teelten landbouw	990	1.000	1,06
9. Open teelten tuinbouw	1.640	1.650	1,21
Open teelten fruitteelt	1.040	1.110	1,21
Open teelten tuinbouw overig	600	540	1,21
10. Open teelten bloembollen	480	490	1,10
11. Open teelten boomkwekerij	1.060	1.040	1,10
12. Groothandel in bloembollen	130	120	1,32
Totaal 2017	15.380	15.790	1,14

Tabel 2.3 laat zien dat 34% van de bedrijven met werknemers op de loonlijst verwacht dat de omzet in 2018 gaat stijgen ten opzichte van 2017. Slechts 15% voorziet een daling van de omzet. Bij de sectoren hoveniers en open teelten boomkwekerijen bestaat een bovengemiddeld positief beeld, terwijl in de sectoren bedrijfsverzorging en open teelten bloembollen de bedrijven een iets minder positief beeld hebben van de ontwikkeling van de omzet ten opzichte van de gehele agrarische en groene sector.

Tabel 2.3: Verwachte ontwikkeling omzet van bedrijven met werknemers op de loonlijst naar sector, 2018 (bron: Bedrijvenenquête 2018)

	Afname	Gelijk	Toename
1. Loonwerk	7%	57%	36%
Agrarisch loonwerk	7%	66%	26%
Cultuurtechnische werken	7%	49%	43%
2. Bos en natuurbeheer	10%	66%	24%
3. Bedrijfsverzorging	53%	20%	27%
4. Hoveniers	6%	37%	57%
Hoveniers	6%	37%	58%
Groenvoorzieners	6%	42%	53%
5. Paddenstoelenteelt	16%	74%	10%
6. Dierhouderij	23%	60%	17%
Melkveehouderij	22%	61%	17%
Varkenshouderij	37%	54%	9%
Pluimveehouderij	20%	63%	17%
Graasdieren	13%	61%	26%
7. Glastuinbouw	18%	54%	28%
Glasgroenten	24%	56%	20%
Glasplanten- en bloemen	16%	53%	30%
8. Open teelten landbouw	17%	61%	22%
9. Open teelten tuinbouw	24%	42%	34%
Open teelten fruitteelt	33%	39%	28%
Open teelten tuinbouw overig	13%	46%	41%
10. Open teelten bloembollen	30%	46%	24%
11. Open teelten boomkwekerij	8%	49%	43%
12. Groothandel in bloembollen	13%	69%	19%
Totaal	15%	51%	34%

2.2 Grootteklasse

Tabel 2.4 geeft alle bedrijven met werknemers op de loonlijst naar bedrijfsgrootte weer. In vergelijking met alle bedrijven in Nederland werken in de agrarische en groene sector relatief veel werknemers op de loonlijst per bedrijf. 65% van de bedrijven heeft 1 tot en met 5 werknemers op de loonlijst tegenover 92% bij alle bedrijven in Nederland. Hoveniers, dierhouderijen en open teelten landbouw bestaan uit relatief veel kleine bedrijven. Voor de sectoren bedrijfsverzorging, paddenstoelenteelt, glastuinbouw en groothandel in bloembollen geldt het omgekeerde. Voor de sector als totaal zijn de verschuivingen ten opzichte van 2015 zeer beperkt. Bij de bedrijfsverzorging zijn de bedrijven gemiddeld genomen kleiner geworden en bij de paddenstoelenteelt is een verschuiving te zien van bedrijven van 6 tot en met 25 werknemers naar bedrijven van 5 werknemers of kleiner.

Tabel 2.4: Aandeel bedrijven met werknemers op de loonlijst per grootteklasse naar sector, 31 december 2017 (bron: Colland-bedrijvenregister)²

	1 - 5	6 - 10	11- 25	26 - 50	51 - 100	101+
1. Loonwerk	50%	19%	19%	8%	2%	<1%
Agrarisch loonwerk	53%	22%	17%	6%	2%	<1%
Cultuurtechnische werken	48%	17%	21%	10%	3%	1%
2. Bos en natuurbeheer	65%	11%	13%	6%	5%	<1%
3. Bedrijfsverzorging	33%	4%	9%	18%	16%	20%
4. Hoveniers	74%	13%	9%	3%	<1%	<1%
Hoveniers	76%	14%	8%	2%	<1%	<1%
Groenvoorzieners	64%	9%	16%	7%	2%	3%
5. Paddenstoelenteelt	41%	18%	22%	11%	7%	<1%
6. Dierhouderij	86%	8%	4%	1%	<1%	<1%
Melkveehouderij	94%	3%	2%	<1%	<1%	<1%
Varkenshouderij	82%	13%	4%	<1%	<1%	<1%
Pluimveehouderij	73%	13%	6%	5%	2%	<1%
Graasdieren	83%	11%	4%	1%	<1%	<1%
7. Glastuinbouw	44%	17%	23%	10%	4%	1%
Glasgroenten	47%	16%	20%	11%	6%	1%
Glasplanten- en bloemen	43%	18%	25%	10%	3%	1%
8. Open teelten landbouw	85%	9%	4%	<1%	<1%	<1%
9. Open teelten tuinbouw	65%	16%	14%	3%	1%	<1%
Open teelten fruitteelt	64%	18%	14%	3%	<1%	<1%
Open teelten tuinbouw overig	67%	12%	14%	5%	3%	<1%
10. Open teelten bloembollen	57%	19%	18%	4%	2%	<1%
11. Open teelten boomkwekerij	56%	20%	17%	5%	2%	<1%
12. Groothandel in bloembollen	38%	13%	29%	12%	8%	<1%
Totaal 2017	65%	15%	13%	5%	2%	<1%
Vergelijk						
Totaal 2015	66%	15%	13%	5%	2%	<1%
Industrie	79%	7%	7%	3%	2%	2%
Handel	87%	6%	4%	1%	<1%	<1%
Totale arbeidsmarkt	92%	4%	2%	<1%	<1%	<1%

² De onderverdeling tussen deelsectoren is gebaseerd op de Bedrijvenenquête. Bij een nadere analyse is gebleken dat een deel van de kleine bedrijven op het snijvlak tussen hoveniers en groenvoorzieners, zoals boomverzorgingsbedrijven, als deelsector groenvoorziening heeft opgegeven. Hierdoor wijkt het beeld van de verdeling naar bedrijfsgrootte af van het bestaande beeld.

2.3 District

Tabel 2.5 geeft inzicht in de verdeling van de bedrijven met werknemers op de loonlijst over zes districten. De district-indeling is een aggregatie van de arbeidsmarktregio's die gebruikt worden door het UWV en gemeenten. In bijlage C is een kaart opgenomen die weergeeft hoe deze districten zijn samengesteld. Alle bedrijven zijn op basis van hun vestigingspostcode ingedeeld in een district. De verdeling over de districten wisselt sterk tussen de sectoren. Voor de sector als totaal is het district Midden-West het grootste district met een aandeel van 23% van alle bedrijven, gevolgd door de districten Zuidoost en Oost met beide een aandeel van 21%. De districten Noord en Noordwest zijn met een aandeel van 10% en 11% het kleinst. In vergelijking met 2015 zijn de verschuivingen beperkt³.

Tabel 2.5: Aandeel bedrijven met werknemers op de loonlijst per district naar sector, 31 december 2017 (bron: Colland-bedrijvenregister)

	Noord	Noord-West	Midden-West	Oost	Zuid-West	Zuid-Oost
1. Loonwerk	16%	9%	17%	26%	16%	16%
Agrarisch loonwerk	29%	12%	19%	35%	20%	21%
Cultuurtechnische werken	16%	11%	26%	35%	23%	23%
2. Bos en natuurbeheer	13%	5%	22%	43%	8%	10%
3. Bedrijfsverzorging	31%	7%	22%	16%	4%	20%
4. Hoveniers	8%	10%	22%	25%	18%	18%
Hoveniers	10%	11%	29%	32%	24%	25%
Groenvoorzieners	11%	21%	28%	36%	21%	19%
5. Paddenstoelenteelt	2%	2%	<1%	29%	5%	62%
6. Dierhouderij	18%	4%	8%	28%	7%	36%
Melkveehouderij	31%	6%	11%	27%	8%	17%
Varkenshouderij	5%	<1%	2%	23%	5%	64%
Pluimveehouderij	13%	<1%	5%	32%	5%	45%
Graasdieren	13%	5%	8%	32%	8%	33%
7. Glastuinbouw	2%	13%	48%	10%	13%	13%
Glasgroenten	3%	2%	43%	9%	25%	28%
Glasplanten- en bloemen	2%	21%	59%	13%	9%	8%
8. Open teelten landbouw	26%	10%	14%	16%	24%	9%
9. Open teelten tuinbouw	3%	12%	18%	19%	21%	26%
Open teelten fruitteelt	4%	7%	24%	35%	31%	34%
Open teelten tuinbouw overig	4%	27%	19%	7%	20%	30%
10. Open teelten bloembollen	2%	67%	24%	1%	2%	2%
11. Open teelten boomkwekerij	4%	2%	30%	20%	16%	28%
12. Groothandel in bloembollen	<1%	44%	55%	1%	<1%	<1%
Totaal 2017	10%	11%	23%	21%	15%	21%
Vergelijk						
Totaal 2015	10%	11%	23%	21%	14%	21%
Industrie	11%	14%	18%	20%	20%	17%
Handel	9%	16%	20%	18%	20%	16%
Totale arbeidsmarkt	9%	19%	23%	16%	18%	15%

³ In vergelijking met het rapport Arbeidsmarkt Colland 2016 zijn de verschillen groter. Dit komt doordat voorheen voor deze tabel de bedrijvenenquête werd gebruikt en de verdeling over de districten gebaseerd was op een steekproef.

2.4 Rechtsvorm

26% van de bij de Kamer van Koophandel geregistreerde bedrijven met werknemers op de loonlijst in de agrarische en groene sector is een eenmanszaak. Dit is in vergelijking met de 15% bij alle bedrijven in Nederland relatief veel. Tabel 2.6 laat zien dat enkele sectoren zich onderscheiden met een afwijkende verdeling. Zo kent de sector hoveniers een hoog aantal eenmanszaken. Dit is in lijn met het hoge aandeel kleine bedrijven dat eerder is weergegeven in paragraaf 2.2 voor deze sector. De sectoren paddenstoelenteelt (59%) en glastuinbouw (50%) hebben een relatief hoog aandeel bedrijven met een besloten vennootschap, maar de sector groothandel in bloembollen spant hier de kroon met maar liefst een aandeel van 85%.

Tabel 2.6: Aandeel bedrijven met werknemers op de loonlijst per rechtsvorm naar sector, 31 december 2017 (bron: CBS-microbestanden)

	Eenmanszaak	VOF	BV	Overig
1. Loonwerk	22%	30%	45%	3%
Agrarisch loonwerk	23%	40%	31%	6%
Cultuurtechnische werken	21%	22%	55%	2%
2. Bos en natuurbeheer	13%	13%	32%	42%
3. Bedrijfsverzorging	20%	20%	40%	20%
4. Hoveniers	52%	25%	22%	1%
Hoveniers	56%	26%	17%	1%
Groenvoorzieners	32%	18%	48%	2%
5. Paddenstoelenteelt	9%	18%	59%	14%
6. Dierhouderij	17%	29%	22%	32%
Melkveehouderij	18%	33%	5%	43%
Varkenshouderij	14%	27%	32%	27%
Pluimveehouderij	12%	26%	42%	19%
Graasdieren	21%	26%	30%	23%
7. Glastuinbouw	14%	24%	50%	12%
Glasgroenten	7%	19%	59%	15%
Glasplanten- en bloemen	18%	26%	45%	11%
8. Open teelten landbouw	20%	23%	19%	38%
9. Open teelten tuinbouw	23%	32%	19%	26%
Open teelten fruitteelt	25%	32%	14%	29%
Open teelten tuinbouw overig	19%	30%	31%	20%
10. Open teelten bloembollen	18%	36%	37%	9%
11. Open teelten boomkwekerij	33%	27%	26%	13%
12. Groothandel in bloembollen	2%	6%	85%	6%
Totaal 2017	26%	27%	31%	16%
Vergelijk				
Totaal 2015	26%	28%	30%	16%
Industrie	11%	11%	68%	9%
Handel	22%	20%	53%	5%
Totale arbeidsmarkt	15%	11%	56%	17%

3

Werknemers op de loonlijst

3.1 Omvang & ontwikkeling

Op 31 december 2017 zijn 119.940 werknemers op de loonlijst geregistreerd in het Colland-bedrijvenregister. Dit zijn er 7.540 meer dan in 2015, oftewel een stijging van ongeveer 7%. In tabel 3.1 is te zien dat bij de sectoren de ontwikkeling varieert tussen de -3% en +14%. De sectoren hoveniers en open teelten bloembollen laten met 14% de grootste stijging zien. De sectoren bedrijfsverzorging, paddenstoelenteelt en groothandel in bloembollen zijn de enige sectoren die een daling laten zien qua aantal werknemers.

Tabel 3.1: Aantal werknemers op de loonlijst¹ naar sector, 31 december 2015 en 2017 (grijs: indicatief, bron: Colland-bedrijvenregister)

	2015	2017	Vershil 2015-2017	Vershil (%) 2015-2017
1. Loonwerk	21.300	23.120	1.820	9%
Agrarisch loonwerk		7.790		
Cultuurtechnische werken		15.330		
2. Bos en natuurbeheer	2.440	2.490	50	2%
3. Bedrijfsverzorging	2.970	2.910	-50	-2%
4. Hoveniers	15.620	17.810	2.190	14%
Hoveniers		12.010		
Groenvoorzieners		5.800		
5. Paddenstoelenteelt	2.530	2.450	-80	-3%
6. Dierhouderij	8.480	9.130	650	8%
Melkveehouderij		2.140		
Varkenshouderij		1.990		
Pluimveehouderij		2.090		
Graasdieren		3.030		
7. Glastuinbouw	34.440	34.720	280	1%
Glasgroenten		12.710		
Glasplanten- en bloemen		22.000		
8. Open teelten landbouw	3.070	3.260	200	7%
9. Open teelten tuinbouw	8.610	9.760	1.150	13%
Open teelten fruitteelt		6.060		
Open teelten tuinbouw overig		3.700		
10. Open teelten bloembollen	3.500	3.980	490	14%
11. Open teelten boomkwekerij	7.950	8.840	900	11%
12. Groothandel in bloembollen	1.500	1.470	-40	-3%
Totaal	112.390	119.940	7.540	7%

¹ Bij de deelsectoren kan slechts een indicatie van de omvang worden gegeven, aangezien deze informatie is gebaseerd op de enquête en het meten van de omvang geen statistiek is die goed uit een enquête afgeleid kan worden.

Er zijn 119.000 personen met een aanstelling werkzaam in de agrarische en groene sector. Een zeer klein deel daarvan heeft meer dan één aanstelling. Het aantal dienstverbanden is daardoor met 119.940 dienstverbanden licht hoger. Doordat werknemers lang niet altijd voltijd werken ligt het aantal fte (fulltime equivalent) van werknemers op de loonlijst met 92.970 beduidend lager.

Tabel 3.2: Werkgelegenheid op basis van loondienst in personen, dienstverbanden en fte (volgens de betreffende cao) naar sector, 31 december 2017 (grijs: indicatief, bron: CBS-microbestanden)

	Personen	Dienstverbanden	Fte
1. Loonwerk	23.040	23.120	20.990
Agrarisch loonwerk	7.780	7.790	6.990
Cultuurtechnische werken	15.320	15.330	13.950
2. Bos en natuurbeheer	2.410	2.490	2.020
3. Bedrijfsverzorging	2.910	2.910	2.530
4. Hoveniers	17.780	17.810	15.940
Hoveniers	12.000	12.010	10.420
Groenvoorzieners	5.800	5.800	5.240
5. Paddenstoelenteelt	2.450	2.450	1.860
6. Dierhouderij	9.030	9.130	6.490
Melkveehouderij	2.110	2.140	1.320
Varkenshouderij	1.980	1.990	1.510
Pluimveehouderij	2.080	2.090	1.530
Graasdieren	3.020	3.030	2.200
7. Glastuinbouw	34.620	34.720	23.750
Glasgroenten	12.710	12.710	7.760
Glasplanten- en bloemen	22.000	22.000	15.130
8. Open teelten landbouw	3.250	3.260	2.380
9. Open teelten tuinbouw	9.710	9.760	6.140
Open teelten fruitteelt	6.040	6.060	3.780
Open teelten tuinbouw overig	3.700	3.700	2.340
10. Open teelten bloembollen	3.960	3.980	2.780
11. Open teelten boomkwekerij	8.810	8.840	5.730
12. Groothandel in bloembollen	1.470	1.470	1.270
Totaal 2017	119.000	119.940	92.970

3.1.1 Maandelijks ontwikkeling

Tabel 3.3 geeft inzicht in de maandelijks ontwikkeling van het aantal werknemers op de loonlijst en daarmee enig inzicht in seizoenseffecten. Vertekenend hierbij is dat het aantal werknemers tussen begin 2017 en eind 2017 is toegenomen. Het aantal werknemers kent een piek in de maand juli. Ook toont de tabel dat met name in de open teelten sprake is van een seizoenseffect. Het aantal werknemers in de sectoren loonwerk, bos en natuurbeheer, paddenstoelenteelt en dierhouderij blijft gedurende het jaar nagenoeg gelijk.

Tabel 3.3: Aantal werknemers op de loonlijst (x1000) per maand naar sector, 2017 (grijs: indicatief, grijs gearceerd: laagste waarde, blauw gearceerd: hoogste waarde, bron: CBS-microbestanden)

	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Augustus	September	Oktober	November	December
1. Loonwerk	21,9	22,1	22,5	22,8	23,1	23,2	23,3	23,3	23,6	23,7	23,5	23,1
Agrarisch loonwerk	7,3	7,4	7,6	7,8	8,0	7,9	8,1	8,1	8,1	8,1	8,0	7,8
Cultuurtechnische werken	14,6	14,7	14,9	15,0	15,1	15,2	15,2	15,2	15,5	15,6	15,5	15,3
2. Bos en natuurbeheer	2,4	2,4	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
3. Bedrijfsverzorging	2,7	2,7	2,7	2,8	2,8	3,0	3,1	3,1	2,9	3,0	2,9	2,9
4. Hoveniers	16,3	16,6	17,3	17,8	18,2	18,4	18,4	18,4	18,4	18,4	18,3	17,8
Hoveniers	10,8	11,1	11,7	12,0	12,1	12,3	12,3	12,2	12,2	12,3	12,3	12,0
Groenvoorzieners	5,5	5,5	5,6	5,8	6,0	6,1	6,2	6,2	6,2	6,1	6,0	5,8
5. Paddenstoelenteelt	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,4	2,5	2,5	2,5
6. Dierhouderij	8,7	8,7	8,8	8,9	8,9	9,0	9,1	9,1	9,0	9,1	9,3	9,1
Melkveehouderij	1,9	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1
Varkenshouderij	1,7	1,7	1,7	1,8	1,8	1,8	1,8	1,9	1,8	1,9	1,9	2,0
Pluimveehouderij	2,0	2,0	2,0	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1
Graasdieren	3,1	3,0	3,1	3,1	3,0	3,1	3,0	3,0	3,0	3,1	3,3	3,0
7. Glastuinbouw	35,7	35,9	37,6	39,6	40,0	40,0	40,6	39,0	36,9	37,1	35,7	34,7
Glasgroenten	12,2	12,3	13,5	15,0	15,5	15,6	15,9	15,3	14,0	14,1	13,2	12,7
Glasplanten- en bloemen	23,5	23,6	24,2	24,6	24,5	24,4	24,7	23,7	22,9	23,0	22,4	22,0
8. Open teelten landbouw	3,2	3,2	3,3	3,5	3,8	4,2	4,6	4,2	3,9	3,6	3,5	3,3
9. Open teelten tuinbouw	9,4	9,6	10,2	11,0	12,0	12,5	13,9	13,6	14,4	10,9	10,2	9,8
Open teelten fruitteelt	6,0	6,2	6,3	6,0	6,7	7,8	10,8	10,5	11,6	7,2	6,4	6,1
Open teelten tuinbouw overig	3,4	3,4	3,9	5,0	5,3	4,7	3,1	3,1	2,8	3,7	3,9	3,7
10. Open teelten bloembollen	4,1	4,0	3,7	3,8	3,4	5,2	8,4	4,1	3,3	4,0	4,6	4,0
11. Open teelten boomkwekerij	8,6	9,0	9,4	9,6	9,7	9,9	10,5	9,7	9,2	9,4	9,3	8,8
12. Groothandel in bloembollen	1,5	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3	1,6	1,7	1,6	1,5	1,5	1,5
Totaal 2017	117,0	118,1	121,9	126,1	128,2	131,5	138,4	131,1	128,1	125,7	123,7	119,9

3.2 Bedrijfskenmerken

3.2.1 Grootteklasse

In paragraaf 2.2 is besproken dat 65% van de bedrijven 1 tot en met 5 werknemers op de loonlijst hebben. Bij deze categorie werkt echter slechts 16% van alle werknemers op de loonlijst. 45% van alle werknemers werkt bij bedrijven met 11 tot en met 50 werknemers. In vergelijking met de totale arbeidsmarkt werken weinig personen voor bedrijven met 100 of meer werknemers (12% tegenover 57%). Tabel 3.4 laat zien dat de verdeling tussen de grootteklassen per sector sterk uiteenloopt. Net als bij de bedrijven naar grootteklasse vallen ook hier hoveniers, dierhouderijen en open teelten landbouw op met veel kleine bedrijven. Bedrijfsverzorging valt op door het feit dat 68% werkzaam is bij een bedrijf met meer dan 100 werknemers. Ook de sectoren bos en natuurbeheer, paddenstoelenteelt en glastuinbouw zijn goed vertegenwoordigd qua aandeel werknemers bij de grotere bedrijven. Voor de sector als totaal zijn de verschuivingen ten opzichte van 2015 zeer beperkt.

Tabel 3.4: Aandeel werknemers op de loonlijst per bedrijfsgrootteklasse naar sector, 31 december 2017 (bron: Colland-bedrijvenregister)

	1 - 5	6 - 10	11 - 25	26 - 50	51 - 100	101+
1. Loonwerk	11%	14%	28%	26%	13%	8%
Agrarisch loonwerk	16%	20%	30%	24%	11%	<1%
Cultuurtechnische werken	9%	10%	27%	28%	14%	13%
2. Bos en natuurbeheer	10%	6%	14%	16%	25%	29%
3. Bedrijfsverzorging	<1%	<1%	2%	9%	19%	68%
4. Hoveniers	26%	15%	23%	14%	9%	13%
Hoveniers	34%	21%	24%	12%	9%	<1%
Groenvoorzieners	10%	5%	20%	18%	10%	38%
5. Paddenstoelenteelt	6%	8%	20%	20%	26%	21%
6. Dierhouderij	44%	18%	15%	10%	6%	6%
Melkveehouderij	69%	11%	14%	2%	4%	0%
Varkenshouderij	48%	27%	15%	7%	3%	0%
Pluimveehouderij	17%	12%	12%	19%	27%	12%
Graasdieren	38%	18%	16%	8%	11%	8%
7. Glastuinbouw	7%	9%	26%	25%	19%	14%
Glasgroenten	8%	8%	22%	25%	24%	13%
Glasplanten- en bloemen	7%	10%	28%	25%	16%	14%
8. Open teelten landbouw	46%	21%	19%	7%	3%	4%
9. Open teelten tuinbouw	21%	17%	30%	17%	11%	4%
Open teelten fruitteelt	23%	21%	32%	17%	3%	3%
Open teelten tuinbouw overig	17%	11%	25%	17%	24%	5%
10. Open teelten bloembollen	15%	16%	33%	13%	17%	6%
11. Open teelten boomkwekerij	15%	17%	29%	17%	14%	9%
12. Groothandel in bloembollen	6%	6%	31%	25%	32%	0%
Totaal 2017	16%	13%	25%	20%	14%	12%
Vergelijk						
Totaal 2015	17%	14%	25%	20%	13%	11%
Industrie	8%	4%	9%	9%	11%	60%
Handel	17%	7%	10%	8%	9%	49%
Totale arbeidsmarkt	19%	4%	8%	6%	6%	57%

3.2.2 District²

Tabel 3.5 geeft inzicht in de verdeling van de werknemers op de loonlijst over de zes werkdistricten. Het beeld dat hierbij ontstaat komt logischerwijs sterk overeen met de verdeling van de bedrijven over de verschillende districten met district Midden-west als district met de meeste werknemers en district Noord met de minste werknemers. In vergelijking met de totale arbeidsmarkt werken relatief weinig personen in de districten Noordwest en Zuidwest. Het tegenovergestelde geldt voor Midden-west. Elke sector heeft ook duidelijk zijn eigen verdeling wat betreft het aandeel werknemers dat in de betreffende district werkt.

Tabel 3.5: Aandeel werknemers op de loonlijst per werkdistrict naar sector, 31 december 2017 (bron: Colland-bedrijvenregister)

	Noord	Noord-West	Midden-West	Oost	Zuid-West	Zuid-Oost
1. Loonwerk	12%	9%	20%	28%	16%	16%
Agrarisch loonwerk	20%	13%	10%	30%	10%	17%
Cultuurtechnische werken	8%	10%	17%	29%	19%	17%
2. Bos en natuurbeheer	11%	4%	42%	30%	4%	8%
3. Bedrijfsverzorging	37%	3%	22%	22%	1%	15%
4. Hoveniers	9%	9%	18%	25%	20%	19%
Hoveniers	8%	9%	17%	31%	16%	20%
Groenvoorzieners	10%	5%	24%	34%	15%	13%
5. Paddenstoelenteelt	3%	3%	<1%	19%	7%	68%
6. Dierhouderij	11%	2%	6%	31%	6%	43%
Melkveehouderij	26%	4%	14%	27%	11%	17%
Varkenshouderij	4%	<1%	1%	20%	4%	71%
Pluimveehouderij	5%	<1%	3%	48%	3%	41%
Graasdieren	9%	4%	7%	27%	7%	45%
7. Glastuinbouw	3%	15%	43%	11%	13%	14%
Glasgroenten	6%	<1%	38%	7%	21%	27%
Glasplanten- en bloemen	4%	19%	53%	8%	9%	6%
8. Open teelten landbouw	21%	9%	14%	20%	23%	13%
9. Open teelten tuinbouw	3%	14%	17%	17%	20%	28%
Open teelten fruitteelt	<1%	2%	16%	37%	26%	19%
Open teelten tuinbouw overig	2%	19%	16%	2%	45%	16%
10. Open teelten bloembollen	2%	72%	20%	4%	2%	<1%
11. Open teelten boomkwekerij	3%	1%	30%	24%	10%	32%
12. Groothandel in bloembollen	<1%	54%	45%	1%	<1%	<1%
Totaal 2017	8%	12%	26%	20%	13%	20%
Vergelijk						
Totaal 2015	7%	12%	27%	19%	13%	21%
Industrie	10%	12%	13%	23%	18%	25%
Handel	7%	17%	22%	19%	17%	18%
Totale arbeidsmarkt	8%	18%	22%	18%	16%	18%

² Het district van een werknemer is gebaseerd op de vestigingspostcode van het bedrijf waar de werknemer in dienst is.

3.3 Persoonskenmerken

Bij de beschrijving van de persoonskenmerken zijn uitsluitend werknemers op de loonlijst met een vast contract (contract voor onbepaalde tijd) meegenomen. Dit betreft 70% van alle werknemers.

3.3.1 Geslacht

De agrarische en groene sector wordt met een aandeel van 76% overheerst door mannen (zie tabel 3.6). Uitzondering hierop vormt de paddenstoelenteelt waar meer vrouwen dan mannen werken. Het aandeel mannen is relatief ook laag in de glastuinbouw. De sectoren loonwerk en hoveniers vallen op doordat hier meer dan 9 op de 10 werknemers man zijn. Ten opzichte van 2015 is dit beeld nauwelijks veranderd, maar is het aandeel mannen zeer licht gedaald.

Tabel 3.6: Aandeel werknemers op de loonlijst met een vast contract per geslacht naar sector, 31 december 2017 (bron: CBS-microbestanden)

	2015		2017	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
1. Loonwerk	92%	8%	92%	8%
Agrarisch loonwerk	93%	7%	92%	8%
Cultuurtechnische werken	92%	8%	91%	9%
2. Bos en natuurbeheer	67%	33%	66%	34%
3. Bedrijfsverzorging	83%	17%	81%	19%
4. Hoveniers	91%	9%	91%	9%
Hoveniers	91%	9%	91%	9%
Groenvoorzieners	90%	10%	90%	10%
5. Paddenstoelenteelt	41%	59%	40%	60%
6. Dierhouderij	75%	25%	74%	26%
Melkveehouderij	81%	19%	76%	24%
Varkenshouderij	82%	18%	82%	18%
Pluimveehouderij	76%	24%	76%	24%
Graasdieren	64%	36%	64%	36%
7. Glastuinbouw	62%	38%	62%	38%
Glasgroenten	65%	35%	66%	34%
Glasplanten- en bloemen	61%	39%	59%	41%
8. Open teelten landbouw	81%	19%	81%	19%
9. Open teelten tuinbouw	68%	32%	66%	34%
Open teelten fruitteelt	63%	37%	64%	36%
Open teelten tuinbouw overig	76%	24%	69%	31%
10. Open teelten bloembollen	73%	27%	71%	29%
11. Open teelten boomkwekerij	76%	24%	75%	25%
12. Groothandel in bloembollen	72%	28%	71%	29%
Totaal	77%	23%	76%	24%
Vergelijk	Industrie	21%	79%	21%
	Handel	55%	56%	44%
	Totale arbeidsmarkt	52%	52%	48%

3.3.2 Leeftijd

De verdeling naar leeftijd van werknemers op de loonlijst met een vast contract per sector is weergegeven in tabel 3.7. In totaal is 22% jonger dan 25 jaar. In de totale arbeidsmarkt is dit slechts 7%. In de sectoren bos en natuurbeheer, bedrijfsverzorging en groothandel in bloembollen werken opvallend weinig jongeren. Bij de open teelten, glastuinbouw en dierhouderijen zijn juist veel jongeren actief.

Het aandeel oudere werknemers (55 jaar en ouder) is met 18% vergeleken met de totale arbeidsmarkt relatief laag. Dit geldt helemaal voor de sectoren hoveniers, dierhouderijen, open teelten bloembollen en open teelten boomkwekerijen. Bos en natuurbeheer en groothandel in bloembollen vallen op door de hoge mate van vergrijzing.

Tabel 3.7: Aandeel werknemers op de loonlijst met een vast contract per leeftijdsklasse naar sector, 31 december 2017 (bron: CBS-microbestanden)

	15 - 24 jaar	25 - 34 jaar	35 - 44 jaar	45 - 54 jaar	55 - 64 jaar	65 jaar en ouder
1. Loonwerk	14%	22%	21%	25%	17%	2%
Agrarisch loonwerk	15%	23%	18%	24%	19%	2%
Cultuurtechnische werken	13%	22%	22%	25%	16%	2%
2. Bos en natuurbeheer	3%	12%	21%	32%	29%	2%
3. Bedrijfsverzorging	5%	22%	22%	29%	21%	1%
4. Hoveniers	13%	26%	23%	23%	14%	1%
Hoveniers	16%	30%	24%	20%	10%	1%
Groenvoorzieners	7%	18%	22%	30%	22%	1%
5. Paddenstoelenteelt	13%	16%	19%	30%	20%	3%
6. Dierhouderij	28%	21%	16%	20%	13%	2%
Melkveehouderij	44%	23%	10%	13%	8%	2%
Varkenshouderij	23%	21%	18%	21%	14%	2%
Pluimveehouderij	25%	17%	14%	25%	17%	2%
Graasdieren	23%	26%	20%	17%	12%	2%
7. Glastuinbouw	28%	14%	16%	23%	16%	2%
Glasgroenten	35%	14%	15%	20%	14%	2%
Glasplanten- en bloemen	25%	14%	17%	25%	17%	2%
8. Open teelten landbouw	26%	22%	16%	18%	14%	4%
9. Open teelten tuinbouw	34%	17%	15%	17%	11%	6%
Open teelten fruitteelt	29%	18%	15%	17%	13%	7%
Open teelten tuinbouw overig	39%	16%	16%	17%	9%	4%
10. Open teelten bloembollen	34%	16%	15%	20%	13%	3%
11. Open teelten boomkwekerij	39%	16%	16%	17%	11%	2%
12. Groothandel in bloembollen	7%	13%	18%	36%	23%	4%
Totaal 2017	22%	19%	18%	23%	15%	2%
Vergelijk						
Totaal 2015	24%	19%	19%	22%	14%	2%
Industrie	4%	15%	22%	33%	25%	2%
Handel	14%	21%	22%	26%	15%	2%
Totale arbeidsmarkt	7%	19%	22%	28%	22%	2%

Het hoge aandeel jongeren en lage aandeel ouderen is logischerwijs ook terug te zien in de gemiddelde leeftijd. Tabel 3.8 laat zien dat de gemiddelde leeftijd met 39 jaar beduidend lager is dan in de totale arbeidsmarkt. De afgelopen twee jaar is de gemiddelde leeftijd licht gestegen. Dit is in lijn met de toename van de gemiddelde leeftijd in de gehele arbeidsmarkt.

Tabel 3.8: Gemiddelde leeftijd werknemers op de loonlijst met een vast contract naar sector, 31 december 2017
(bron: CBS-microbestanden)

	2015	2017
1. Loonwerk	40,5	41,0
Agrarisch loonwerk	41,1	41,3
Cultuurtechnische werken	40,8	41,5
2. Bos en natuurbeheer	47,3	47,4
3. Bedrijfsverzorging	42,7	43,8
4. Hoveniers	39,2	39,7
Hoveniers	36,9	36,9
Groenvoorzieners	42,5	43,4
5. Paddenstoelenteelt	41,7	43,0
6. Dierhouderij	36,5	36,9
Melkveehouderij	32,3	32,5
Varkenshouderij	37,5	37,8
Pluimveehouderij	39,4	39,3
Graasdieren	37,5	38,4
7. Glastuinbouw	36,6	38,3
Glasgroenten	35,0	36,5
Glasplanten- en bloemen	38,6	39,7
8. Open teelten landbouw	37,4	37,6
9. Open teelten tuinbouw	35,2	36,3
Open teelten fruitteelt	36,3	38,4
Open teelten tuinbouw overig	31,9	34,0
10. Open teelten bloembollen	35,4	36,1
11. Open teelten boomkwekerij	34,0	34,0
12. Groothandel in bloembollen	45,6	46,0
Totaal 2017	38,8	39,0
Vergelijk		
Industrie	45,8	46,1
Handel	40,2	40,8
Totale arbeidsmarkt	43,8	44,1

3.3.3 Opleidingsniveau

In de agrarische en groene sector heeft 26% van de werknemers op de loonlijst met een vast contract geen startkwalificatie. Dit is in vergelijking met de totale arbeidsmarkt (16%) erg hoog. Met name in de sectoren paddenstoelenteelt, glastuinbouw en open teelten boomkwekerij is het aandeel zonder startkwalificatie erg hoog met respectievelijk 52%, 33% en 31%. Opvallend is dat het aandeel personen zonder een startkwalificatie sinds 2015 is gestegen (van 24% naar 26%). Tabel 3.9 laat zien dat het aandeel personen met een mbo-opleiding of lager in vergelijking met de totale arbeidsmarkt oververtegenwoordigd is. Hoger opgeleiden komen in de sector met 8% relatief weinig voor. Het aandeel hoger opgeleiden is echter in de sector bos en natuurbeheer en in mindere mate in de sectoren bedrijfsverzorging en groothandel in bloembollen opvallend hoog.

Tabel 3.9: Aandeel werknemers op de loonlijst met een vast contract per opleidingsniveau naar sector, 31 december 2017 (bron: CBS-microbestanden)

	Primair onderwijs	Vmbo	Mbo	Havo/vwo	Hoger onderwijs
1. Loonwerk	2%	24%	63%	2%	9%
Agrarisch loonwerk	1%	21%	68%	3%	8%
Cultuurtechnische werken	2%	25%	61%	2%	10%
2. Bos en natuurbeheer	1%	8%	37%	2%	51%
3. Bedrijfsverzorging	1%	10%	63%	2%	24%
4. Hoveniers	2%	13%	69%	3%	13%
Hoveniers	1%	10%	73%	3%	12%
Groenvoorzieners	4%	19%	61%	3%	13%
5. Paddenstoelenteelt	2%	47%	39%	3%	10%
6. Dierhouderij	2%	19%	56%	6%	18%
Melkveehouderij	1%	23%	64%	7%	5%
Varkenshouderij	3%	22%	65%	5%	5%
Pluimveehouderij	1%	23%	59%	10%	8%
Graasdieren	2%	20%	67%	5%	6%
7. Glastuinbouw	3%	27%	43%	11%	15%
Glasgroenten	4%	22%	51%	12%	12%
Glasplanten- en bloemen	3%	30%	39%	10%	17%
8. Open teelten landbouw	1%	21%	51%	6%	21%
9. Open teelten tuinbouw	3%	22%	41%	14%	20%
Open teelten fruitteelt	4%	23%	43%	15%	15%
Open teelten tuinbouw overig	1%	19%	38%	13%	28%
10. Open teelten bloembollen	1%	23%	40%	15%	21%
11. Open teelten boomkwekerij	2%	26%	42%	14%	17%
12. Groothandel in bloembollen	1%	15%	48%	10%	25%
Totaal 2017	2%	22%	53%	7%	16%
Vergelijk					
Totaal 2015	2%	20%	55%	6%	18%
Industrie	3%	16%	48%	4%	29%
Handel	2%	14%	49%	7%	29%
Totale arbeidsmarkt	2%	10%	40%	5%	43%

In tabel 3.10 zijn de werknemers op de loonlijst met een vast contract en een mbo-opleiding verder uitgesplitst naar de verschillende niveaus. Het aandeel werknemers met een mbo-diploma niveau 1 is net als in de totale arbeidsmarkt beperkt (4% van alle werknemers met een mbo-opleidingen). Werknemers met een mbo-diploma niveau 2 en 3 komen relatief vaak voor in tegenstelling tot werknemers met een mbo-diploma niveau 4 als vergeleken wordt met de totale arbeidsmarkt.

Tabel 3.10: Aandeel werknemers op de loonlijst met een vast contract per mbo-niveau naar sector, 31 december 2017 (bron: CBS-microbestanden)

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
1. Loonwerk	3%	31%	48%	19%
Agrarisch loonwerk	3%	30%	47%	20%
Cultuurtechnische werken	3%	31%	48%	18%
2. Bos en natuurbeheer	4%	16%	36%	44%
3. Bedrijfsverzorging	1%	24%	43%	32%
4. Hoveniers	5%	27%	41%	27%
Hoveniers	5%	25%	45%	26%
Groenvoorzieners	5%	33%	34%	27%
5. Paddenstoelenteelt	8%	31%	15%	46%
6. Dierhouderij	4%	25%	30%	41%
Melkveehouderij	4%	23%	32%	40%
Varkenshouderij	5%	18%	35%	43%
Pluimveehouderij	3%	34%	23%	40%
Graasdieren	3%	27%	28%	42%
7. Glastuinbouw	6%	24%	27%	43%
Glasgroenten	6%	23%	27%	44%
Glasplanten- en bloemen	5%	24%	28%	43%
8. Open teelten landbouw	3%	33%	31%	33%
9. Open teelten tuinbouw	4%	30%	27%	39%
Open teelten fruitteelt	2%	27%	30%	41%
Open teelten tuinbouw overig	5%	33%	25%	37%
10. Open teelten bloembollen	3%	32%	26%	38%
11. Open teelten boomkwekerij	7%	28%	31%	35%
12. Groothandel in bloembollen	13%	25%	13%	50%
Totaal 2017	4%	28%	38%	30%
Vergelijk				
Totaal 2015	3%	26%	38%	32%
Industrie	11%	23%	25%	41%
Handel	3%	17%	25%	55%
Totale arbeidsmarkt	4%	18%	28%	51%

3.3.4 Nationaliteit

Tabel 3.11 laat zien dat in de agrarische en groene sector relatief weinig werknemers op de loonlijst met een vast contract en een buitenlandse nationaliteit werken. Het aandeel werknemers uit Midden- en Oost-Europa is echter beduidend hoger dan de totale arbeidsmarkt. Hierbij springt met name paddenstoelenteelt eruit en in beperktere mate glastuinbouw en open teelten tuinbouw met een hoog aandeel werknemers uit Midden- en Oost-Europa, de zogenaamde MOE-landen. Het aandeel met een andere buitenlandse nationaliteit is juist laag in de agrarische en groene sector in vergelijking met de totale arbeidsmarkt.

Tabel 3.11: Aandeel werknemers op de loonlijst met een vast contract per nationaliteit naar sector, 31 december 2017 (bron: CBS-microbestanden)

	Nederland	Midden- en Oost-Europese landen	Overig westers	Niet westers
1. Loonwerk	97%	1%	2%	1%
Agrarisch loonwerk	98%	0%	1%	0%
Cultuurtechnische werken	96%	1%	2%	1%
2. Bos en natuurbeheer	94%	0%	4%	1%
3. Bedrijfsverzorging	95%	3%	1%	0%
4. Hoveniers	95%	1%	3%	1%
Hoveniers	95%	1%	3%	1%
Groenvoorzieners	94%	0%	4%	2%
5. Paddenstoelenteelt	64%	29%	3%	3%
6. Dierhouderij	91%	5%	3%	2%
Melkveehouderij	96%	1%	2%	1%
Varkenshouderij	90%	6%	3%	1%
Pluimveehouderij	92%	3%	3%	2%
Graasdieren	85%	8%	4%	2%
7. Glastuinbouw	83%	7%	3%	7%
Glasgroenten	82%	7%	4%	8%
Glasplanten- en bloemen	83%	7%	3%	7%
8. Open teelten landbouw	93%	3%	2%	2%
9. Open teelten tuinbouw	84%	8%	4%	4%
Open teelten fruitteelt	86%	8%	2%	4%
Open teelten tuinbouw overig	82%	8%	6%	4%
10. Open teelten bloembollen	88%	5%	4%	3%
11. Open teelten boomkwekerij	91%	4%	3%	2%
12. Groothandel in bloembollen	88%	4%	7%	1%
Totaal 2017	90%	4%	3%	3%
Vergelijk				
Totaal 2015	91%	3%	3%	3%
Industrie	81%	2%	8%	9%
Handel	82%	1%	7%	9%
Totale arbeidsmarkt	82%	1%	8%	9%

3.3.5 Sectorervaring

Tabel 3.12 laat zien dat het merendeel van de werknemers op de loonlijst met een vast contract 6 jaar of langer actief is in de agrarische en groene sector. In vergelijking met alle andere sectoren is dit aandeel echter relatief laag. De sectoren bos en natuurbeheer en groothandel in bloembollen springen in het oog door een hoog aandeel werknemers met veel ervaring in de sector. Voor de sectoren paddenstoelenteelt, open teelten tuinbouw en open teelten boomkwekerijen geldt het tegenovergestelde.

Tabel 3.12: Aandeel werknemers op de loonlijst met een vast contract per sectorervaringsklasse naar sector, 31 december 2017 (bron: CBS-microbestanden)

	1 t/m 2 jaar	3 t/m 5 jaar	6 jaar of meer
1. Loonwerk	12%	20%	68%
Agrarisch loonwerk	11%	17%	72%
Cultuurtechnische werken	13%	21%	66%
2. Bos en natuurbeheer	10%	16%	74%
3. Bedrijfsverzorging	6%	26%	68%
4. Hoveniers	15%	21%	64%
Hoveniers	16%	20%	63%
Groenvoorzieners	12%	23%	65%
5. Paddenstoelenteelt	18%	37%	45%
6. Dierhouderij	20%	30%	50%
Melkveehouderij	21%	38%	41%
Varkenshouderij	17%	27%	56%
Pluimveehouderij	21%	31%	48%
Graasdieren	18%	29%	53%
7. Glastuinbouw	18%	25%	57%
Glasgroenten	21%	29%	50%
Glasplanten- en bloemen	16%	23%	61%
8. Open teelten landbouw	23%	26%	52%
9. Open teelten tuinbouw	30%	31%	39%
Open teelten fruitteelt	31%	28%	41%
Open teelten tuinbouw overig	28%	34%	37%
10. Open teelten bloembollen	24%	26%	50%
11. Open teelten boomkwekerij	26%	26%	47%
12. Groothandel in bloembollen	18%	10%	72%
Totaal 2017	17%	24%	59%
Vergelijk			
Totaal 2015	14%	24%	62%
Industrie	10%	19%	71%
Handel	11%	24%	65%
Totale arbeidsmarkt	12%	21%	68%

3.3.6 Werknemers met een arbeidsbeperking

In 2017 had 19% van de werkgevers minimaal 1 werknemer met een arbeidsbeperking op de loonlijst. In de sector bedrijfsverzorging is dit aandeel met 43% het hoogst. Ook de sector hoveniers (25%) heeft een relatief hoog aandeel. In de sectoren paddenstoelenteelt, open teelten landbouw en groothandel in bloembollen heeft slechts 11% van de werkgevers iemand met een arbeidsbeperking in dienst. Bedrijven die geen werknemers met een arbeidsbeperking in dienst hebben geven in 53 procent van de gevallen als reden dat ze hier geen mogelijkheid toe gehad hebben. Bij de agrarische en groene bedrijven werken ruim 2.000 werknemers die een ziekte- of arbeidsongeschiktheidsuitkering ontvangen en circa 600 werknemers komen terug in het doelgroepenregister.

Tabel 3.13: Aandeel bedrijven met werknemers op de loonlijst met een arbeidsbeperking, 2017, aantal werknemers op de loonlijst met een vast contract met ziekte- of arbeidsongeschiktheidsuitkering naar sector, 31-12-2016 en aantal werknemers op de loonlijst met een vast contract met een registratie in het doelgroepenregister, 31-12-2017 (grijs: indicatief, bron: Bedrijvenenquête 2018 en CBS-microbestanden)

	Bedrijven met arbeids-gehandicapten	Werknemers met ziekte- of arbeidsongeschiktheids-uitkering	Werknemers met registratie in doelgroepenregister
1. Loonwerk	18%	360	70
Agrarisch loonwerk	11%	110	30
Cultuurtechnische werken	23%	250	40
2. Bos en natuurbeheer	21%	70	10
3. Bedrijfsverzorging	43%	60	30
4. Hoveniers	25%	340	240
Hoveniers	24%	210	130
Groenvoorzieners	34%	130	110
5. Paddenstoelenteelt	11%	60	<10
6. Dierhouderij	16%	170	80
Melkveehouderij	18%	60	50
Varkenshouderij	10%	20	10
Pluimveehouderij	17%	30	10
Graasdieren	17%	60	10
7. Glastuinbouw	19%	540	50
Glasgroenten	21%	160	20
Glasplanten- en bloemen	18%	380	40
8. Open teelten landbouw	11%	60	20
9. Open teelten tuinbouw	12%	130	30
Open teelten fruitteelt	10%	70	10
Open teelten tuinbouw overig	14%	70	20
10. Open teelten bloembollen	18%	50	10
11. Open teelten boomkwekerij	22%	140	40
12. Groothandel in bloembollen	11%	30	<10
Totaal	19%	2.010	600

3.4 Baankenmerken

Deze paragraaf heeft uitsluitend betrekking op de werknemers op de loonlijst met een vast contract tenzij expliciet anders is aangegeven.

3.4.1 Type contract

Tabel 3.14 laat zien dat 70% van de werknemers op de loonlijst een vast contract heeft (oftewel een contract voor onbepaalde tijd). Dit betekent dat 30% van de werknemers op de loonlijst een tijdelijk contract heeft en daarmee tot de flexibele schil van de agrarische en groene arbeidsmarkt behoren. De sectoren bos en natuurbeheer en bedrijfsverzorging vallen op door het hoge aandeel werknemers met een vast contract. Voor de sectoren paddenstoelenteelt en open teelten bloembollen hebben net iets meer dan de helft van alle werknemers (beide 52%) een vast contract.

Tabel 3.14: Aandeel werknemers op de loonlijst met een vast contract naar sector, 31 december 2017 (bron: CBS-microbestanden)

	2015	2017
1. Loonwerk	76%	75%
Agrarisch loonwerk	75%	73%
Cultuurtechnische werken	77%	76%
2. Bos en natuurbeheer	81%	80%
3. Bedrijfsverzorging	80%	78%
4. Hoveniers	72%	69%
Hoveniers	69%	67%
Groenvoorzieners	79%	73%
5. Paddenstoelenteelt	40%	52%
6. Dierhouderij	67%	67%
Melkveehouderij	60%	60%
Varkenshouderij	73%	72%
Pluimveehouderij	74%	75%
Graasdieren	63%	64%
7. Glastuinbouw	71%	71%
Glasgroenten	69%	70%
Glasplanten- en bloemen	71%	71%
8. Open teelten landbouw	68%	69%
9. Open teelten tuinbouw	61%	61%
Open teelten fruitteelt	57%	54%
Open teelten tuinbouw overig	67%	70%
10. Open teelten bloembollen	58%	52%
11. Open teelten boomkwekerij	73%	72%
12. Groothandel in bloembollen	65%	65%
Totaal 2017	71%	70%
Vergelijk		
Industrie	81%	82%
Handel	57%	57%
Totale arbeidsmarkt	64%	64%

3.4.2 Functies

Tabel 3.15 laat zien dat 66% van de werknemers op de loonlijst met een vast contract een uitvoerende of dienstverlenende functie heeft. Met 17% heeft ook een behoorlijk deel van de werknemers een administratieve of commerciële functie. Een technische, bouwgerelateerde of ICT functie heeft in iedere deelsector een aandeel van minder dan 10%. Werknemers met een functie binnen de transport en logistiek komen vooral bij de groothandel in bloembollen voor. Tabel 3.16 geeft inzicht in de verdeling per sector over sectorspecifieke functies.

Tabel 3.15: Aandeel werknemers op de loonlijst met een vast contract per functiecategorie naar sector, 31 december 2017 (grijs: indicatief, bron: Bedrijvenenquête 2018)

	Uitvoerend/ dienstverlenend	Technisch, bouw en ICT	Transport en logistiek	Administratief/ commercieel	Overig
1. Loonwerk	69%	6%	8%	10%	6%
Agrarisch loonwerk	72%	6%	7%	10%	5%
Cultuurtechnische werken	68%	6%	9%	11%	6%
2. Bos en natuurbeheer	53%	9%	2%	18%	18%
3. Bedrijfsverzorging					
4. Hoveniers	81%	2%	1%	10%	7%
Hoveniers	81%	3%	0%	10%	6%
Groenvoorzieners	80%	2%	1%	9%	8%
5. Paddenstoelteelt	88%	3%	2%	5%	3%
6. Dierhouderij	67%	2%	5%	10%	15%
Melkveehouderij	88%	1%	0%	1%	10%
Varkenshouderij	73%	1%	3%	8%	14%
Pluimveehouderij	72%	3%	4%	9%	12%
Graasdieren	59%	4%	9%	12%	16%
7. Glastuinbouw	71%	4%	5%	9%	12%
Glasgroenten	72%	5%	5%	8%	10%
Glasplanten- en bloemen	72%	3%	4%	9%	12%
8. Open teelten landbouw	73%	2%	4%	15%	7%
9. Open teelten tuinbouw	79%	1%	3%	5%	12%
Open teelten fruitteelt	80%	0%	2%	2%	16%
Open teelten tuinbouw overig	81%	2%	4%	9%	5%
10. Open teelten bloembollen	67%	8%	5%	10%	10%
11. Open teelten boomkwekerij	65%	2%	6%	16%	12%
12. Groothandel in bloembollen	41%	3%	13%	41%	2%
Totaal 2017	66%	3%	5%	17%	9%
Totaal 2015	77%	2%	3%	9%	9%

Tabel 3.16, deel 1: Aandeel werknemers op de loonlijst met een vast contract per sectorspecifieke functiecategorie naar sector, 31 december 2017 (grijs: indicatief, bron: Bedrijvenenquête 2018)

	Loonwerk	Bos en natuurbeheer	Bedrijfsverzorging	Hoveniers	Paddenstoelenteelt	Dierhouderij
Cultuurtechnisch / grondverzet	35%					
Gemechaniseerd loonwerk agrarisch	30%					
Vrachtwagenchauffeur	10%					
Technisch medewerker	7%					
Administratie / ondersteunend / leidinggevend	13%					
Overig	5%					
Management		11%				
Beleid / advies		6%				
Educatie / recreatie		7%				
Uitvoerend kantoor		19%				
Uitvoerend terrein		37%				
Overig		19%				
Bedrijfsverzorger						
Agrarisch						
Planners / werkverdeling / accountmanager						
Administratie						
HR, P&O, PR en communicatie						
Overig						
Hovenier				52%		
Groenvoorziener				21%		
Machinist				5%		
Boomverzorger				5%		
Interieurbeplanter				1%		
Overig				15%		
Oogst					77%	
Plukleider handoogst					2%	
Allround					13%	
Teeltbegeleider machinaal					3%	
Bedrijfsleider					3%	
Overig					2%	
Algemeen						34%
Assistent dierenverzorger						14%
Algemeen technisch						2%
Agrarisch melkveehouderij						8%
Allround dierenverzorger						19%
Bedrijfsleider / teammanager						7%
Overig						17%

Tabel 3.15, deel 2: Aandeel werknemers op de loonlijst met een vast contract per sectorspecifieke functiecategorie naar sector, 31 december 2017 (grijs: indicatief, bron: Bedrijvenenquête 2018)

	Glastuinbouw	Open teelten landbouw	Open teelten tuinbouw	Open teelten bloembollen	Open teelten boomkwekerij	Groothandel in bloembollen
Medewerker glastuinbouw	49%					
Orderverzamelaar	6%					
Teelt	20%					
Operator machine	3%					
Overig	22%					
Teelt		47%	32%	18%	34%	
Oogst		16%	29%	20%	18%	
Allround		14%	21%	43%	28%	
Administratief / commercieel		8%	4%	9%	12%	
Management, HR, ICT, etc.		3%	1%	5%	3%	
Overig		12%	12%	5%	4%	
Allround schuurmedewerker						33%
Assistent schuurbaas						4%
Schuurbaas						6%
Keurmeester						5%
Inkoper						6%
Overig						47%

3.4.3 Duur van de werkweek

Gemiddeld werken werknemers op de loonlijst met een vast contract in de agrarische en groene sector 29,5 uur per week (zie tabel 3.17). Dit is iets lager dan gemiddeld op de totale arbeidsmarkt. In de open teelten, glastuinbouw en dierhouderijen is de werkweek gemiddeld kort. Voor de sectoren loonwerk, bedrijfsverzorging, hoveniers en groothandel in bloembollen geldt het tegenovergestelde. Tabel 3.18 laat zien dat 9% van de werknemers minder dan 8 uur werkt. 65% van de werknemers kent een werkweek van 32 uur of langer. Sinds 2015 is de gemiddelde duur van een werkweek licht gestegen (van 28,9 naar 29,5 uur per week). Dit is een normale ontwikkeling in een groeiende sector met een hoge vacaturegraad.

Tabel 3.17: Gemiddelde duur van de werkweek (in uren) van werknemers op de loonlijst met een vast contract naar sector, 31 december 2017 (bron: CBS-microbestanden)

	2015	2017
1. Loonwerk	34,4	34,5
Agrarisch loonwerk	34,2	34,1
Cultuurtechnische werken	34,6	34,6
2. Bos en natuurbeheer	31,3	30,9
3. Bedrijfsverzorging	32,6	33,0
4. Hoveniers	33,6	34,0
Hoveniers	33,1	33,0
Groenvoorzieners	34,7	34,4
5. Paddenstoelenteelt	26,5	29,0
6. Dierhouderij	26,9	27,0
Melkveehouderij	22,9	23,4
Varkenshouderij	29,1	28,7
Pluimveehouderij	27,2	27,9
Graasdieren	27,5	27,6
7. Glastuinbouw	24,6	26,0
Glasgroenten	24,0	23,2
Glasplanten- en bloemen	26,7	26,1
8. Open teelten landbouw	27,6	27,7
9. Open teelten tuinbouw	23,3	23,9
Open teelten fruitteelt	23,3	23,7
Open teelten tuinbouw overig	23,6	24,1
10. Open teelten bloembollen	26,9	26,5
11. Open teelten boomkwekerij	24,9	24,6
12. Groothandel in bloembollen	32,7	33,0
Totaal 2017	28,9	29,5
Vergelijk		
Industrie	34,8	34,7
Handel	29,6	29,0
Totale arbeidsmarkt	30,5	30,3

Tabel 3.18: Aandeel per klasse duur van de werkweek van werknemers op de loonlijst met een vast contract naar sector, 31 december 2017 (bron: CBS-microbestanden)

		0 tot 8 uur	8 tot 16 uur	16 tot 24 uur	24 tot 32 uur	32 uur of meer
1. Loonwerk		3%	3%	4%	4%	86%
	Agrarisch loonwerk	3%	3%	5%	4%	86%
	Cultuurtechnische werken	3%	3%	4%	4%	86%
2. Bos en natuurbeheer		3%	6%	9%	18%	63%
3. Bedrijfsverzorging		2%	4%	6%	10%	77%
4. Hoveniers		3%	3%	4%	7%	82%
	Hoveniers	3%	4%	5%	7%	81%
	Groenvoorzieners	1%	2%	3%	8%	86%
5. Paddenstoelenteelt		7%	10%	9%	10%	63%
6. Dierhouderij		11%	15%	11%	8%	55%
	Melkveehouderij	15%	22%	12%	9%	42%
	Varkenshouderij	7%	13%	12%	7%	61%
	Pluimveehouderij	10%	14%	10%	8%	58%
	Graasdieren	10%	13%	11%	9%	58%
7. Glastuinbouw		14%	15%	10%	9%	52%
	Glasgroenten	21%	15%	9%	6%	50%
	Glasplanten- en bloemen	11%	15%	10%	10%	54%
8. Open teelten landbouw		11%	12%	10%	10%	58%
9. Open teelten tuinbouw		15%	20%	12%	10%	43%
	Open teelten fruitteelt	10%	24%	15%	12%	39%
	Open teelten tuinbouw overig	20%	14%	8%	9%	48%
10. Open teelten bloembollen		9%	19%	11%	7%	54%
11. Open teelten boomkwekerij		15%	21%	9%	7%	49%
12. Groothandel in bloembollen		2%	5%	7%	9%	76%
Totaal 2017		9%	11%	8%	8%	65%
Vergelijk	Totaal 2015	10%	12%	8%	7%	64%
	Industrie	1%	2%	5%	6%	86%
	Handel	4%	10%	11%	12%	62%
	Totale arbeidsmarkt	4%	7%	10%	15%	64%

3.4.4 Inkomen

Het gemiddeld bruto inkomen van werknemers op de loonlijst met een vast contract op basis van een voltijdsbaan in de agrarische en groene sector is € 28.600 (zie tabel 3.19). Dit is lager dan het gemiddelde voor de totale arbeidsmarkt (€ 40.400). Het gemiddelde inkomen in de agrarische en groene sector laat zich echter lastig vergelijken met de totale arbeidsmarkt doordat er relatief veel jongeren in de sector actief zijn met een bijbaan en de kwalificatie-eisen voor veel banen beperkt zijn. In de sectoren paddenstoelenteelt, open teelten tuinbouw en open teelten boomkwekerijen ligt het gemiddeld bruto inkomen per voltijdsbaan slechts rond de € 23.000. In de sectoren bos en natuurbeheer en groothandel in bloembollen verdienen de werknemers gemiddeld beduidend meer. Het gemiddelde jaarinkomen is sinds 2015 met € 1.200 toegenomen.

Tabel 3.19: Gemiddelde bruto inkomen van werknemers op de loonlijst met een vast contract per fte in euro's naar sector, 31 december 2017 (bron: CBS-microbestanden)

	2015	2017	Vershil 2015-2017	Vershil (%) 2015-2017
1. Loonwerk	€ 30.700	€ 31.500	€ 800	3%
Agrarisch loonwerk	€ 29.800	€ 30.000	€ 200	1%
Cultuurtechnische werken	€ 31.100	€ 31.800	€ 700	2%
2. Bos en natuurbeheer	€ 41.300	€ 42.500	€ 1.200	3%
3. Bedrijfsverzorging	€ 30.800	€ 32.600	€ 1.800	6%
4. Hoveniers	€ 29.800	€ 30.100	€ 300	1%
Hoveniers	€ 27.800	€ 27.900	€ 100	0%
Groenvoorzieners	€ 31.500	€ 33.100	€ 1.600	5%
5. Paddenstoelenteelt	€ 22.600	€ 23.000	€ 400	2%
6. Dierhouderij	€ 27.600	€ 28.500	€ 900	3%
Melkveehouderij	€ 23.100	€ 24.300	€ 1.200	5%
Varkenshouderij	€ 28.500	€ 28.800	€ 300	1%
Pluimveehouderij	€ 31.800	€ 32.900	€ 1.100	3%
Graasdieren	€ 26.000	€ 26.700	€ 700	3%
7. Glastuinbouw	€ 24.500	€ 26.800	€ 2.300	9%
Glasgroenten	€ 23.000	€ 24.900	€ 1.900	8%
Glasplanten- en bloemen	€ 25.900	€ 27.900	€ 2.000	8%
8. Open teelten landbouw	€ 26.200	€ 27.000	€ 800	3%
9. Open teelten tuinbouw	€ 21.300	€ 22.800	€ 1.500	7%
Open teelten fruitteelt	€ 21.500	€ 22.300	€ 800	4%
Open teelten tuinbouw overig	€ 21.300	€ 24.500	€ 3.200	15%
10. Open teelten bloembollen	€ 24.300	€ 25.800	€ 1.500	6%
11. Open teelten boomkwekerij	€ 23.100	€ 23.200	€ 100	0%
12. Groothandel in bloembollen	€ 37.100	€ 38.500	€ 1.400	4%
Totaal 2017	€ 27.400	€ 28.600	€ 1.200	4%
Vergelijk				
Industrie	€ 41.300	€ 42.500	€ 1.200	3%
Handel	€ 33.100	€ 33.800	€ 700	2%
Totale arbeidsmarkt	€ 39.300	€ 40.400	€ 1.100	3%

Tabel 3.20 geeft inzicht in de verdeling van werknemers over inkomensklassen. Hierbij valt op dat relatief weinig werknemers in de agrarische en groene sector meer dan € 40.000 per jaar verdienen.

Tabel 3.20: Aandeel werknemers op de loonlijst met een vast contract per inkomensklasse in euro's per voltijd baan naar sector, 31 december 2017 (bron: CBS-microbestanden)

	<€18.000	€18-24.000	€24-30.000	€30-40.000	>€40.000
1. Loonwerk	5%	10%	29%	44%	11%
Agrarisch loonwerk	6%	12%	33%	41%	8%
Cultuurtechnische werken	4%	8%	24%	47%	18%
2. Bos en natuurbeheer	1%	3%	10%	44%	41%
3. Bedrijfsverzorging	2%	11%	28%	47%	13%
4. Hoveniers	6%	15%	35%	34%	10%
Hoveniers	10%	23%	41%	22%	4%
Groenvoorzieners	3%	13%	33%	35%	17%
5. Paddenstoelenteelt	26%	45%	13%	10%	6%
6. Dierhouderij	17%	21%	28%	21%	12%
Melkveehouderij	24%	28%	26%	16%	6%
Varkenshouderij	14%	20%	24%	29%	13%
Pluimveehouderij	15%	15%	27%	23%	20%
Graasdieren	17%	23%	34%	17%	9%
7. Glastuinbouw	24%	18%	26%	20%	12%
Glasgroenten	70%	13%	9%	4%	5%
Glasplanten- en bloemen	56%	14%	13%	5%	12%
8. Open teelten landbouw	18%	22%	25%	25%	9%
9. Open teelten tuinbouw	28%	35%	18%	13%	6%
Open teelten fruitteelt	42%	51%	4%	1%	1%
Open teelten tuinbouw overig	62%	29%	4%	2%	3%
10. Open teelten bloembollen	26%	24%	18%	25%	7%
11. Open teelten boomkwekerij	34%	19%	21%	19%	8%
12. Groothandel in bloembollen	8%	6%	16%	35%	36%
Totaal 2017	16%	17%	27%	29%	12%
Vergelijk					
Totaal 2015	19%	18%	27%	26%	10%
Industrie	2%	14%	13%	29%	42%
Handel	10%	22%	23%	23%	22%
Totale arbeidsmarkt	5%	12%	16%	29%	38%

3.5 Ziekteverzuim

Uit de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden (NEA) uitgevoerd door TNO komt naar voren dat in 2016 39% van de werknemers op de loonlijst met een vast contract in de agrarische en groene sector zich ten minste één keer moest afmelden vanwege ziekte. Gemiddeld moesten werknemers zich verdeeld over drie keer voor een totale periode van 15 dagen afmelden. De meest voorkomende verzuimredenen zijn griep en verkoudheid. Verder zijn vaak fysieke klachten aan de rug, nek of ledematen de boosdoeners.

Specifieke cijfers van Sazas laten voor de sector laten zien dat het verzuimpercentage in 2017 in het eerste ziektejaar 3,3% was (zie tabel 3.21). Ten opzichte van 2015 toen het verzuimpercentage nog 2,9% was, is dit duidelijk gestegen. In de sectoren bedrijfsverzorging en bos en natuurbeheer is het verzuim opvallend hoog. Het tegenovergestelde geldt voor de sector open teelten.

Tabel 3.21: Percentage ziekteverzuim in uitsluitend het eerste ziektejaar naar sector, 2015 en 2017 (bron: Sazas³)

	2015	2017
1. Loonwerk	2,3%	3,1%
2. Bos en natuurbeheer	3,6%	4,4%
3. Bedrijfsverzorging	4,6%	5,0%
4. Hoveniers	3,5%	3,7%
5. Paddenstoelenteelt	2,7%	3,8%
6. Dierhouderij	2,4%	2,7%
7. Glastuinbouw	3,2%	3,9%
8. Open teelten landbouw	2,8%	2,9%
9. Open teelten tuinbouw	1,57%	2,05%
10. Open teelten bloembollen	2,1%	2,1%
11. Open teelten boomkwekerij	2,2%	2,3%
12. Groothandel in bloembollen	4,0%	3,1%
Totaal	2,9%	3,3%

³ Sazas registreert het ziekteverzuim van een deel van bedrijven in de agrarische en groene sector. Het beeld van deze bedrijven kan afwijken van het beeld bij alle bij Colland aangesloten bedrijven. Voor de sector open teelten tuinbouw is een gewogen gemiddelde van fruitteelt en vollegrondsteelt gepresenteerd.

4

Inzet van arbeidskrachten niet op de loonlijst

4.1 Structureel

Naast de 119.900 werknemers in loondienst worden nog eens 40.600 arbeidskrachten niet op de loonlijst structureel ingezet (zie tabel 4.1). Dit betekent dat deze arbeidskrachten gedurende het gehele jaar worden ingezet en niet bijvoorbeeld alleen tijdens piekperioden. In aantallen komt dit neer op 25% van alle werknemers op de loonlijst en arbeidskrachten niet op de loonlijst. Ten opzichte van 2015 is het aantal arbeidskrachten niet op de loonlijst licht gedaald (circa 3%-punt). 80% van de arbeidskrachten niet op de loonlijst zijn uitzendkrachten. 56% van de arbeidskrachten niet op de loonlijst in de agrarische en groene sector werkt in de glastuinbouw. In de sector bedrijfsverzorging zijn meer arbeidskrachten niet op de loonlijst actief dan werknemers die op de eigen loonlijst staan.

Tabel 4.1: Aandeel arbeidskrachten niet op de loonlijst per type arbeidskracht van totaal aantal arbeidskrachten (wel en niet op de loonlijst) naar sector, structureel gedurende 2017 (grijs: indicatief, bron: Bedrijvenenquête 2018)

	Uitzendkracht	Payroll	Zelfstandigen	Collegiaal	Familie	Eigenaar	Anders	Totaal	Totaal personen
1. Loonwerk	3%	1%	3%	1%	0%	1%	1%	10%	2.550
Agrarisch loonwerk	1%	1%	3%	0%	0%	1%	0%	7%	600
Cultuurtechnische werken	4%	1%	3%	2%	0%	0%	1%	11%	2.000
2. Bos en natuurbeheer	1%	0%	2%	0%	0%	1%	0%	4%	100
3. Bedrijfsverzorging	57%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	57%	3.820
4. Hoveniers	10%	2%	2%	0%	0%	1%	0%	15%	3.190
Hoveniers	1%	0%	2%	0%	0%	1%	0%	5%	700
Groenvoorzieners	24%	4%	1%	0%	0%	0%	1%	30%	2.500
5. Paddenstoelenteelt	1%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1%	30
6. Dierhouderij	1%	0%	1%	0%	1%	1%	0%	4%	390
Melkveehouderij	1%	1%	0%	0%	1%	3%	0%	6%	100
Varkenshouderij	1%	0%	1%	0%	0%	0%	0%	2%	<100
Pluimveehouderij	3%	0%	1%	1%	1%	0%	0%	5%	100
Graasdieren	1%	0%	1%	0%	1%	0%	0%	3%	100
7. Glastuinbouw	34%	4%	1%	0%	0%	1%	0%	40%	22.690
Glasgroenten	51%	5%	1%	0%	0%	1%	0%	59%	18.500
Glasplanten- en bloemen	21%	2%	1%	0%	0%	1%	0%	25%	7.200
8. Open teelten landbouw	4%	5%	1%	0%	1%	1%	1%	14%	520
9. Open teelten tuinbouw	19%	3%	2%	0%	1%	1%	0%	26%	3.510
Open teelten fruitteelt	8%	4%	4%	0%	2%	1%	0%	19%	1.400
Open teelten tuinbouw overig	31%	2%	0%	0%	1%	1%	1%	35%	1.900
10. Open teelten bloembollen	8%	1%	2%	0%	1%	1%	0%	13%	610
11. Open teelten boomkwekerij	6%	1%	1%	0%	0%	1%	0%	8%	770
12. Groothandel in bloembollen	3%	0%	1%	0%	0%	1%	2%	7%	110
Totaal 2017	20,2%	2,1%	1,5%	0,3%	0,3%	0,7%	0,3%	25%	40.570
Totaal 2015	16,8%	2,2%	4,4%	0,7%			2,9%	27%	

4.2 Piekperiode

Tabel 4.2 laat zien dat 61% van de bedrijven te maken heeft met piekperioden. In de piekperiode zijn maar liefst 111.350 arbeidskrachten niet op de loonlijst in de agrarische en groene sector actief (deze piekperiode is niet voor ieder bedrijf in dezelfde periode). Dit betekent dat bijna twee keer zoveel werknemers in de sector actief zijn gedurende de piekperiode dan dat er op de loonlijst van de bedrijven staan. In de glastuinbouw zijn de meeste extra arbeidskrachten niet op de loonlijst actief tijdens de piekperiode. Tabel 4.3 laat zien dat tijdens de piekperiode 35% van alle werknemers op de loonlijst en arbeidskrachten niet op de loonlijst een uitzendkracht betreft.

Tabel 4.2: Aandeel bedrijven met piekperioden en aantal arbeidskrachten niet op de loonlijst tijdens piekperiode naar sector, 2017 (grijs: indicatief, bron: Bedrijvenenquête 2016¹ en 2018)

	Aandeel bedrijven met piekperiode 2015	Aandeel bedrijven met piekperiode 2017	Aantal arbeidskrachten niet op de loonlijst tijdens piekperiode 2015	Aantal arbeidskrachten niet op de loonlijst tijdens piekperiode 2017
1. Loonwerk	78%	65%	8.000	6.460
Agrarisch loonwerk	91%	73%	4.000	2.300
Cultuurtechnische werken	62%	60%	4.000	4.300
2. Bos en natuurbeheer	60%	33%	<500	270
3. Bedrijfsverzorging	50%	43%	<250	14.320
4. Hoveniers	85%	59%	8.000	5.050
Hoveniers	86%	58%	4.000	1.500
Groenvoorzieners	83%	63%	4.000	3.500
5. Paddenstoelenteelt	22%	29%	<250	<100
6. Dierhouderij	59%	33%	5.000	1.450
Melkveehouderij	69%	32%	2.000	200
Varkenshouderij	21%	18%	<250	100
Pluimveehouderij	67%	62%	2.000	1.100
Graasdieren	57%	33%	<250	200
7. Glastuinbouw	75%	72%	29.000	47.670
Glasgroenten	87%	84%	18.000	35.500
Glasplanten- en bloemen	70%	67%	11.000	16.800
8. Open teelten landbouw	86%	73%	5.000	1.640
9. Open teelten tuinbouw	93%	79%	20.000	14.150
Open teelten fruitteelt	100%	87%	17.000	9.900
Open teelten tuinbouw overig	81%	76%	4.000	6.200
10. Open teelten bloembollen	98%	90%	9.000	6.310
11. Open teelten boomkwekerij	84%	63%	5.000	3.590
12. Groothandel in bloembollen	95%	79%	1.000	1.650
Totaal	78%	61%	88.000	111.350

¹ De grote verschillen tussen 2016 en 2018 kunnen niet goed verklaard worden. Dit hangt mogelijk samen met de aangepaste onderzoeksmethodiek.

Tabel 4.3: Aandeel arbeidskrachten niet op de loonlijst van totaal aantal arbeidskrachten (wel en niet op de loonlijst tijdens de piekperiode) per type arbeidskracht naar sector, piekperiode 2017 (grijs: indicatief, bron: Bedrijvenenquête 2018)

	Uitzendkracht	Payroll	Zelfstandigen	Collegiaal	Familie	Eigenaar	Anders	Totaal	Totaal personen
1. Loonwerk	8%	1%	8%	2%	0%	1%	1%	22%	6.460
Agrarisch loonwerk	10%	0%	9%	1%	1%	2%	0%	23%	2.300
Cultuurtechnische werken	8%	2%	8%	3%	0%	1%	1%	22%	4.300
2. Bos en natuurbeheer	1%	0%	5%	1%	0%	1%	1%	10%	270
3. Bedrijfsverzorging	66%	12%	4%	0%	0%	0%	0%	82%	14.320
4. Hoveniers	14%	2%	3%	1%	0%	1%	0%	21%	5.050
Hoveniers	5%	1%	3%	0%	0%	1%	0%	11%	1.500
Groenvoorzieners	28%	5%	3%	1%	0%	0%	0%	37%	3.500
5. Paddenstoelenteelt	1%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1%	<100
6. Dierhouderij	8%	0%	1%	0%	1%	1%	2%	14%	1.450
Melkveehouderij	1%	0%	1%	0%	1%	2%	1%	7%	200
Varkenshouderij	1%	1%	1%	0%	0%	1%	0%	5%	100
Pluimveehouderij	25%	0%	1%	0%	1%	1%	5%	33%	1.100
Graasdieren	1%	0%	1%	0%	1%	1%	0%	5%	200
7. Glastuinbouw	48%	4%	1%	0%	0%	1%	0%	54%	47.670
Glasgroenten	64%	5%	1%	0%	0%	1%	0%	71%	35.500
Glasplanten- en bloemen	35%	2%	1%	0%	0%	1%	0%	39%	16.800
8. Open teelten landbouw	18%	1%	2%	1%	1%	1%	3%	26%	1.640
9. Open teelten tuinbouw	35%	8%	1%	0%	1%	1%	5%	50%	14.150
Open teelten fruitteelt	30%	9%	1%	0%	1%	1%	8%	50%	9.900
Open teelten tuinbouw overig	47%	10%	1%	0%	1%	1%	0%	60%	6.200
10. Open teelten bloembollen	32%	2%	2%	0%	1%	1%	5%	43%	6.310
11. Open teelten boomkwekerij	19%	3%	2%	0%	0%	1%	0%	25%	3.590
12. Groothandel in bloembollen	41%	4%	3%	1%	0%	1%	0%	51%	1.650
Totaal	35%	5%	3%	0%	0%	1%	1%	45%	111.350

4.3 Uitzendkrachten

Tabel 4.4 laat zien dat 13% van de bedrijven gebruik maakt van uitzendkrachten en 8% van de bedrijven van buitenlandse uitzendkrachten. De loonkosten voor uitzendkrachten vormen 9% van de totale loonkosten. Met name bij de sectoren bedrijfsverzorging en glastuinbouw gaat een groot deel van de loonkosten naar uitzendkrachten.

Tabel 4.4: Aandeel bedrijven met (buitenlandse) uitzendkrachten en percentage loonkosten voor uitzendkrachten naar sector, piekperiode 2017 (grijs: indicatief, bron: Bedrijvenenquête 2018)

	Bedrijven met uitzendkrachten	Bedrijven met buitenlandse uitzendkrachten	Percentage van de loonkosten
1. Loonwerk	12%	1%	4%
Agrarisch loonwerk	8%	1%	2%
Cultuurtechnische werken	15%	2%	5%
2. Bos en natuurbeheer	5%	2%	4%
3. Bedrijfsverzorging	33%	33%	20%
4. Hoveniers	9%	0%	4%
Hoveniers	8%	0%	3%
Groenvoorzieners	13%	2%	7%
5. Paddenstoelenteelt	12%	12%	4%
6. Dierhouderij	4%	2%	2%
Melkveehouderij	2%	1%	2%
Varkenshouderij	5%	2%	1%
Pluimveehouderij	11%	4%	6%
Graasdieren	2%	0%	2%
7. Glastuinbouw	34%	31%	22%
Glasgroenten	52%	48%	37%
Glasplanten- en bloemen	26%	24%	16%
8. Open teelten landbouw	10%	4%	9%
9. Open teelten tuinbouw	11%	8%	16%
Open teelten fruitteelt	7%	3%	14%
Open teelten tuinbouw overig	16%	13%	17%
10. Open teelten bloembollen	19%	17%	16%
11. Open teelten boomkwekerij	12%	10%	7%
12. Groothandel in bloembollen	17%	17%	12%
Totaal	13%	8%	9%

4.4 Contracting

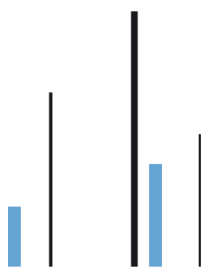
In de bedrijvenenquête is gevraagd of bedrijven gebruik maken van contracting. Hierbij is gebleken dat veel bedrijven de term niet kennen of niet goed kennen. Ondanks uitleg van de betekenis van het begrip zal de beantwoording op deze vraag sterk afhankelijk zijn van de interpretatie van de respondent.

Tabel 4.5 laat zien dat 19% van de bedrijven in 2017 gebruik heeft gemaakt van contracting, ofwel het uitbesteden van een volledige klus tegen een vast bedrag. Bos en natuurbeheer en bedrijfsverzorging maken relatief vaak gebruik van contracting. Bij groothandel in bloembollen en paddenstoelenteelt komt het gebruik van contracting heel weinig voor.

Tabel 4.5: Aandeel bedrijven dat gebruik maakt van contracting naar sector, 2017 (grijs: indicatief, bron: Bedrijvenenquête 2016 en 2018)

	2015	2017
1. Loonwerk		18%
Agrarisch loonwerk		15%
Cultuurtechnische werken		20%
2. Bos en natuurbeheer		30%
3. Bedrijfsverzorging	33%	33%
4. Hoveniers	20%	25%
Hoveniers	21%	25%
Groenvoorzieners	16%	27%
5. Paddenstoelenteelt	0%	7%
6. Dierhouderij	11%	17%
Melkveehouderij	11%	18%
Varkenshouderij	8%	15%
Pluimveehouderij	19%	25%
Graasdieren	10%	14%
7. Glastuinbouw	12%	21%
Glasgroenten	13%	25%
Glasplanten- en bloemen	12%	20%
8. Open teelten landbouw	12%	17%
9. Open teelten tuinbouw	11%	12%
Open teelten fruitteelt	9%	12%
Open teelten tuinbouw overig	15%	16%
10. Open teelten bloembollen	7%	15%
11. Open teelten boomkwekerij	13%	16%
12. Groothandel in bloembollen	12%	9%
Totaal	13%	19%

5

In-, door- en uitstroom van werknemers op de loonlijst

5.1 Omvang

In 2017 zijn 27.470 werknemers op de loonlijst bij bedrijven ingestroomd (zie tabel 5.1). Dit komt overeen met 23% van alle werknemers. De dynamiek is in vergelijking met de totale arbeidsmarkt relatief beperkt. 44% van deze instroom was reeds werkzaam bij een bij Colland aangesloten bedrijf en vormt daarmee een doorstromer. In dezelfde periode zijn 24.480 werknemers uitgestroomd. De dynamiek is relatief het grootst in de sectoren paddenstoelenteelt, open teelten tuinbouw en open teelten bloembollen.

Tabel 5.1: Aantal in-, door¹- en uitstromers op de loonlijst en werknemers op de loonlijst naar sector, 2017 (grijs: indicatief, bron: CBS-microbestanden)

	Instroom	Doorstroom	Uitstroom	Totaal werknemers
1. Loonwerk	4.120	1.810	2.880	23.120
Agrarisch loonwerk	1.360	670	860	7.790
Cultuurtechnische werken	2.760	1.130	2.020	15.330
2. Bos en natuurbeheer	370	150	290	2.490
3. Bedrijfsverzorging	430	220	170	2.910
4. Hoveniers	3.930	1.660	2.460	17.810
Hoveniers	2.750	1.210	1.580	12.010
Groenvoorzieners	1.170	430	870	5.800
5. Paddenstoelenteelt	830	420	920	2.450
6. Dierhouderij	2.100	860	1.630	9.130
Melkveehouderij	540	270	360	2.140
Varkenshouderij	470	220	220	1.990
Pluimveehouderij	440	190	340	2.090
Graasdieren	680	280	750	3.030
7. Glastuinbouw	7.930	3.430	8.880	34.720
Glasgroenten	3.400	1.610	2.880	12.710
Glasplanten- en bloemen	4.540	1.830	6.010	22.000
8. Open teelten landbouw	790	340	710	3.260
9. Open teelten tuinbouw	3.270	1.410	2.890	9.760
Open teelten fruitteelt	2.020	880	1.920	6.060
Open teelten tuinbouw overig	1.240	520	960	3.700
10. Open teelten bloembollen	1.420	730	1.580	3.980
11. Open teelten boomkwekerij	2.230	1.020	2.000	8.840
12. Groothandel in bloembollen	320	140	340	1.470
Totaal	27.470	11.990	24.480	119.940

¹ Doorstromers maken zowel onderdeel uit van in- als uitstroom.

Tabel 5.2 laat zien dat in 2017 de instroom 14% is gestegen in vergelijking met 2015. De verwachting is dat de instroom in 2018 verder zal stijgen tot 28.660 instromers. Paddenstoelenteelt vormt de uitzondering met een daling van de instroom. In de sectoren loonwerk en hoveniers kent de instroom de grootste groei tussen 2015 en 2017.

Tabel 5.2: Aantal instromers op de loonlijst naar sector, 2015, 2017 en 2018 (verwachting) (grijs: indicatief, bron: CBS-microbestanden en Bedrijvenenquête 2018)

Instroom	Instroom 2015	Instroom 2017	Verwachte instroom 2018	Aandeel instroom t.o.v. alle werknemers op de loonlijst, 2017
1. Loonwerk	3.160	4.120	3.140	18%
Agrarisch loonwerk	1.260	1.360	850	17%
Cultuurtechnische werken	1.900	2.760	2.350	18%
2. Bos en natuurbeheer	300	370	320	15%
3. Bedrijfsverzorging	340	430	0	15%
4. Hoveniers	2.910	3.930	3.890	22%
Hoveniers	1.570	2.750	2.550	23%
Groenvoorzieners	1.340	1.170	1.350	20%
5. Paddenstoelenteelt	920	830	430	34%
6. Dierhouderij	1.960	2.100	1.430	23%
Melkveehouderij	1.170	540	470	25%
Varkenshouderij	240	470	290	24%
Pluimveehouderij	310	440	250	21%
Graasdieren	230	680	440	22%
7. Glastuinbouw	7.770	7.930	5.700	23%
Glasgroenten	2.790	3.400	2.160	27%
Glasplanten- en bloemen	4.980	4.540	3.250	21%
8. Open teelten landbouw	710	790	1.810	24%
9. Open teelten tuinbouw	2.960	3.270	8.470	34%
Open teelten fruitteelt	1.610	2.020	8.810	33%
Open teelten tuinbouw overig	1.350	1.240	1.530	34%
10. Open teelten bloembollen	1.190	1.420	2.370	36%
11. Open teelten boomkwekerij	1.850	2.230	950	25%
12. Groothandel in bloembollen	290	320	150	22%
Totaal	24.090	27.470	28.660	23%
Vergelijk				
Totaal 2015				21%
Industrie				16%
Handel				30%
Totale arbeidsmarkt				27%

De uitstroom kent met 18% een vergelijkbare groei als de instroom tussen 2015 en 2017 (zie tabel 5.3). De uitstroom is het hardst gestegen in de sectoren hoveniers, glastuinbouw en open teelten boomkwekerij.

Tabel 5.3: Aantal uitstromers op de loonlijst naar sector, 2015 en 2017 (grijs: indicatief, bron: CBS-microbestanden)

Uitstroom	Uitstroom 2015	Uitstroom 2017	Aandeel uitstroom t.o.v. alle werknemers op de loonlijst, 2017
1. Loonwerk	2.600	2.880	12%
Agrarisch loonwerk	1.160	860	11%
Cultuurtechnische werken	1.440	2.020	13%
2. Bos en natuurbeheer	250	290	12%
3. Bedrijfsverzorging	280	170	6%
4. Hoveniers	2.030	2.460	14%
Hoveniers	930	1.580	13%
Groenvoorzieners	1.100	870	15%
5. Paddenstoelenteelt	910	920	38%
6. Dierhouderij	1.570	1.630	18%
Melkveehouderij	960	360	17%
Varkenshouderij	260	220	11%
Pluimveehouderij	250	340	16%
Graasdieren	90	750	25%
7. Glastuinbouw	6.880	8.880	26%
Glasgroenten	1.850	2.880	23%
Glasplanten- en bloemen	5.030	6.010	27%
8. Open teelten landbouw	640	710	22%
9. Open teelten tuinbouw	2.760	2.890	30%
Open teelten fruitteelt	1.510	1.920	32%
Open teelten tuinbouw overig	1.250	960	26%
10. Open teelten bloembollen	1.370	1.580	40%
11. Open teelten boomkwekerij	1.620	2.000	23%
12. Groothandel in bloembollen	350	340	23%
Totaal	21.010	24.480	20%
Vergelijk	Totaal 2015		19%
	Industrie		14%
	Handel		26%
	Totale arbeidsmarkt		23%

5.2 Leeftijd

Zoals blijkt uit tabel 5.4 en tabel 5.5 bestaat zowel de in- als uitstroom uit ongeveer de helft 15 tot en met 24-jarigen. Dit is erg hoog in vergelijking met de totale arbeidsmarkt. Deze groep zal voor een groot deel bestaan uit personen die middels een bijbaan in de sector werken.

Tabel 5.4: Aandeel instromers op de loonlijst per leeftijdsklasse naar sector, 31 december 2017 (bron: CBS-microbestanden)

	15 - 24 jaar	25 - 34 jaar	35- 44 jaar	45 - 54 jaar	55 - 64 jaar	65 jaar en ouder
1. Loonwerk	45%	20%	14%	13%	6%	2%
Agrarisch loonwerk	57%	17%	11%	11%	2%	1%
Cultuurtechnische werken	40%	21%	15%	14%	7%	2%
2. Bos en natuurbeheer	19%	24%	28%	18%	9%	1%
3. Bedrijfsverzorging	37%	29%	14%	14%	4%	1%
4. Hoveniers	42%	26%	14%	11%	6%	1%
Hoveniers	44%	27%	14%	9%	4%	1%
Groenvoorzieners	36%	23%	14%	16%	10%	1%
5. Paddenstoelenteelt	27%	20%	17%	24%	10%	2%
6. Dierhouderij	56%	20%	9%	9%	4%	1%
Melkveehouderij	76%	11%	4%	6%	2%	1%
Varkenshouderij	48%	21%	12%	12%	5%	2%
Pluimveehouderij	60%	17%	9%	9%	5%	1%
Graasdieren	45%	30%	12%	9%	3%	1%
7. Glastuinbouw	56%	17%	11%	10%	5%	1%
Glasgroenten	64%	13%	8%	9%	5%	1%
Glasplanten- en bloemen	50%	20%	13%	11%	4%	1%
8. Open teelten landbouw	54%	17%	12%	10%	5%	2%
9. Open teelten tuinbouw	45%	19%	16%	11%	7%	3%
Open teelten fruitteelt	38%	22%	22%	9%	8%	2%
Open teelten tuinbouw overig	54%	15%	8%	13%	5%	6%
10. Open teelten bloembollen	57%	18%	10%	9%	5%	1%
11. Open teelten boomkwekerij	59%	16%	9%	10%	5%	1%
12. Groothandel in bloembollen	37%	28%	13%	15%	6%	2%
Totaal	49%	20%	13%	11%	5%	2%
Vergelijk						
Totaal 2015	54%	19%	11%	10%	4%	2%
Industrie	28%	27%	18%	17%	8%	2%
Handel	59%	17%	10%	9%	4%	1%
Totale arbeidsmarkt	38%	26%	15%	13%	7%	2%

Tabel 5.5: Aandeel uitstromers op de loonlijst per leeftijdsklasse naar sector, 31 december 2017 (bron: CBS-microbestanden)

	15 - 24 jaar	25 - 34 jaar	35- 44 jaar	45 - 54 jaar	55 - 64 jaar	65 jaar en ouder
1. Loonwerk	37%	24%	14%	12%	8%	5%
Agrarisch loonwerk	41%	24%	11%	12%	7%	5%
Cultuurtechnische werken	35%	24%	16%	12%	8%	5%
2. Bos en natuurbeheer	20%	18%	18%	14%	20%	9%
3. Bedrijfsverzorging	16%	31%	19%	19%	10%	3%
4. Hoveniers	39%	28%	15%	10%	6%	3%
Hoveniers	43%	29%	15%	6%	5%	2%
Groenvoorzieners	29%	26%	14%	19%	6%	5%
5. Paddenstoelenteelt	28%	26%	19%	18%	8%	1%
6. Dierhouderij	54%	20%	10%	9%	4%	3%
Melkveehouderij	65%	21%	8%	3%	3%	1%
Varkenshouderij	40%	23%	15%	15%	6%	1%
Pluimveehouderij	62%	13%	5%	12%	4%	5%
Graasdieren	47%	24%	14%	6%	5%	2%
7. Glastuinbouw	67%	13%	7%	7%	4%	3%
Glasgroenten	72%	10%	6%	6%	3%	3%
Glasplanten- en bloemen	64%	14%	8%	7%	4%	2%
8. Open teelten landbouw	58%	17%	9%	9%	3%	4%
9. Open teelten tuinbouw	49%	19%	11%	9%	6%	7%
Open teelten fruitteelt	42%	21%	12%	10%	8%	7%
Open teelten tuinbouw overig	63%	14%	8%	7%	1%	5%
10. Open teelten bloembollen	58%	19%	7%	7%	5%	2%
11. Open teelten boomkwekerij	69%	13%	6%	7%	3%	2%
12. Groothandel in bloembollen	31%	25%	13%	16%	9%	6%
Totaal	53%	19%	10%	9%	5%	3%
Vergelijk						
Totaal 2015	54%	17%	10%	10%	6%	3%
Industrie	21%	22%	17%	19%	13%	8%
Handel	54%	18%	10%	9%	5%	3%
Totale arbeidsmarkt	32%	26%	15%	14%	9%	4%

5.3 Arbeidsmarkt herkomst en bestemming

Voor de herkomst van de 27.470 personen die gedurende het jaar 2017 zijn ingestroomd, is gekeken naar hun situatie op 31 december 2016. Voor de bepaling van de bestemming van uitstromers is gekeken naar hun situatie op 31 december 2017. 44% van de instroom van werknemers op de loonlijst is afkomstig van een ander bedrijf uit de agrarische en groene sector (zie tabel 5.6). 1 op 7 personen van deze doorstroom komt van een bedrijf uit de eigen (deel)sector. 26% van alle instroom komt uit een andere arbeidsmarktsector. 7% ontving in het voorgaande jaar een uitkering. Tot slot had 23% een jaar eerder geen baan of uitkering. Het merendeel van deze groep betreft instroom vanuit onderwijs. Bij de sectoren loonwerk, bos en natuurbeheer, bedrijfsverzorging en groothandel in bloembollen is een relatief groot aandeel van de instroom afkomstig uit andere arbeidsmarktsectoren. Bij hoveniers zijn relatief veel personen vanuit een werkloosheidsuitkering ingestroomd.

Tabel 5.6: Herkomst bij instroom van werknemers op de loonlijst naar sector, 2017 (bron: CBS-microbestanden)

	Eigen Colland- sector	Overige Colland- sectoren	Overige werksector	Werkloosheids- of bijstandsuitkering	Arbeids- ongeschiktheids- uitkering	Pensioen	Geen / onbekend
1. Loonwerk	10%	34%	34%	4%	1%	2%	15%
Agrarisch loonwerk	11%	38%	27%	3%	1%	1%	18%
Cultuurtechnische werken	10%	31%	37%	5%	1%	2%	14%
2. Bos en natuurbeheer	4%	35%	39%	7%	3%	0%	12%
3. Bedrijfsverzorging	0%	50%	36%	8%	0%	0%	6%
4. Hoveniers	11%	31%	30%	10%	1%	1%	15%
Hoveniers	13%	31%	31%	8%	1%	1%	16%
Groenvoorzieners	5%	32%	29%	15%	2%	1%	14%
5. Paddenstoelenteelt	6%	44%	23%	8%	0%	0%	19%
6. Dierhouderij	3%	38%	30%	2%	1%	1%	24%
Melkveehouderij	2%	48%	18%	2%	0%	0%	30%
Varkenshouderij	7%	40%	30%	4%	0%	0%	19%
Pluimveehouderij	2%	41%	29%	3%	0%	0%	25%
Graasdieren	3%	38%	30%	3%	2%	0%	25%
7. Glastuinbouw	6%	38%	23%	4%	1%	1%	29%
Glasgroenten	5%	42%	20%	4%	1%	0%	28%
Glasplanten- en bloemen	6%	34%	25%	3%	1%	1%	30%
8. Open teelten landbouw	1%	42%	26%	3%	0%	1%	26%
9. Open teelten tuinbouw	2%	41%	20%	4%	2%	3%	28%
Open teelten fruitteelt	2%	41%	17%	6%	3%	2%	29%
Open teelten tuinbouw overig	2%	40%	24%	2%	0%	4%	27%
10. Open teelten bloembollen	4%	48%	19%	3%	0%	1%	25%
11. Open teelten boomkwekerij	2%	43%	20%	3%	1%	1%	30%
12. Groothandel in bloembollen	0%	42%	38%	6%	0%	0%	13%
Totaal	6%	38%	26%	5%	1%	1%	23%

Tabel 5.7 laat zien dat 49% van de werknemers op de loonlijst die bij een bedrijf vertrekken wederom bij een bij Colland geregistreerd bedrijf gaan werken. 7% van de uitstromers krijgen een jaar later een uitkering en 4% gaat met pensioen. Uit de sector bos en natuurbeheer gaan relatief veel personen met pensioen. Dit is gezien de hoge leeftijd in deze sector een logische ontwikkeling.

Tabel 5.7: Bestemming bij uitstroom van werknemers op de loonlijst naar sector, 2017 (bron: CBS-microbestanden)

	Eigen Colland- sector	Overige Colland- sectoren	Overige werksector	Werkloosheids- of bijstandsuitkering	Arbeids- ongeschiktheids- uitkering	Pensioen	Geen / onbekend
1. Loonwerk	12%	41%	29%	4%	3%	6%	5%
Agrarisch loonwerk	11%	47%	26%	3%	2%	6%	6%
Cultuurtechnische werken	12%	38%	31%	5%	3%	6%	5%
2. Bos en natuurbeheer	2%	51%	20%	7%	3%	12%	5%
3. Bedrijfsverzorging	2%	54%	23%	9%	2%	4%	5%
4. Hoveniers	15%	41%	24%	7%	3%	4%	6%
Hoveniers	18%	38%	24%	7%	2%	5%	7%
Groenvoorzieners	9%	46%	26%	8%	3%	3%	4%
5. Paddenstoelenteelt	4%	35%	34%	10%	6%	2%	9%
6. Dierhouderij	4%	44%	33%	6%	2%	3%	8%
Melkveehouderij	2%	55%	29%	4%	2%	2%	6%
Varkenshouderij	16%	38%	27%	7%	2%	4%	7%
Pluimveehouderij	3%	42%	37%	5%	3%	4%	7%
Graasdieren	1%	40%	35%	7%	4%	2%	10%
7. Glastuinbouw	6%	39%	38%	5%	2%	3%	6%
Glasgroenten	7%	40%	39%	5%	1%	2%	6%
Glasplanten- en bloemen	6%	39%	38%	5%	2%	4%	6%
8. Open teelten landbouw	3%	51%	29%	4%	2%	5%	7%
9. Open teelten tuinbouw	2%	47%	29%	3%	2%	7%	9%
Open teelten fruitteelt	4%	51%	26%	3%	1%	8%	8%
Open teelten tuinbouw overig	0%	41%	37%	4%	2%	4%	12%
10. Open teelten bloembollen	5%	47%	34%	3%	1%	2%	8%
11. Open teelten boomkwekerij	5%	41%	39%	4%	2%	4%	6%
12. Groothandel in bloembollen	2%	35%	26%	12%	5%	9%	12%
Totaal	7%	42%	33%	5%	2%	4%	7%

5.4 Instroom vanuit onderwijs

Tabel 5.8 laat zien dat 14% van de instroom van werknemers op de loonlijst in de afgelopen anderhalf jaar een opleiding heeft afgerond. Met name in de sectoren bedrijfsverzorging, hoveniers, loonwerk en dierhouderijen is de instroom vanuit het onderwijs relatief hoog. De paddenstoelenteelt en glastuinbouw trekken relatief weinig recent gediplomeerden aan.

Tabel 5.8: Aandeel instroom van werknemers op de loonlijst vanuit onderwijs naar sector, 2017 (bron: CBS-microbestanden)

1. Loonwerk	18%	
Agrarisch loonwerk	20%	
Cultuurtechnische werken	18%	
2. Bos en natuurbeheer	14%	
3. Bedrijfsverzorging	21%	
4. Hoveniers	19%	
Hoveniers	18%	
Groenvoorzieners	20%	
5. Paddenstoelenteelt	6%	
6. Dierhouderij	20%	
Melkveehouderij	19%	
Varkenshouderij	14%	
Pluimveehouderij	19%	
Graasdieren	19%	
7. Glastuinbouw	10%	
Glasgroenten	10%	
Glasplanten- en bloemen	10%	
8. Open teelten landbouw	17%	
9. Open teelten tuinbouw	12%	
Open teelten fruitteelt	17%	
Open teelten tuinbouw overig	7%	
10. Open teelten bloembollen	14%	
11. Open teelten boomkwekerij	11%	
12. Groothandel in bloembollen	12%	
Totaal	14%	

Tabel 5.9 laat zien dat 44% van de instroom van werknemers op de loonlijst alleen nog het primair of voortgezet onderwijs heeft afgerond. Dit zullen over het algemeen jongeren zijn die een bijbaantje in de agrarische en groene sector hebben. Opvallend in vergelijking met 2015 is dat er veel meer jongeren zijn ingestroomd die nog een mbo-opleiding of opleiding in het hoger onderwijs moeten afronden. 41% heeft een mbo-opleiding afgerond. Van deze instroom uit het mbo zijn bijna geen gediplomeerden van een niveau-1-opleiding afkomstig. Het aantal instromers van de andere drie mbo-niveaus ligt tussen de 29% en 34% (zie tabel 5.10).

Tabel 5.9: Opleidingsniveau van instroom van werknemers op de loonlijst vanuit onderwijs naar sector, 2017
(bron: CBS-microbestanden)

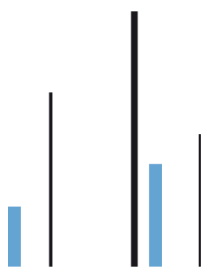
Bron: CBS-microbestand

	Primair onderwijs	Vmbo	Mbo	Havo/vwo o	Hoger onderwijs	
1. Loonwerk	1%	27%	57%	4%	11%	
Agrarisch loonw erk	0%	29%	56%	5%	10%	
Cultuurtechnische w erken	1%	26%	58%	4%	12%	
2. Bos en natuurbeheer	0%	24%	35%	2%	39%	
3. Bedrijfsverzorging	1%	1%	42%	26%	29%	
4. Hoveniers	2%	16%	65%	6%	12%	
Hoveniers	2%	17%	64%	5%	13%	
Groenvoorzieners	1%	14%	68%	7%	10%	
5. Paddenstoelenteelt	0%	16%	77%	5%	3%	
6. Dierhouderij	2%	24%	43%	12%	18%	
Melkveehouderij	1%	20%	47%	11%	21%	
Varkenshouderij	3%	31%	41%	9%	15%	
Pluimveehouderij	0%	23%	32%	24%	21%	
Graasdieren	8%	13%	51%	9%	19%	
7. Glastuinbouw	4%	37%	25%	21%	13%	
Glasgroenten	4%	41%	20%	20%	16%	
Glasplanten- en bloemen	4%	34%	28%	21%	12%	
8. Open teelten landbouw	1%	29%	33%	11%	26%	
9. Open teelten tuinbouw	2%	31%	30%	20%	16%	
Open teelten fruitteelt	4%	28%	32%	17%	18%	
Open teelten tuinbouw overig	0%	34%	28%	25%	14%	
10. Open teelten bloembollen	2%	32%	17%	25%	24%	
11. Open teelten boomkwekerij	1%	41%	24%	21%	13%	
12. Groothandel in bloembollen	0%	10%	25%	17%	49%	
Totaal 2017	2%	28%	41%	13%	15%	
Vergelijk	Totaal 2015	2%	17%	48%	12%	21%
	Industrie	2%	13%	43%	5%	38%
	Handel	2%	18%	41%	10%	29%
	Totale arbeidsmarkt	2%	12%	37%	7%	42%

Tabel 5.10: Opleidingsniveau van instroom van werknemers op de loonlijst vanuit het mbo naar sector, 2017
(bron: CBS-microbestanden)

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
1. Loonwerk	5%	31%	42%	22%
Agrarisch loonwerk	11%	27%	37%	24%
Cultuurtechnische werken	2%	33%	44%	21%
2. Bos en natuurbeheer	0%	25%	38%	38%
3. Bedrijfsverzorging	0%	34%	22%	43%
4. Hoveniers	5%	32%	35%	28%
Hoveniers	3%	30%	42%	26%
Groenvoorzieners	10%	36%	21%	33%
5. Paddenstoelenteelt	19%	13%	19%	50%
6. Dierhouderij	1%	28%	32%	38%
Melkveehouderij	0%	32%	29%	39%
Varkenshouderij	5%	27%	22%	46%
Pluimveehouderij	0%	28%	35%	37%
Graasdieren	4%	31%	38%	27%
7. Glastuinbouw	5%	15%	22%	57%
Glasgroenten	1%	17%	18%	64%
Glasplanten- en bloemen	8%	14%	25%	53%
8. Open teelten landbouw	0%	29%	18%	53%
9. Open teelten tuinbouw	0%	14%	37%	49%
Open teelten fruitteelt	0%	15%	38%	47%
Open teelten tuinbouw overig	0%	13%	35%	52%
10. Open teelten bloembollen	10%	51%	13%	26%
11. Open teelten boomkwekerij	4%	34%	24%	38%
12. Groothandel in bloembollen	22%	22%	0%	56%
Totaal	5%	29%	34%	33%

6

Vacatures

In 2017 waren er gedurende het jaar in totaal circa 14.650 vacatures in de agrarische en groene sector. 23% van de vacatures was gericht op oogstmedewerkers (zie tabel 6.1). Verder was er veel vraag naar productiemedewerkers en hoveniers of groenvoorzieners. Figuur 6.1 geeft inzicht in het aantal vacatures per kwartaal voor de sector landbouw¹. Uit deze statistiek komt naar voren dat de meeste vacatures ontstaan en vervuld worden in het tweede kwartaal en de minste in het vierde kwartaal. Daarnaast is ook te zien dat de vacaturegraad² de afgelopen jaren sterk is gestegen.

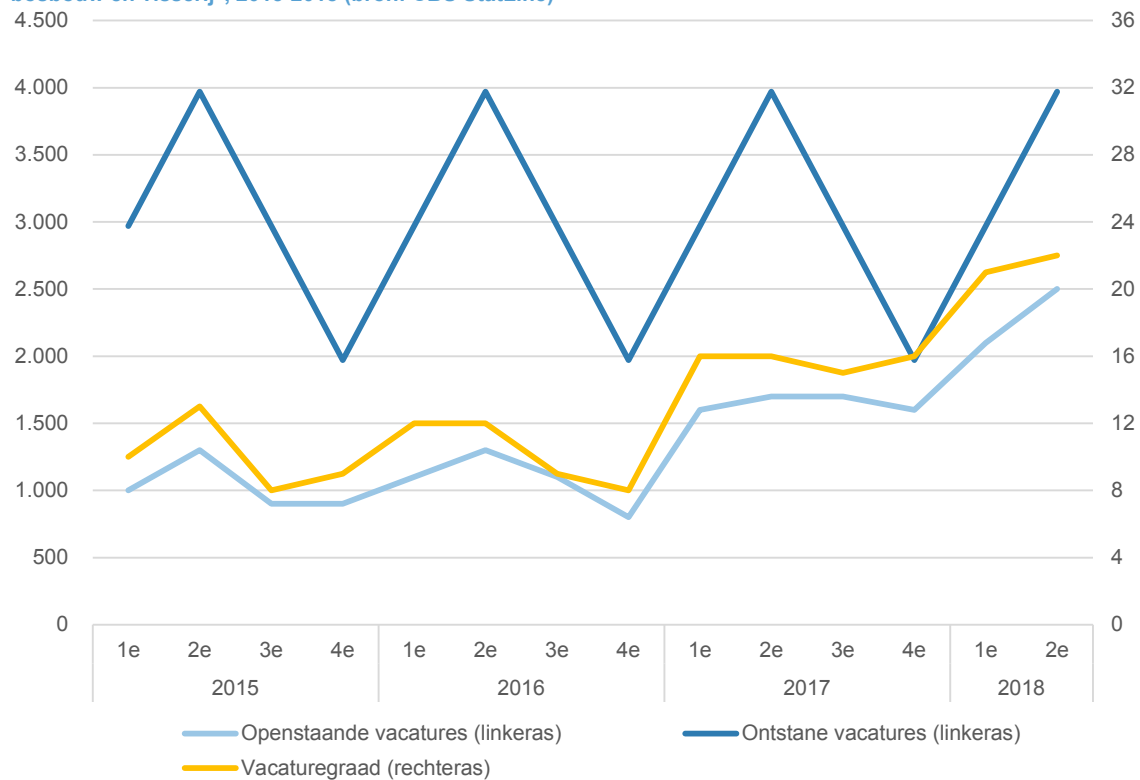
Tabel 6.1: Aantal vacatures in de agrarische en groene sector naar functiecategorie, 2017 (bron: Bedrijvenenquête 2018)

	Aantal	Percentage
Oogstmedewerker	3.340	23%
Productiemedewerker	2.050	14%
Hovenier of groenvoorziener	1.760	12%
Teeltmedewerker	740	5%
Algemeen medewerker	720	5%
Management / leidinggevende	710	5%
Machinist / grondwerker	700	5%
Agrarisch medewerker	660	5%
Medewerker open teelten boomkwekerijen	320	2%
Administratie	300	2%
Chauffeur	260	2%
Medewerker dierhouderij	240	2%
Technisch medewerker	230	2%
Seizoensmedewerker	230	2%
Tractorchauffeur	190	1%
Medewerker open teelten tuinbouw	180	1%
Loonwerker	140	1%
Glastuinbouw medewerker	110	1%
Overig	690	5%
Niet geclassificeerd	1.090	7%
Totaal	14.650	100%

¹ Dit betreft een sector die aan de hand van SBI-codering is gedefinieerd. De sector heeft een duidelijke overlap met de agrarische en groene sector.

² Vacaturegraad is het aantal openstaande vacatures per 1.000 werknemers op de loonlijst.

Figuur 6.1: Aantal openstaande, ontstane en vervulde vacatures en vacaturegraad per kwartaal in de landbouw, bosbouw en visserij³, 2015-2018 (bron: CBS StatLine)

Tabel 6.3 laat zien dat de glastuinbouw de meeste vacatures had in 2017 gevolgd door hoveniers en open teelten tuinbouw. Open teelten landbouw, tuinbouw en bloembollen hebben de hoogste vacaturegraad. 46% van de vacatures is op een vacaturewebsite of bij een extern bureau geplaatst. 26% van de vacatures is moeilijk vervulbaar (langer dan 3 maanden open). 23% van de vacatures is geschikt voor schoolverlaters met een groene opleiding (opleiding aan een Agrarisch Opleidingscentrum).

Tabel 6.2: Aantal vacatures en kenmerken vacatures naar sector, 2017 (grijs: indicatief, bron: Bedrijvenenquête 2018)

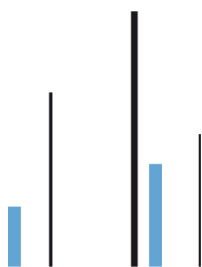
	Aantal vacatures 2017	Vacaturegraad 2017	Verwacht aantal vacatures 2018	Aandeel vacatures extern geplaatst 2017	Aandeel moeilijk vervulde vacatures (langer dan 3 maanden open) 2017	Aandeel vacatures geschikt voor gediplomeerde groene opleiding 2017
1. Loonwerk	1.940	16	2.400	53%	30%	42%
Agrarisch loonwerk	460	11	590	52%	43%	40%
Cultuurtechnische werken	1.480	18	1.800	53%	27%	42%
2. Bos en natuurbeheer	130	10	150	54%	12%	18%
3. Bedrijfsverzorging	100	7	10	97%	0%	0%
4. Hoveniers	2.400	26	3.120	54%	53%	49%
Hoveniers	1.610	25	2.160	49%	53%	54%
Groenvoorzieners	790	26	960	65%	53%	41%
5. Paddenstoelenteelt	150	12	260	76%	3%	73%
6. Dierhouderij	770	16	760	55%	25%	21%
Melkveehouderij	180	16	210	49%	15%	7%
Varkenshouderij	230	22	160	53%	41%	29%
Pluimveehouderij	150	14	190	82%	16%	40%
Graasdieren	210	13	200	45%	25%	10%
7. Glastuinbouw	4.010	22	3.940	44%	27%	19%
Glasgroenten	1.810	27	1.650	47%	25%	24%
Glasplanten- en bloemen	1.840	16	1.860	38%	28%	15%
8. Open teelten landbouw	850	50	950	54%	21%	14%
9. Open teelten tuinbouw	2.570	50	2.850	36%	4%	4%
Open teelten fruitteelt	1.980	62	2.150	38%	2%	3%
Open teelten tuinbouw overig	490	25	620	31%	5%	3%
10. Open teelten bloembollen	1.140	55	990	30%	10%	3%
11. Open teelten boomkwekerij	510	11	580	44%	42%	29%
12. Groothandel in bloembollen	70	10	100	14%	11%	3%
Totaal	14.650	23	16.110	46%	26%	23%

Ruim 4 op de 10 vacatures is, zoals te zien in tabel 6.3, geschikt voor iemand met het vmbo als hoogst voltooide opleiding. Er zijn nauwelijks vacatures waarvoor een opleiding uit het hoger onderwijs nodig is. De uitzondering hierop vormt de sector bos en natuurbeheer.

Tabel 6.3: Aandeel vacatures per functieniveau naar sector, 2018 (grijs: indicatief, bron: Bedrijvenenquête 2018)

	Vmbo	Mbo 1	Mbo 2	Mbo 3	Mbo 4	Hbo	Wo
1. Loonwerk	21%	6%	19%	36%	13%	4%	0%
Agrarisch loonw erk	15%	8%	28%	27%	15%	7%	0%
Cultuurtechnische w erken	23%	5%	17%	39%	12%	4%	0%
2. Bos en natuurbeheer	3%	3%	4%	13%	29%	37%	12%
3. Bedrijfsverzorging							
4. Hoveniers	7%	5%	24%	44%	17%	3%	0%
Hoveniers	5%	5%	23%	45%	19%	3%	0%
Groenvoorzieners	10%	5%	27%	41%	14%	4%	0%
5. Paddenstoelenteelt							
6. Dierhouderij	22%	0%	14%	39%	21%	3%	1%
Melkveehouderij	36%	0%	5%	36%	23%	0%	0%
Varkenshouderij	8%	0%	17%	57%	18%	0%	0%
Pluimveehouderij	51%	0%	8%	6%	23%	5%	7%
Graasdieren	8%	0%	20%	46%	20%	5%	0%
7. Glastuinbouw	39%	13%	7%	14%	17%	9%	1%
Glasgroenten	18%	6%	7%	28%	30%	8%	2%
Glasplanten- en bloemen	48%	19%	5%	7%	12%	9%	0%
8. Open teelten landbouw	59%	11%	16%	5%	5%	4%	0%
9. Open teelten tuinbouw	91%	3%	3%	1%	2%	0%	0%
Open teelten fruitteelt	96%	2%	1%	1%	1%	0%	0%
Open teelten tuinbouw overig	81%	0%	11%	3%	5%	1%	0%
10. Open teelten bloembollen	83%	4%	3%	8%	1%	1%	0%
11. Open teelten boomkwekerij	29%	4%	18%	24%	18%	6%	2%
12. Groothandel in bloembollen	67%	4%	3%	4%	13%	10%	0%
Totaal	43%	7%	12%	21%	12%	5%	1%

7

Bedrijven zonder werknemers op de loonlijst

In het Colland-bedrijvenregister staan zowel bedrijven met werknemers op de loonlijst als bedrijven zonder werknemers op de loonlijst. De voorgaande hoofdstukken waren gericht op bedrijven met werknemers op de loonlijst en de arbeidskrachten die bij deze bedrijven werkzaam zijn. In dit hoofdstuk worden de bedrijven zonder werknemers belicht. In het rapport van 2016 werd deze groep omschreven als zelfstandigen. Bedrijven zonder werknemers zijn echter niet in alle gevallen zelfstandigen. Dit kunnen bijvoorbeeld ook slapende bv's of een lege holdings zijn.

7.1 Omvang & ontwikkeling

Tabel 7.1 laat zien dat er eind 2017 34.020 bedrijven zonder werknemers op de loonlijst bij Colland geregistreerd waren. 35% van deze bedrijven betreft een dierhouderij. Sinds 2015 is het aantal bedrijven zonder werknemers met 6% gegroeid. In totaal omvatten de bedrijven zonder werknemers 71% van alle bedrijven. Bij bedrijfsverzorging, dierhouderijen en open teelten landbouw is dit aandeel met tenminste 80% aanmerkelijk hoger. Het tegenovergestelde geldt voor de sector groothandel in bloembollen.

Tabel 7.1: Aantal bedrijven zonder werknemers op de loonlijst naar sector, 31 december 2015 en 2017 (grijs: indicatief, bron: Colland-bedrijvenregister¹)

	2015	2017	Vershil 2015-2017	Vershil (%) 2015-2017
1. Loonwerk	2.110	2.330	220	10%
2. Bos en natuurbeheer	430	460	30	7%
3. Bedrijfsverzorging	240	240	0	0%
4. Hoveniers	4.350	4.500	150	3%
5. Paddenstoelenteelt	170	170	0	0%
6. Dierhouderij	10.870	11.740	870	8%
7. Glastuinbouw	3.110	3.120	10	0%
8. Open teelten landbouw	3.430	3.690	260	8%
9. Open teelten tuinbouw	5.070	5.200	130	3%
10. Open teelten bloembollen	1.110	1.100	-10	-1%
11. Open teelten boomkwekerij	1.300	1.400	100	8%
12. Groothandel in bloembollen	50	70	20	40%
Totaal	32.240	34.020	1.780	6%

¹ De kwaliteit van de registratie van bedrijven zonder werknemers op de loonlijst in het Colland-bedrijvenregister is niet vergelijkbaar met de registratie van bedrijven met werknemers op de loonlijst. De gepresenteerde cijfers zijn daarom slechts een indicatie.

7.2 Arbeidskrachten niet op de loonlijst

7.2.1 Structureel

Tabel 7.2 laat zien dat 48% van de bedrijven zonder werknemers op de loonlijst structureel beschikt over arbeidskrachten niet op de loonlijst. In totaal werken er bij deze bedrijven 30.300 arbeidskrachten niet op de loonlijst. 77% van deze arbeidskrachten betreft uitzendkrachten. 50% van alle arbeidskrachten niet op de loonlijst werkt in de sector glastuinbouw. Daarnaast heeft de sector bedrijfsverzorging met 27% van de arbeidskrachten niet op de loonlijst ook een aanzienlijk aandeel.

Tabel 7.2: Aandeel arbeidskrachten niet op de loonlijst per type arbeidskracht bij bedrijven zonder werknemers op de loonlijst naar sector, 2017 (grijs: indicatief, bron: Bedrijvenenquête 2018)

	Aandeel bedrijven met arbeidskrachten niet op de loonlijst	Uitzendkracht	Payroll	Zelfstandigen	Collegiaal	Familie	Eigenaar	Anders	Totaal personen
1. Loonwerk	54%	26%	0%	68%	3%	0%	3%	0%	1.900
2. Bos en natuurbeheer	23%	0%	0%	56%	22%	11%	0%	11%	130
3. Bedrijfsverzorging	28%	94%	5%	2%	0%	0%	0%	0%	8.050
4. Hoveniers	50%	13%	21%	58%	0%	0%	8%	0%	1.310
5. Paddenstoelenteelt									
6. Dierhouderij	45%	0%	8%	17%	0%	17%	25%	33%	440
7. Glastuinbouw	61%	85%	12%	2%	0%	0%	1%	0%	15.120
8. Open teelten landbouw	44%	4%	38%	19%	0%	8%	15%	15%	510
9. Open teelten tuinbouw	48%	55%	0%	15%	0%	10%	10%	10%	1.130
10. Open teelten bloembollen	53%	55%	0%	25%	5%	2%	14%	0%	1.030
11. Open teelten boomkwekerij	49%	16%	68%	0%	5%	2%	9%	0%	660
12. Groothandel in bloembollen									
Totaal 2017	48%	77%	10%	9%	1%	1%	2%	1%	30.280

7.2.2 Piekperiode

In de piekperiode ligt, zoals te zien in tabel 7.3, het aantal arbeidskrachten niet op de loonlijst op 81.200 (deze piekperiode is niet voor ieder bedrijf in dezelfde periode ben er is gekeken naar de grootste piek per bedrijf). De stijging van dit aantal ten opzichte van de structurele situatie is vooral opvallend in de sector open teelten tuinbouw.

Tabel 7.3: Aandeel arbeidskrachten niet op de loonlijst per type arbeidskracht bij bedrijven zonder werknemers op de loonlijst naar sector, piekperiode 2017 (grijs: indicatief, bron: Bedrijvenenquête 2018)

	Aandeel bedrijven met arbeidskrachten niet op de loonlijst tijdens piekperiodes	Uitzendkracht	Payroll	Zelfstandigen	Collegiaal	Familie	Eigenaar	Anders	Totaal personen
1. Loonwerk	48%	62%	14%	15%	7%	1%	2%	0%	3.130
2. Bos en natuurbeheer	23%	30%	0%	30%	20%	0%	0%	20%	150
3. Bedrijfsverzorging	11%	93%	6%	1%	0%	0%	0%	0%	8.670
4. Hoveniers	38%	51%	5%	39%	0%	3%	1%	1%	4.470
5. Paddenstoelenteelt									
6. Dierhouderij	26%	72%	0%	6%	3%	10%	3%	6%	2.510
7. Glastuinbouw	53%	87%	6%	2%	0%	0%	1%	3%	35.210
8. Open teelten landbouw	49%	29%	34%	9%	0%	4%	1%	23%	2.310
9. Open teelten tuinbouw	72%	74%	1%	4%	8%	4%	4%	5%	18.430
10. Open teelten bloembollen	79%	50%	20%	7%	0%	2%	7%	14%	4.290
11. Open teelten boomkwekerij	60%	13%	53%	0%	1%	1%	2%	29%	2.060
12. Groothandel in bloembollen									
Totaal 2017	44%	77%	9%	5%	1%	1%	1%	5%	81.230

7.2.3 Contracting

In de bedrijvenenquête is gevraagd of bedrijven gebruik maken van contracting. Hierbij is gebleken dat veel bedrijven de term niet kennen of niet goed kennen. Ondanks uitleg van de betekenis van het begrip zal de beantwoording op deze vraag sterk afhankelijk zijn van de interpretatie van de respondent. Voorbeelden van vormen van contracting zijn in tabel 4.5 terug te vinden.

Tabel 7.4 laat zien dat 16% van de bedrijven zonder werknemers op de loonlijst gebruik maakt van contracting. Dit is iets lager dan de 19% bij bedrijven met werknemers. Bij hoveniers is het aandeel dat gebruik maakt van contracting met 26% relatief hoog. Bij bedrijfsverzorging speelt contracting nauwelijks een rol.

Tabel 7.4: Aandeel gebruik gemaakt van contracting bij bedrijven zonder werknemers op de loonlijst naar sector, 2017 (grijs: indicatief, bron: Bedrijvenenquête 2018)

1. Loonwerk	13%	
2. Bos en natuurbeheer	10%	
3. Bedrijfsverzorging	6%	
4. Hoveniers	26%	
5. Paddenstoelenteelt		
6. Dierhouderij	19%	
7. Glastuinbouw	15%	
8. Open teelten landbouw	12%	
9. Open teelten tuinbouw	14%	
10. Open teelten bloembollen	17%	
11. Open teelten boomkwekerij	12%	
12. Groothandel in bloembollen		
Totaal	16%	

7.3 Achtergrondkenmerken zelfstandigen

In deze paragraaf zijn alleen de bedrijven zonder werknemers op de loonlijst meegenomen die betrekking hadden op een zelfstandige. In totaal zijn er 19.460 zelfstandigen. De overige bedrijven zonder werknemers op de loonlijst zijn niet aan een persoon gerelateerd waarvan de achtergrondkenmerken inzichtelijk gemaakt kunnen worden.

7.3.1 Geslacht

Het aandeel mannen onder zelfstandigen is met gemiddeld 92% zeer hoog (zie tabel 7.5). Dit geldt voor alle sectoren. Ter vergelijking: bij de werknemers op de loonlijst is het aandeel 76% (paragraaf 3.3.1) en bij zelfstandigen in de gehele Nederlandse arbeidsmarkt 64%.

Tabel 7.5: Aandeel zelfstandigen per geslacht naar sector, 31 december 2017 (grijs: indicatief, bron: CBS-microbestanden)

	Aandeel mannen	Aandeel vrouwen
1. Loonwerk	97%	3%
2. Bos en natuurbeheer	91%	9%
3. Bedrijfsverzorging	93%	7%
4. Hoveniers	98%	2%
5. Paddenstoelenteelt		
6. Dierhouderij	92%	8%
7. Glastuinbouw	96%	4%
8. Open teelten landbouw	93%	7%
9. Open teelten tuinbouw	93%	7%
10. Open teelten bloembollen	98%	2%
11. Open teelten boomkweekerij	95%	5%
12. Groothandel in bloembollen		
Totaal 2017	92%	8%
Vergelijk Totaal 2015	93%	7%
Industrie	78%	22%
Handel	66%	34%
Totale arbeidsmarkt	64%	36%

7.3.2 Leeftijd

Zelfstandigen zijn gemiddeld genomen aanzienlijk ouder dan de werknemers op de loonlijst (paragraaf 3.3.2). In vergelijking met alle zelfstandigen in Nederland is de opbouw vergelijkbaar (zie tabel 7.6). 49% van de zelfstandigen is tussen de 35 en 54 jaar oud. Bij de bedrijfsverzorging zijn relatief veel jonge zelfstandigen.

Tabel 7.6: Aandeel zelfstandigen per leeftijdsklasse naar sector, 31 december 2017 (grijs: indicatief, bron: CBS-microbestanden)

	15 - 24 jaar	25 - 34 jaar	35 - 44 jaar	45 - 54 jaar	55 - 64 jaar	65 jaar en ouder
1. Loonwerk	2%	14%	23%	34%	19%	8%
2. Bos en natuurbeheer	4%	30%	17%	26%	13%	9%
3. Bedrijfsverzorging	13%	56%	6%	13%	6%	6%
4. Hoveniers	2%	24%	30%	28%	14%	3%
5. Paddenstoelenteelt						
6. Dierhouderij	0%	6%	23%	41%	19%	10%
7. Glastuinbouw	1%	8%	20%	44%	21%	7%
8. Open teelten landbouw	1%	7%	20%	37%	22%	13%
9. Open teelten tuinbouw	1%	5%	17%	43%	23%	11%
10. Open teelten bloembollen	0%	2%	20%	51%	20%	7%
11. Open teelten boomkwekerij	1%	9%	22%	35%	24%	9%
12. Groothandel in bloembollen						
Totaal 2017	5%	17%	21%	28%	17%	14%
Vergelijk						
Totaal 2015	8%	19%	25%	28%	14%	7%
Industrie	2%	13%	21%	31%	22%	11%
Handel	3%	13%	21%	31%	21%	10%
Totale arbeidsmarkt	3%	16%	23%	30%	20%	9%

7.3.3 Opleidingsniveau

Tabel 7.7 laat zien dat met 58% een ruime meerderheid een mbo-opleiding als hoogst voltooide opleiding heeft. 84% van de zelfstandigen met een mbo-opleiding heeft een opleiding van niveau 3 of 4 afgerond (zie tabel 7.8). In vergelijking met alle zelfstandigen in Nederland zijn relatief weinig zelfstandigen in de agrarische en groene sector hoog opgeleid.

Tabel 7.7: Aandeel zelfstandigen per opleidingsklasse naar sector, 31 december 2017 (grijs: indicatief, bron: CBS-microbestanden)

	Primair onderwijs	Vmbo	Mbo	Havo/vwo	Hoger onderwijs
1. Loonwerk	2%	23%	65%	1%	8%
2. Bos en natuurbeheer	5%	5%	68%	5%	18%
3. Bedrijfsverzorging	0%	13%	56%	6%	25%
4. Hoveniers	0%	11%	72%	2%	15%
5. Paddenstoelenteelt					
6. Dierhouderij	2%	11%	67%	1%	19%
7. Glastuinbouw	5%	23%	49%	1%	22%
8. Open teelten landbouw	1%	13%	49%	1%	37%
9. Open teelten tuinbouw	1%	11%	57%	2%	29%
10. Open teelten bloembollen	2%	12%	74%	2%	10%
11. Open teelten boomkwekerij	1%	21%	55%	8%	15%
12. Groothandel in bloembollen					
Totaal 2017	3%	17%	58%	2%	20%
Totaal 2015	3%	17%	59%	2%	19%
Industrie	2%	15%	54%	4%	23%
Handel	3%	15%	49%	6%	26%
Totale arbeidsmarkt	2%	11%	39%	4%	44%

Tabel 7.8: Aandeel zelfstandigen per mbo-niveau naar sector, 31 december 2017 (grijs: indicatief, bron: CBS-microbestanden)

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
1. Loonwerk	1%	19%	32%	47%
2. Bos en natuurbeheer	0%	17%	35%	48%
3. Bedrijfsverzorging	0%	7%	33%	60%
4. Hoveniers	1%	9%	40%	50%
5. Paddenstoelenteelt				
6. Dierhouderij	1%	15%	22%	62%
7. Glastuinbouw	2%	14%	17%	68%
8. Open teelten landbouw	4%	17%	24%	55%
9. Open teelten tuinbouw	2%	14%	27%	57%
10. Open teelten bloembollen	5%	5%	19%	71%
11. Open teelten boomkwekerij	0%	16%	35%	49%
12. Groothandel in bloembollen				
Totaal 2017	2%	15%	31%	53%
Totaal 2015	2%	14%	31%	53%
Industrie	3%	18%	30%	48%
Handel	4%	17%	28%	51%
Totale arbeidsmarkt	3%	18%	29%	49%

7.3.4 Nationaliteit

Tabel 7.9 laat zien dat 91% van de zelfstandigen Nederlands is. Dit aandeel is hoog in vergelijking met alle zelfstandigen in Nederland. In de sectoren bos en natuurbeheer en glastuinbouw is het aandeel Nederlands aanmerkelijk lager.

Tabel 7.9: Aandeel zelfstandigen per nationaliteit naar sector, 31 december 2017 (grijs: indicatief, bron: CBS-microbestanden)

	Nederland	Midden- en Oost-Europese landen	Overig westers	Niet westers
1. Loonwerk	97%	1%	1%	1%
2. Bos en natuurbeheer	79%	13%	4%	4%
3. Bedrijfsverzorging	100%	0%	0%	0%
4. Hoveniers	96%	0%	3%	1%
5. Paddenstoelenteelt				
6. Dierhouderij	97%	0%	1%	1%
7. Glastuinbouw	83%	2%	2%	12%
8. Open teelten landbouw	94%	1%	2%	4%
9. Open teelten tuinbouw	94%	1%	2%	3%
10. Open teelten bloembollen	98%	0%	2%	0%
11. Open teelten boomkweekerij	98%	0%	1%	1%
12. Groothandel in bloembollen				
Totaal 2017	91%	2%	3%	4%
Vergelijk Totaal 2015	91%	3%	2%	4%
Industrie	84%	1%	8%	7%
Handel	81%	1%	7%	11%
Totale arbeidsmarkt	81%	2%	8%	9%

7.3.5 Inkomen

Het gemiddeld inkomen op basis van inkomen uit winst is, zoals te zien in tabel 7.10, met een gemiddelde van € 31.200 iets hoger dan het gemiddelde bij alle zelfstandigen in Nederland. Zelfstandigen in de glastuinbouw en bos en natuurbeheer hebben gemiddeld een relatief hoog inkomen.

Tabel 7.10: Gemiddeld inkomen uit winst van zelfstandigen naar sector, 31 december 2017 (grijs: indicatief, bron: CBS-microbestanden)

1. Loonwerk	€ 44.400
2. Bos en natuurbeheer	€ 48.800
3. Bedrijfsverzorging	€ 32.300
4. Hoveniers	€ 41.500
5. Paddenstoelenteelt	
6. Dierhouderij	€ 20.800
7. Glastuinbouw	€ 62.900
8. Open teelten landbouw	€ 30.900
9. Open teelten tuinbouw	€ 29.800
10. Open teelten bloembollen	€ 39.300
11. Open teelten boomkweekerij	€ 36.700
12. Groothandel in bloembollen	
Totaal 2017	€ 31.200
Vergelijk Totaal 2015	€ 30.400
Industrie	€ 30.700
Handel	€ 25.400
Totale arbeidsmarkt	€ 30.700

8

Opleiding & ontwikkeling

In bijlage D is een overzicht opgenomen van alle opleidingen die in de analyses van dit hoofdstuk zijn meegenomen. In dit overzicht is ook aangegeven hoe de opleidingen zijn geclusterd tot richtingen. Voor het vmbo is gekeken naar het profiel 'groen'.

8.1 Omvang en samenstelling

8.1.1 Omvang naar niveau en leerweg

Tabel 8.1 laat zien dat 17.660 studenten een vmbo-opleiding binnen het profiel 'groen' volgen. 13% van alle studenten stopt jaarlijks voortijdig met de opleiding. In collegejaar '16-'17 hebben 8.480 studenten de opleiding met een diploma afgerond. De grootste groep studenten volgt een kaderberoepsgerichte opleiding. Opvallend is het aanzienlijk hogere aandeel voortijdig schoolverlaters bij de gemengde leerweg.

In het middelbaar beroepsonderwijs volgen in collegejaar '17-'18 18.130 studenten een agrarische of groene opleiding. De overgrote meerderheid volgt hierbij een opleiding van niveau 3 of 4 en via de beroepsopleidende leerweg. In collegejaar '16-'17 is 15% voortijdig gestopt en hebben 5.910 studenten het diploma behaald.

Tabel 8.1: Aantal studenten¹, collegejaar '17-'18; aantal gediplomeerden en voortijdig schoolverlaters, collegejaar '16-'17 naar niveau en leerweg² (bron: DUO via CBS-microbestanden)

		Studenten	Gediplomeerden	Voortijdig schoolverlaters (vsv-ers)	Aandeel vsv-ers van studenten
Vmbo	Basis	5.940	3.200	680	12%
	Kader	6.880	3.380	580	8%
	Gemengd	4.840	1.900	1.060	22%
	Totaal	17.660	8.480	2.320	13%
Mbo	Bol	12.150	3.710	1.590	13%
	Bbl	5.570	1.780	1.050	19%
	Niveau 1	510	400	140	26%
	Niveau 2	3.150	1.990	680	21%
	Niveau 3	7.200	1.530	1.050	15%
	Niveau 4	7.270	2.000	840	12%
	Totaal	18.130	5.910	2.700	15%
Hoger onderwijs	Bachelor	6.380	1.020	700	11%
	Master	990	310	70	7%
	Totaal	7.370	1.320	760	10%

Het aantal vmbo-studenten in collegejaar '17-'18 is ten opzichte van collegejaar '13-'14 met 11% gegroeid, maar is de afgelopen drie jaar ongeveer gelijk gebleven (zie tabel 8.2 voor de ontwikkeling in absolute cijfers). Desondanks is het aantal basisberoepsgerichte opleidingen in deze periode afgenomen. In dezelfde

¹ Bij het vmbo kiezen studenten pas na het tweede leerjaar een profiel. Het aantal studenten heeft daarom bij het vmbo uitsluitend betrekking op het 3^e en 4^e leerjaar.

² Extranei is niet naast de leerwegen gepresenteerd. Het totaal is daardoor hoger dan de som van bol en bbl.

periode is het aantal mbo-studenten gedaald met 9%. Er hebben ook verschuivingen plaatsgevonden van de beroepsbegeleidende leerweg naar de beroepsopleidende leerweg en van niveau 1 en 2 naar niveau 3 en 4. Tot slot is het aantal studenten in het hoger onderwijs in vier jaar tijd met 15% gestegen.

Tabel 8.2: Aantal studenten naar niveau en leerweg, collegejaren '13-'14 tot en met '17-'18 (bron: DUO via CBS-microbestanden)

		'13-'14	'14-'15	'15-'16	'16-'17	'17-'18
Vmbo	Basis	6.390	6.370	6.490	6.320	5.940
	Kader	5.950	6.360	6.750	6.860	6.880
	Gemengd	3.640	4.100	4.520	4.640	4.840
	Totaal	15.980	16.820	17.760	17.820	17.660
Mbo	Bol	11.220	10.850	10.530	12.020	12.150
	Bbl	7.360	6.060	5.640	5.790	5.570
	Niveau 1	1.220	670	530	680	510
	Niveau 2	6.430	5.840	5.390	4.440	3.150
	Niveau 3	5.960	5.800	5.630	6.570	7.200
	Niveau 4	6.300	5.770	5.490	6.820	7.270
	Totaal	19.900	18.070	17.030	18.510	18.130
	Totaal	6.440	6.560	6.700	7.120	7.370
Hoger onderwijs	Bachelor	5.650	5.640	5.790	6.060	6.380
	Master	790	920	910	1.060	990
	Totaal	6.440	6.560	6.700	7.120	7.370

8.1.2 Omvang naar richting³

Tabel 8.3 geeft inzicht in het aantal studenten, gediplomeerden en voortijdig schoolverlaters per opleidingsrichting. Binnen het mbo volgen de meeste studenten een opleiding gerelateerd aan de sectoren dierhouderijen, hoveniers en loonwerk. Binnen het hoger onderwijs volgt 42% van de studenten een opleiding die aansluit op de sector dierhouderijen. Tabel 8.4 laat zien dat de afgelopen jaren het aantal studenten per opleidingsrichting sterk is verschoven.

Tabel 8.3: Aantal studenten, collegejaar '17-'18; aantal gediplomeerden en voortijdig schoolverlaters, collegejaar '16-'17 naar opleidingsrichting (bron: DUO via CBS-microbestanden)

		Studenten	Gediplomeerden	Voortijdig schoolverlaters
Mbo	Combinatie	1.290	630	290
	Bos en natuur	810	700	230
	Dierhouderij	5.540	1.770	800
	Hoveniers	5.950	2.020	960
	Loonwerk	5.560	2.600	850
	Open teelten	3.190	600	410
	Glastuinbouw	3.090	560	370
	Totaal	18.130	5.910	2.700
Hoger onderwijs	Combinatie	2.870	560	280
	Bos en natuur	1.140	200	160
	Dierhouderij	3.070	510	280
	Hoveniers	340	60	40
	Totaal	7.370	1.320	760

³ Opleidingen die onder meerdere cao gerelateerde richtingen vallen worden bij de uitsplitsing bij iedere richting volledig meegeteld (zie bijlage D). Dit betekent dus dat één en dezelfde student bij meerdere opleidingsrichtingen meegeteld kan worden. Bij de gepresenteerde totalen en bij andere uitsplitsingen dan naar richting worden deze opleidingen één keer meegeteld.

Tabel 8.4: Aantal studenten naar opleidingsrichting, collegejaar '13-'14 tot en met '17-'18 (bron: DUO via CBS-microbestanden)

		'13-'14	'14-'15	'15-'16	'16-'17	'17-'18
Mbo	Combinatie	670	750	750	1.440	1.290
	Bos en natuur	3.700	2.900	2.570	1.560	810
	Dierhouderij	5.790	5.300	4.950	5.500	5.540
	Hoveniers	8.540	7.470	6.920	6.510	5.950
	Loonwerk				7.110	5.560
	Open teelten	2.050	1.850	1.730	2.500	3.190
	Glastuinbouw	1.830	1.580	1.530	2.370	3.090
	Totaal	19.900	18.070	17.030	18.510	18.130
Hoger onderwijs	Combinatie	2.160	2.290	2.430	2.670	2.870
	Bos en natuur	1.010	1.040	1.020	1.140	1.140
	Dierhouderij	2.810	2.860	2.890	2.990	3.070
	Hoveniers	450	380	370	330	340
	Totaal	6.440	6.560	6.700	7.120	7.370

8.1.3 Samenstelling naar leeftijd

De leeftijdsopbouw hangt sterk af van de soort opleiding (zie tabel 8.5). Binnen het vmbo zijn nagenoeg alle studenten en gediplomeerden 16 jaar of jonger. Binnen het mbo zijn de meeste studenten 17 tot en met 20 jaar. In het hoger onderwijs zijn de studenten en gediplomeerden voornamelijk tussen de 19 en 25 jaar.

Tabel 8.5: Aandeel studenten naar leeftijdsklassen, collegejaar '17-'18 (bron: DUO via CBS-microbestanden)

		15 jaar of jonger	16 jaar	17-18 jaar	19-20 jaar	21-22 jaar	23-25 jaar	26 jaar of ouder
Student	Vmbo	14.010	3.330	330	0	0	0	0
	Mbo	110	2.650	7.810	3.890	1.420	740	1.520
	Hoger onderwijs	0	10	1.030	2.090	1.690	1.660	900
Gediplomeerde	Vmbo	5.060	3.100	320	0	0	0	0
	Mbo	20	200	2.280	1.990	640	320	480
	Hoger onderwijs	0	0	0	150	430	490	260
Voortijdig schoolverlater	Vmbo	1.970	330	30	0	0	0	0
	Mbo	20	340	990	560	280	170	350
	Hoger onderwijs	0	0	170	220	140	140	110

8.1.4 Samenstelling naar geslacht

In de agrarische en groene sector werken voornamelijk mannen. Dit beeld is ook terug te zien bij de mbo-opleidingen (zie tabel 8.6). Binnen het vmbo en het hoger onderwijs bestaat een relatief beduidend groter aandeel uit vrouwen.

Tabel 8.6: Aandeel studenten naar geslacht, collegejaar '17-'18 (bron: DUO via CBS-microbestanden)

		Man	Vrouw
Student	Vmbo	47%	53%
	Mbo	68%	32%
	Hoger onderwijs	59%	41%
Gediplomeerde	Vmbo	47%	53%
	Mbo	76%	24%
	Hoger onderwijs	55%	45%
Voortijdig schoolverlater	Vmbo	50%	50%
	Mbo	69%	31%
	Hoger onderwijs	62%	38%

8.2 Aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt

De data uit de CBS-microbestanden met onder andere de DUO registraties maken het mogelijk de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt te analyseren. Dit type analyses wordt vaak aangeduid als macrodoelmatigheidsanalyses. Voor iedere gediplomeerde van de geselecteerde opleidingen (bijlage D) is de positie op de arbeidsmarkt een ½, 1½, 2½, 3½, 4½ en 5½ jaar na afronding van de opleiding bepaald middels de registratiebestanden van het CBS.

8.2.1 Niveau en leerweg

Tabel 8.7 laat zien dat 76% van de mbo-gediplomeerden een half jaar na slagen een baan van tenminste 12 uur heeft. Dit stijgt tot 82% 5½ jaar na slagen. De baanperspectieven voor gediplomeerden die een beroepsbegeleidende leerweg hebben gevolgd zijn aanzienlijk beter dan bij de beroepsopleidende leerweg. Het verschil is wel kleiner dan het op het eerste oog lijkt. Veel gediplomeerden van bol-opleidingen volgen nog een vervolgopleiding, waardoor het verschil bij het aandeel gediplomeerden zonder werk en zonder vervolgopleiding beduidend kleiner is (zie tabel 8.8). De perspectieven bij opleidingen van niveau 1 en 2 zijn slecht. Een aanzienlijk deel heeft na diplomering geen baan en volgt ook geen vervolgopleiding. De perspectieven voor gediplomeerden in het hoger onderwijs zijn op de langere termijn beter dan in het middelbaar beroepsonderwijs.

Tabel 8.7: Aandeel gediplomeerden met een baan van tenminste 12 uur naar niveau en leerweg, ½ jaar tot en met 5½ jaar na diplomering (bron: CBS-microbestanden)

		½ jaar	1½ jaar	2½ jaar	3½ jaar	4½ jaar	5½ jaar
Mbo	Bol	66%	71%	74%	76%	78%	79%
	Bbl	88%	88%	88%	88%	87%	86%
	Niveau 1	75%	76%	76%	77%	76%	75%
	Niveau 2	72%	76%	78%	79%	81%	81%
	Niveau 3	84%	88%	88%	88%	88%	88%
	Niveau 4	74%	78%	80%	82%	84%	85%
	Totaal	76%	79%	81%	82%	82%	82%
Hoger onderwijs	Bachelor	70%	76%	81%	87%	89%	89%
	Master	63%	76%	81%	83%	84%	86%
	Totaal	69%	76%	81%	86%	88%	89%

Tabel 8.8: Aandeel gediplomeerden zonder baan van tenminste 12 uur en zonder vervolgopleiding naar niveau en leerweg, ½ jaar tot en met 5½ jaar na diplomering (bron: CBS-microbestanden)

		½ jaar	1½ jaar	2½ jaar	3½ jaar	4½ jaar	5½ jaar
Mbo	Bol	12%	13%	14%	16%	17%	18%
	Bbl	8%	10%	11%	11%	13%	13%
	Niveau 1	12%	15%	19%	20%	23%	24%
	Niveau 2	11%	12%	14%	16%	17%	17%
	Niveau 3	8%	9%	9%	9%	11%	11%
	Niveau 4	9%	9%	9%	9%	11%	11%
	Totaal	12%	13%	14%	16%	17%	18%
Hoger onderwijs	Bachelor	15%	9%	10%	10%	10%	10%
	Master	35%	23%	19%	17%	16%	14%
	Totaal	18%	11%	11%	11%	10%	10%

Tabel 8.9 laat zien dat 23% van de mbo-gediplomeerden een half jaar na slagen ten minste 12 uur bij een bij Colland aangesloten bedrijf werkt. Met name de gediplomeerden die de beroepsbegeleidende leerweg en/of een niveau-3-opleiding hebben gevolgd komen in de agrarische en groene sector terecht. Veel gediplomeerden komen ook terecht in de sector bouw, industrie, transport en logistiek. Gediplomeerden uit het hoger onderwijs gaan veel minder vaak bij een bij Colland aangesloten bedrijf werken. De sector zakelijke dienstverlening trekt het grootste aandeel aan uit de agrarische en groene opleidingen in het hoger onderwijs.

Tabel 8.9: Aandeel per arbeidsmarktsector (met een dienstverband van minstens 12 uur) of uitkering van gediplomeerden naar niveau en leerweg, ½ jaar na diplomering (bron: CBS-microbestanden)

		Colland-sectoren	Landbouw (excl. Colland-sectoren)	Bouw, industrie, transport en logistiek	Detailhandel en consumenten dienstverlening	Horeca	Zakelijke dienstverlening	Overige sectoren	Uitzendbranche	Uitkering	Geen baan of uitkering
Mbo	Bol	17%	7%	8%	11%	4%	4%	9%	10%	6%	23%
	Bbl	31%	3%	30%	4%	2%	3%	10%	6%	6%	5%
	Niveau 1	8%	0%	51%	3%	2%	2%	4%	6%	16%	8%
	Niveau 2	23%	3%	16%	10%	3%	3%	8%	9%	8%	16%
	Niveau 3	39%	7%	14%	4%	2%	4%	10%	8%	3%	9%
	Niveau 4	19%	10%	7%	10%	3%	6%	14%	8%	2%	20%
	Totaal	23%	5%	18%	7%	3%	8%	4%	9%	6%	14%
Hoger onderwijs	Bachelor	10%	9%	13%	5%	1%	17%	13%	8%	2%	22%
	Master	4%	4%	7%	2%	1%	26%	24%	7%	2%	22%
	Totaal	9%	9%	12%	4%	2%	19%	15%	8%	2%	22%

Als naar de specifieke Colland-sectoren wordt gekeken dan valt op dat mbo-gediplomeerden met name in de sectoren loonwerk en hoveniers gaan werken (zie tabel 8.10). Bij het hoger onderwijs trekt iedere sector slechts een heel klein aandeel van de gediplomeerden aan.

Tabel 8.10: Aandeel per Colland-sector, overige sectoren of uitkering van gediplomeerden met een baan van tenminste 12 uur naar niveau en leerweg, ½ jaar na diplomering (bron: CBS-microbestanden)

		Loonwerk	Bos en natuur	Bedrijfsverzorging	Hoveniers	Paddenstoelen, bloembollen	Dierhouderij	Glastuinbouw	Open teelten landbouw	Open teelten tuinbouw	Open teelten boomkwekerij	Overige arbeidsmarktsector	Uitzendbranche	Uitkering	Geen baan of uitkering
Mbo	Bol	4%	0%	1%	5%	0%	3%	1%	1%	1%	1%	43%	10%	6%	23%
	Bbl	8%	1%	1%	14%	0%	1%	2%	1%	1%	2%	52%	6%	6%	5%
	Niveau 1	1%	0%	0%	5%	0%	0%	1%	0%	0%	1%	62%	6%	16%	8%
	Niveau 2	7%	0%	1%	9%	0%	2%	1%	1%	1%	1%	43%	9%	8%	16%
	Niveau 3	12%	1%	2%	15%	0%	3%	2%	1%	1%	2%	41%	8%	3%	9%
	Niveau 4	2%	1%	1%	7%	0%	3%	2%	1%	1%	1%	50%	8%	2%	20%
	Totaal	6%	0%	1%	10%	0%	2%	1%	1%	1%	1%	68%	9%	6%	14%
Hoger onderwijs	Bachelor	1%	1%	1%	2%	0%	1%	2%	1%	0%	1%	58%	8%	2%	22%
	Master	0%	1%	0%	1%	0%	0%	2%	0%	0%	0%	64%	7%	2%	22%
	Totaal	0%	1%	1%	3%	0%	1%	2%	0%	0%	1%	70%	8%	2%	22%

Eerder is al beschreven dat binnen het mbo opleidingen met een beroepsbegeleidende leerweg en opleidingen van niveau 3 en 4 de grootste kans op een baan geven. Het gemiddelde bruto inkomen op basis van een voltijdsbaan dat gediplomeerden uit deze categorieën verdienen ligt bovendien ook nog eens hoger (zie tabel 8.11). Voor gediplomeerden uit het hoger onderwijs geldt dat zij een half jaar na slagen gemiddeld 33% meer verdienen dan gediplomeerden uit het mbo. Dit verschil blijft ook in de jaren daarna bestaan.

Tabel 8.11: Gemiddeld bruto inkomen op basis van een voltijdsbaan van gediplomeerden met een baan van tenminste 12 uur naar niveau en leerweg, ½ jaar tot en met 5½ jaar na diplomering (bron: CBS-microbestanden)

		½ jaar	1½ jaar	2½ jaar	3½ jaar	4½ jaar	5½ jaar
Mbo	Bol	€ 16.500	€ 18.400	€ 19.900	€ 21.600	€ 23.000	€ 23.600
	Bbl	€ 20.100	€ 21.500	€ 22.600	€ 23.600	€ 24.300	€ 24.600
	Niveau 1	€ 17.700	€ 18.000	€ 18.400	€ 18.900	€ 19.500	€ 19.700
	Niveau 2	€ 16.700	€ 18.100	€ 19.700	€ 21.300	€ 22.600	€ 23.400
	Niveau 3	€ 20.600	€ 22.900	€ 24.400	€ 25.700	€ 26.800	€ 27.200
	Niveau 4	€ 20.000	€ 21.900	€ 23.000	€ 24.500	€ 25.800	€ 26.400
	Gemiddelde	€ 18.300	€ 20.000	€ 21.300	€ 22.600	€ 23.700	€ 24.200
Hoger onderwijs	Bachelor	€ 24.100	€ 25.600	€ 26.700	€ 29.000	€ 29.500	€ 31.100
	Master	€ 26.400	€ 29.000	€ 30.000	€ 32.400	€ 33.600	€ 34.800
	Gemiddelde	€ 24.300	€ 26.000	€ 27.100	€ 29.400	€ 29.900	€ 31.400

De gemiddelde duur van de werkweek van gediplomeerden met een baan van tenminste 12 uur neemt ongeacht het type onderwijs, de leerweg of het niveau in de jaren na slagen gestaag toe (zie tabel 8.12). Gediplomeerden van de beroepsbegeleidende leerweg, mbo niveau 1, mbo niveau 3 en masteropleidingen

hebben een half jaar na slagen al een baan waar gemiddeld meer dan 30 uur per week gewerkt wordt. De stijging tot 5½ jaar na slagen bij deze categorieën is beperkt. Bij de andere categorieën zijn de gediplomeerden gestart met een beduidend kortere werkweek. In vijf jaar tijd trekt dit grotendeels gelijk.

Tabel 8.12: Gemiddelde omvang werkweek van gediplomeerden met een baan van tenminste 12 uur naar niveau en leerweg, ½ jaar tot en met 5½ jaar na diplomering (bron: CBS-microbestanden)

		½ jaar	1½ jaar	2½ jaar	3½ jaar	4½ jaar	5½ jaar
Mbo	Bol	22,9	26,3	28,2	29,3	30,6	31,5
	Bbl	34,3	34,8	35,0	35,1	35,0	34,9
	Niveau 1	32,3	32,9	33,3	33,4	33,2	33,1
	Niveau 2	28,5	30,0	31,0	31,6	32,3	32,6
	Niveau 3	31,9	33,7	34,3	34,8	35,0	35,1
	Niveau 4	24,8	27,8	29,4	30,2	31,6	32,7
	Gemiddelde	28,4	30,6	31,6	32,3	32,9	33,3
Hoger onderwijs	Bachelor	27,4	30,9	32,4	33,7	34,1	34,4
	Master	30,9	33,9	34,7	34,6	34,0	34,4
	Gemiddelde	27,9	31,4	32,7	33,8	34,1	34,4

8.2.2 Opleidingsrichting⁴

De verschillende richtingen van mbo-opleidingen laten een vergelijkbaar beeld zien wat betreft baankansen en de kans dat iemand geen baan heeft en geen vervolgopleiding volgt (zie tabel 8.13 en tabel 8.14). Alleen het combinatiecluster en opleidingen gerelateerd aan dierhouderijen blijken een lagere kans op een baan te bieden. Bij het hoger onderwijs biedt het combinatiecluster en opleidingen rondom bos en natuurbeheer direct na afronding slechte baankansen, maar 4½ jaar na slagen heeft ongeveer een even groot aandeel een baan als voor andere richtingen.

Tabel 8.13: Aandeel gediplomeerden met een baan van tenminste 12 uur naar opleidingsrichting, ½ jaar tot en met 5½ jaar na diplomering (bron: CBS-microbestanden)

		½ jaar	1½ jaar	2½ jaar	3½ jaar	4½ jaar	5½ jaar
Mbo	Combinatie	68%	72%	74%	76%	75%	76%
	Bos en natuur	80%	81%	82%	82%	82%	82%
	Dierhouderij	65%	70%	72%	75%	76%	76%
	Hoveniers	80%	82%	83%	84%	84%	85%
	Loonwerk	81%	83%	84%	85%	85%	85%
	Open teelten	80%	84%	84%	85%	84%	83%
	Glastuinbouw	82%	86%	86%	87%	85%	84%
	Totaal	76%	79%	81%	82%	82%	82%
Hoger onderwijs	Combinatie	66%	74%	79%	86%	88%	90%
	Bos en natuur	62%	70%	76%	82%	86%	87%
	Dierhouderij	72%	78%	83%	87%	89%	89%
	Hoveniers	81%	87%	86%	90%	89%	92%
	Totaal	69%	76%	81%	86%	88%	89%

⁴ Opleidingen die onder meerdere cao gerelateerde richtingen vallen worden bij de uitsplitsing bij iedere richting volledig meegeteld (zie bijlage D). Dit betekent dus dat één en dezelfde student bij meerdere opleidingsrichtingen meegeteld kan worden. Bij de gepresenteerde totalen en bij andere uitsplitsingen dan naar richting worden deze opleidingen één keer meegeteld.

Tabel 8.14: Aandeel gediplomeerden zonder baan van tenminste 12 uur en zonder vervolgopleiding naar opleidingsrichting, ½ jaar tot en met 5½ jaar na diplomering (bron: CBS-microbestanden)

		½ jaar	1½ jaar	2½ jaar	3½ jaar	4½ jaar	5½ jaar
Mbo	Combinatie	10%	13%	15%	17%	20%	22%
	Bos en natuur	10%	13%	14%	16%	16%	17%
	Dierhouderij	13%	14%	17%	17%	18%	21%
	Hoveniers	9%	11%	13%	13%	14%	14%
	Loonwerk	8%	11%	12%	12%	13%	13%
	Open teelten	10%	10%	12%	13%	15%	15%
	Glastuinbouw	8%	9%	10%	11%	14%	15%
	Totaal	12%	13%	14%	16%	17%	18%
Hoger onderwijs	Combinatie	21%	13%	11%	12%	11%	10%
	Bos en natuur	20%	13%	14%	14%	12%	13%
	Dierhouderij	14%	9%	9%	10%	10%	10%
	Hoveniers	15%	8%	8%	6%	9%	8%
	Totaal	18%	11%	11%	11%	10%	10%

Met respectievelijk 43% en 39% gediplomeerden van de opleidingsrichtingen glastuinbouw en open teelten binnen het mbo werkt een relatief groot deel half jaar na slagen in de agrarische en groene sector (zie tabel 8.15). Bij de andere opleidingsrichtingen en bij het hoger onderwijs is dit beduidend lager. Van de gediplomeerden die in de agrarische en groene sector gaat werken stroomt het grootste deel ook naar een sector die aansluit op de opleidingsrichting (zie tabel 8.16).

Tabel 8.15: Aandeel per arbeidsmarktsector (met een dienstverband van minstens 12 uur) of uitkering van gediplomeerden naar opleidingsrichting, ½ jaar na diplomering (bron: CBS-microbestanden)

		Colland-sectoren	Landbouw (excl. Colland-sectoren)	Bouw, industrie, transport en logistiek	Detailhandel en consumenten dienstverlening	Horeca	Zakelijke dienstverlening	Overige sectoren	Uitzendbranche	Uitkering	Geen baan of uitkering
Mbo	Combinatie	3%	1%	17%	35%	3%	6%	3%	4%	9%	19%
	Bos en natuur	17%	0%	36%	3%	4%	8%	3%	8%	11%	8%
	Dierhouderij	9%	11%	7%	13%	4%	9%	4%	12%	7%	23%
	Hoveniers	24%	1%	25%	4%	3%	8%	5%	10%	8%	10%
	Loonwerk	27%	2%	27%	3%	3%	8%	4%	9%	7%	10%
	Open teelten	39%	10%	18%	2%	1%	8%	2%	5%	6%	10%
	Glastuinbouw	43%	10%	19%	2%	1%	8%	2%	4%	6%	8%
	Totaal	23%	5%	18%	7%	3%	8%	4%	9%	6%	14%
Hoger onderwijs	Combinatie	14%	8%	12%	3%	1%	6%	17%	14%	2%	25%
	Bos en natuur	6%	2%	8%	4%	2%	10%	20%	19%	2%	27%
	Dierhouderij	3%	13%	15%	6%	2%	9%	14%	13%	2%	20%
	Hoveniers	15%	1%	6%	2%	1%	10%	37%	14%	2%	10%
	Totaal	9%	9%	12%	4%	2%	19%	15%	8%	2%	22%

Tabel 8.16: Aandeel per Colland-sector, overige sectoren of uitkering van gediplomeerden met een baan van tenminste 12 uur naar opleidingsrichting, ½ jaar na diplomering (bron: CBS-microbestanden)

		Loonwerk	Bos en natuur	Bedrijfsverzorging	Hoveniers	Paddenstoelen, bloembollen	Dierhouderij	Glastuinbouw	Open teelten landbouw	Open teelten tuinbouw	Open teelten boomkwekerij	Overige arbeidsmarktsector	Uitzendbranche	Uitkering	Geen baan of uitkering
Mbo	Combinatie	1%	0%	0%	2%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	65%	4%	9%	19%
	Bos en natuur	1%	1%	0%	15%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	54%	8%	11%	8%
	Dierhouderij	1%	0%	2%	0%	0%	6%	0%	0%	0%	0%	48%	12%	7%	23%
	Hoveniers	1%	1%	0%	21%	0%	0%	0%	0%	0%	1%	46%	10%	8%	10%
	Loonwerk	11%	1%	1%	12%	0%	1%	0%	1%	0%	0%	47%	9%	7%	10%
	Open teelten	2%	0%	1%	1%	2%	0%	14%	4%	5%	10%	41%	5%	6%	10%
	Glastuinbouw	2%	0%	1%	1%	3%	0%	16%	4%	5%	11%	42%	4%	6%	8%
	Totaal	6%	0%	1%	10%	0%	2%	1%	1%	1%	1%	68%	9%	6%	14%
Hoger onderwijs	Combinatie	1%	0%	0%	4%	1%	0%	5%	1%	1%	1%	47%	14%	2%	25%
	Bos en natuur	0%	4%	0%	2%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	46%	19%	2%	27%
	Dierhouderij	0%	0%	1%	0%	0%	2%	0%	0%	0%	0%	59%	13%	2%	20%
	Hoveniers	1%	0%	0%	12%	0%	0%	0%	0%	0%	2%	57%	14%	2%	10%
	Totaal	0%	1%	1%	3%	0%	1%	2%	0%	0%	1%	70%	8%	2%	22%

Gemiddeld ontvangen gediplomeerden van mbo-opleidingen in de richting van bos en natuurbeheer, dierhouderijen en het combinatiecluster een relatief laag bruto inkomen (zie tabel 8.17). Bij het hoger onderwijs geldt hetzelfde voor de richting dierhouderijen.

Tabel 8.17: Gemiddeld bruto inkomen op basis van een voltijdsbaan van gediplomeerden met een baan van tenminste 12 uur naar opleidingsrichting, ½ jaar tot en met 5½ jaar na diplomering (bron: CBS-microbestanden)

		½ jaar	1½ jaar	2½ jaar	3½ jaar	4½ jaar	5½ jaar
Mbo	Combinatie	€ 17.900	€ 18.300	€ 19.600	€ 20.400	€ 20.900	€ 21.400
	Bos en natuur	€ 18.500	€ 19.300	€ 20.200	€ 21.100	€ 21.600	€ 22.000
	Dierhouderij	€ 16.700	€ 18.600	€ 19.800	€ 21.200	€ 22.400	€ 23.000
	Hoveniers	€ 19.600	€ 20.700	€ 21.700	€ 22.800	€ 23.400	€ 24.100
	Loonwerk	€ 19.300	€ 20.800	€ 22.000	€ 23.200	€ 24.000	€ 24.500
	Open teelten	€ 19.600	€ 21.000	€ 22.300	€ 24.000	€ 25.200	€ 24.500
	Glastuinbouw	€ 19.400	€ 21.000	€ 22.300	€ 24.200	€ 25.400	€ 24.800
	Gemiddelde	€ 18.300	€ 20.000	€ 21.300	€ 22.600	€ 23.700	€ 24.200
Hoger onderwijs	Combinatie	€ 25.200	€ 27.600	€ 28.800	€ 31.700	€ 32.300	€ 34.400
	Bos en natuur	€ 25.500	€ 27.100	€ 28.100	€ 29.900	€ 30.200	€ 32.500
	Dierhouderij	€ 23.100	€ 24.300	€ 25.700	€ 27.800	€ 28.400	€ 29.200
	Hoveniers	€ 25.800	€ 27.000	€ 27.300	€ 28.800	€ 30.100	€ 31.600
	Gemiddelde	€ 24.300	€ 26.000	€ 27.100	€ 29.400	€ 29.900	€ 31.400

Wat betreft de gemiddelde duur van de werkweek wijken binnen het mbo alleen de richtingen dierhouderij en het combinatiecluster met een kortere werkduur na 5½ jaar af van het algemene beeld (zie tabel 8.18).

Tabel 8.18: Gemiddelde omvang werkweek gediplomeerden met een baan van tenminste 12 uur naar opleidingsrichting, ½ jaar tot en met 5½ jaar na diplomering (bron: CBS-microbestanden)

		½ jaar	1½ jaar	2½ jaar	3½ jaar	4½ jaar	5½ jaar
Mbo	Combinatie	26,6	28,1	28,5	29,6	30,4	30,8
	Bos en natuur	31,9	33,1	33,4	33,8	33,8	34,2
	Dierhouderij	22,4	25,5	30,8	28,1	32,7	29,6
	Hoveniers	31,2	32,7	33,4	33,8	34,2	34,6
	Loonwerk	31,5	33,1	33,8	34,2	34,6	35,0
	Open teelten	31,2	32,7	33,4	33,8	34,2	34,2
	Glastuinbouw	31,5	33,1	33,8	34,2	34,6	34,6
	Gemiddelde	28,4	30,6	31,6	32,3	32,9	33,3
Hoger onderwijs	Combinatie	29,3	32,7	33,8	35,0	35,0	35,3
	Bos en natuur	27,0	30,4	31,5	32,7	33,1	33,8
	Dierhouderij	27,0	30,4	32,3	33,4	33,8	34,2
	Hoveniers	30,0	32,7	33,1	33,4	33,8	33,8
	Gemiddelde	27,9	31,4	32,7	33,8	34,1	34,4

8.3 Ontwikkeling op het werk

8.3.1 Gevolgde opleidingen en cursussen

Tabel 8.19 laat zien dat 25% van de werknemers op de loonlijst in 2017 een opleiding of cursus heeft gevolgd. Dit aandeel is licht lager dan in de totale arbeidsmarkt (bron: Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden, 2017). Dit kan verklaard worden doordat in de categorie 15 tot en met 24 jaar over het algemeen weinig opleidingen en cursussen via het werk worden gevolgd en deze categorie juist in de agrarische en groene sector is oververtegenwoordigd. Met name binnen de sectoren bedrijfsverzorging, bos en natuurbeheer en hoveniers is dit aandeel hoog. Het tegenovergestelde geldt voor de sectoren paddenstoelenteelt en open teelten boomkwekerijen. Als werknemers geen opleiding of cursus hebben gevolgd betekent dat niet dat zij zich niet ontwikkelen. Werknemers leren ook in de praktijk op hun werkplek.

Tabel 8.19: Aandeel werknemers op de loonlijst dat een opleiding of cursus heeft gevolgd werkzaam naar sector, 2017 (bron: Bedrijvenenquête 2018)

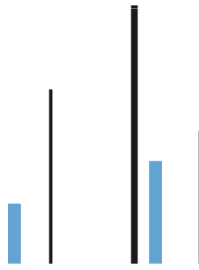
1. Loonwerk	29%
Agrarisch loonwerk	20%
Cultuurtechnische werken	33%
2. Bos en natuurbeheer	47%
3. Bedrijfsverzorging	82%
4. Hoveniers	35%
Hoveniers	34%
Groenvoorzieners	36%
5. Paddenstoelenteelt	9%
6. Dierhouderij	15%
Melkveehouderij	14%
Varkenshouderij	18%
Pluimveehouderij	17%
Graasdieren	13%
7. Glastuinbouw	20%
Glasgroenten	33%
Glasplanten- en bloemen	14%
8. Open teelten landbouw	23%
9. Open teelten tuinbouw	16%
Open teelten fruitteelt	16%
Open teelten tuinbouw overig	15%
10. Open teelten bloembollen	19%
11. Open teelten boomkwekerij	12%
12. Groothandel in bloembollen	20%
Totaal	25%

8.3.2 Bbl-studenten

31 december 2017 waren 2.630 bbl-studenten in de sector actief (zie tabel 8.20). 52% van deze studenten is actief bij een hovenier.

Tabel 8.20: Aantal bbl-ers werkzaam in de sector naar sector, 31 december 2017 (bron: CBS-microbestanden)

1. Loonwerk	660
2. Bos en natuurbeheer	80
3. Bedrijfsverzorging	60
4. Hoveniers	1.370
5. Paddenstoelenteelt	0
6. Dierhouderij	140
7. Glastuinbouw	70
8. Open teelten landbouw	60
9. Open teelten tuinbouw	50
10. Open teelten bloembollen	10
11. Open teelten boomkwekerij	130
12. Groothandel in bloembollen	0
Totaal	2.630

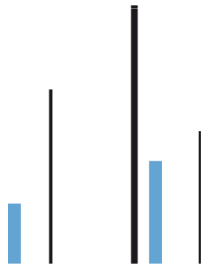
Bijlage A: Begrippenlijst & afkortingen

Begrippen

Basisonderwijs	Onderwijs aan kleuters (basisonderwijs groep 1 en 2) en primair onderwijs (basisonderwijs groep 3 t/m 8)
Contracting	Er is sprake van contracting als een bedrijf een volledige klus uitbesteedt en daar een vast bedrag voor betaalt. Er wordt bij contracting geen personeel ingehuurd.
Fte	Fulltime-equivalent. Eén fte staat gelijk aan een volledige werkweek (de duur van een volledige werkweek is gebaseerd op het aantal uur dat wordt benoemd in de cao die van toepassing is).
Groene opleiding	Een opleiding aan een Agrarisch Opleiding Centrum (AOC).
Havo/vwo	Hoger algemeen voortgezet onderwijs en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
Hoger onderwijs	Hbo associate degree, bachelor of master, universitaire bachelor of master en promotie
Mbo	Middelbaar beroepsonderwijs niveau 1 tot en met 4
Startkwalificatie	Mbo niveau 2 of hoger, havo, vwo of hoger onderwijs als hoogst voltooide opleiding.
Vacaturegraad	Aantal vacatures per 1.000 werknemers op de loonlijst.
Vast contract	Dienstverband voor onbepaalde tijd.
Vmbo	Praktijkonderwijs en voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs basisberoepsgerichte / kaderberoepsgericht / gemengde en theoretische leerweg
Voortijdig schoolverlaters	Personen die een opleiding hebben gevolgd en een jaar later niet meer dezelfde opleiding volgen en ook geen diploma voor deze opleiding gehaald hebben.
Werknemer	Werknemers op de loonlijst geteld op basis van unieke dienstverbanden. Eén persoon kan meerdere dienstverbanden hebben en daardoor meerdere keren meegeteld worden.

Afkortingen

AVIH	Algemene Vereniging Inlands Hout, branchevereniging voor ondernemers in de bos- en houtsector
Anthos	Koninklijke Handelsbond voor Boomkwekerij- en Bolproducten, brancheorganisatie van de handelsbedrijven in bloembollen en boomkwekerijproducten
CNV Vakmensen	Christelijk Nationaal Vakverbond Vakmensen, vakbond voor de sectoren bouw, voeding, vervoer, industrie en facilitaire dienstverlening
COBK	Centrale Organisatie Broedeieren en Kuikens
CUMELA Nederland	Cultuurtechnisch- en grondwerk, Meststoffendistributie en Loonwerk in de Agrarische sector Nederland, brancheorganisatie voor ondernemers in groen, grond en infra
FNV Agrarisch Groen	Federatie Nederlandse Vakbeweging Agrarisch Groen, vakbond
HZC	Vakvereniging Het Zwarte Corps, vereniging voor de behartiging van de collectieve en individuele belangen van machinegebonden personeel in de bouw, grondverzet, wegenbouw, railinfra, waterbouw, gww-sector, afval en recycling, verticaal en horizontaal transport, landbouw, metaal, cultuurtechnische werken, funderingswerk en offshore
KAVB	Koninklijke Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur, branchevereniging van de bloembollensector
LLTB	Limburgse Land- en Tuinbouw Bond
LTO Nederland	Land- en Tuinbouw Organisatie Nederland, Organisatie voor collectieve belangenbehartiging, individuele dienstverlening en groepsgerichte activiteiten voor agrarische ondernemers
LTO Glaskracht	Land- en Tuinbouw Organisatie Glaskracht. Samenwerkingsverband van LTO Noord Glaskracht, ZLTO en LLTB.
NFO	Nederlandse Fruittelers Organisatie, belangenbehartiger voor de fruitteelt
POV	Producenten Organisatie Varkenshouderij, collectief van varkenshouders
Plantum	Plantaardig Uitgangsmateriaal, branchevereniging voor bedrijven uit de sector plantaardig uitgangsmateriaal
VBNE	Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren
VHG	Vereniging Hoveniers en Groenvoorzieners, vereniging voor hoveniers, groenvoorzieners, boomspecialisten, dak- en gevelbegroeners en interieurbeplanters
VLBO	Vereniging Landschapsbeheer Organisaties
WAB	Werkgeversvereniging AB Nederland
ZLTO	Zuidelijke Land- en Tuinbouw Organisatie, individuele dienstverlening en groepsgerichte activiteiten voor agrarische ondernemers

Bijlage B: Vragenlijst bedrijvenenquête 2018

Toelichting: Routing is aangegeven tussen vierkante haken '[ROUTING]' en dynamische teksten zijn aangegeven tussen vergelijkingstekens '< dynamische tekst>'.

Introductie

Goede<morgen / middag / avond> <mevrouw / meneer>. U spreekt met <naam enquêteur> van DESAN. Wij voeren een onderzoek uit naar de arbeidsmarkt in de sector in opdracht van Colland Arbeidsmarkt. Ik ben hiervoor op zoek naar iemand die verantwoordelijk is voor de personeelszaken of hier inzicht in heeft. Voorloopvraag 1: Spreek ik daarvoor met de juiste persoon?

- 1) Ja
- 2) Nee

[ALS VOORLOOPVRAAG 1=2]

Voorloopvraag 2: U kunt de enquête ook via internet invullen. U ontvangt dan een e-mail met verdere uitleg over het onderzoek en een link naar de internetvragenlijst. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 10 tot 15 minuten. Uw deelname wordt zeer op prijs gesteld. Zou u de vragenlijst online willen invullen?

- 1) Ja
- 2) Nee

[ALS VOORLOOPVRAAG 2=1]

Voorloopvraag 3: Mag ik uw achternaam en e-mailadres noteren?

- 1) Achternaam:...
- 2) Mailadres:
- 3) Geslacht: M/V

[ALS VOORLOOPVRAAG 2=1]

U ontvangt direct een mail met de link van het onderzoek [NAAR EINDE]

Wij voeren dus een arbeidsmarktonderzoek uit in opdracht van Colland Arbeidsmarkt. Dit is een opleidings- en ontwikkelingsfonds voor de agrarische én groene sector. Hierbij zijn diverse werkgevers- en werknemersorganisaties aangesloten zoals <naam organisatie o.b.v. cao-sector>. Zou ik u voor dit onderzoek een aantal vragen mogen stellen?

Blok 1: Bedrijfskenmerken

[NIET TONEN ALS ZELFSTANDIG]

01. Bestaat uw bedrijf <naam werkgever> uit één of uit meerdere vestigingen?

- 4) Eén vestiging
- 5) Meerdere vestigingen

[NIET TONEN ALS ZELFSTANDIG] [ALS 01=2]

02. Kunt u de vragen beantwoorden voor het gehele bedrijf?

- 1) Ja
- 2) Nee

[NIET TONEN ALS ZELFSTANDIG] [ALS 02=2]

03. Als u de vragen niet over het gehele bedrijf kunt beantwoorden, kunt u dan een naam en contactgegevens noemen van degene die dat wel kan?

- 1) Ja [CONTACTGEGEVENS NOTEREN EN CONTACT OPNEMEN MET DEZE PERSOON]
- 2) Nee

[NIET TONEN ALS ZELFSTANDIG] [ALS 02=1]

Alle vragen vanaf nu hebben betrekking op het gehele bedrijf waar u werkt.

[NIET TONEN ALS ZELFSTANDIG] [ALS 03=2]

Alle vragen vanaf nu hebben betrekking op de vestiging waar u werkt.

04. Volgens onze gegevens behoort <uw bedrijf/deze vestiging/u> tot de sector <sector in Colland-register>. Is dat juist?

- 1) Ja
- 2) Nee

[ALS 04=2]

05. Tot welke sector behoort <uw bedrijf/deze vestiging/u> dan?

- 1) Akkerbouw of tuinbouw, inclusief glastuinbouw en bloembollenteelt
- 2) Paddenstoelenteelt
- 3) Boomkwekerij, inclusief groothandel of cash & carry in boomkwekerijproducten
- 4) Loonwerk, grondverzet, cultuurtechnisch werk, meststoffendistributie of machineverhuur
- 5) Veeteelt of dierhouderij
- 6) Bos en natuurbeheer
- 7) Hoveniers- of groenvoorzieningsactiviteiten, boomverzorging of interieurbeplanting
- 8) Groothandel in bloembollen
- 9) Bedrijfsverzorging

[ALS (04=1 EN <sector in Colland-register>=1 / 2 / 3) OF (04=2 EN 05=1 / 2 / 3)]

06. U gaf aan dat <uw bedrijf/deze vestiging/u> actief <is/bent> in de akkerbouw, tuinbouw, paddenstoelenteelt of boomkwekerij. Ik noem u een aantal specifieke activiteiten op. Kunt u aangeven wat u uitvoert? Zegt u maar ja of nee.

- 1) Open teelten landbouw (akkerbouw)
- 2) Open teelten groententeelt
- 3) Open teelten fruitteelt
- 4) Open teelten bloembollen
- 5) Open teelten tuinbouw overig
- 6) Paddenstoelteelt
- 7) Open teelten boomkwekerij, inclusief groothandel en cash & carry in boomkwekerijproducten
- 8) Glastuinbouw
- 9) Andere activiteiten, namelijk

[ALS 06=8]

07. Welke activiteiten in de glastuinbouw voert <uw bedrijf/deze vestiging/u> uit? Zegt u maar ja of nee.

- 1) Glasgroenten
- 2) Glasbloemen
- 3) Glasplanten
- 4) Veredeling of plantenkwekerij onder glas
- 5) Andere glastuinbouwactiviteiten, namelijk

[ALS (04=1 EN <sector in Colland-register>=4) OF (04=2 EN 05=4)]

08. Welke loonwerkactiviteiten voert <uw bedrijf/deze vestiging/u> uit? Zegt u maar ja of nee.

- 1) Agrarisch loonwerk
- 2) Cultuurtechnische werken
- 3) Grondverzet
- 4) Verhuur van land- en tuinbouwmachines
- 5) Meststoffenwerkzaamheden
- 6) Andere loonwerkactiviteiten, namelijk

[ALS (04=1 EN <sector in Colland-register>=5) OF (04=2 EN 05=5)]

09. U gaf aan dat <uw bedrijf/deze vestiging/u> actief <is/bent> in de veeteelt of dierhouderij. Welke activiteiten voert u precies uit? Zegt u maar ja of nee.

- 1) Melkveehouderij
- 2) Varkenshouderij
- 3) Pluimveehouderij
- 4) Broederij
- 5) Graasdieren (paarden, schapen, geiten, runderen)
- 6) Andere veeteeltactiviteiten, namelijk

[ALS (04=1 EN <sector in Colland-register>=6) OF (04=2 EN 05=6)]

10. U gaf aan dat <uw bedrijf/deze vestiging/u> actief <is/bent> in bos en natuurbeheer. Welke bos- of natuurbeheeractiviteiten voert uw bedrijf uit? Zegt u maar ja of nee.

- 1) Bosbouw
- 2) Natuurbehoud
- 3) Adviesbureau
- 4) Andere bos- en natuurbeheersactiviteiten, namelijk...

[ALS (04=1 EN <sector in Colland-register>=7) OF (04=2 EN 05=7)]

11. U gaf aan dat <uw bedrijf/deze vestiging/u> actief <is/bent> in hoveniersactiviteiten. Welke activiteiten voert u precies uit? Zegt u maar ja of nee.

- 1) Hoveniersactiviteiten voor particulieren en bedrijven
- 2) Groenvoorziening in opdracht van gemeenten en andere overheden
- 3) Interieurbeplanting
- 4) Boomverzorging
- 5) Andere hoveniersactiviteiten, namelijk

[ALS MEERDERE ANTWOORDEN BIJ VRAGEN 06 T/M 11]

12. Ik noem u nu de activiteiten op waarvan u heeft aangegeven dat <uw bedrijf/deze vestiging/u> die uitvoert. Welke hiervan is voor uw bedrijf de activiteit waar de meeste uren aan worden besteedt?

- 1) Open teelten landbouw (akkerbouw) [ALS 06=1]
- 2) Open teelten groententeelt [ALS 06=2]
- 3) Open teelten fruitteelt [ALS 06=3]
- 4) Open teelten bloembollen [ALS 06=4]
- 5) Open teelten tuinbouw overig [ALS 06=5]
- 6) Paddenstoelteelt [ALS 06=6]
- 7) Open teelten, boomkwekerij en/of groothandel in boomkwekrijproducten [ALS 06=7]
- 8) <06.9> [ALS 06=9]
- 9) Glasgroenten [ALS 07=1]
- 10) Glasbloemen [ALS 07=2]
- 11) Glasplanten [ALS 07=3]
- 12) Veredeling of plantenkwekerij onder glas [ALS 07=4]
- 13) <07.5> [ALS 07=5]
- 14) Agrarisch loonwerk [ALS 08=1]
- 15) Cultuurtechnische werken [ALS 08=2]
- 16) Grondverzet [ALS 08=3]
- 17) Verhuur van land- en tuinbouwmachines [ALS 08=4]
- 18) Meststoffendistributie [ALS 08=5]
- 19) <08.6> [ALS 08=6]
- 20) Melkveehouderij [ALS 09=1]
- 21) Varkenshouderij [ALS 09=2]
- 22) Pluimveehouderij [ALS 09=3]

- 23) Broederij [ALS 09=4]
- 24) Graasdieren (paarden, schapen, geiten, runderen) [ALS 09=5]
- 25) <09.6> [ALS 09=6]
- 26) Bosbouw [ALS 10=1]
- 27) Natuurbehoud [ALS 10=2]
- 28) Adviesbureau [ALS 10=3]
- 29) <10.6> [ALS 10=4]
- 30) Hoveniersactiviteiten voor particulieren en bedrijven [ALS 11=1]
- 31) Groenvoorziening in opdracht van gemeenten en andere overheden [ALS 11=2]
- 32) Interieurbeplanting [ALS 11=3]
- 33) Boomverzorging [ALS 11=4]
- 34) <11.6> [ALS 11=5]

Blok 2: Werknemers niet op de loonlijst

Wilt u de volgende vragen beantwoorden op basis van het aantal personen en niet op basis van aantal fte's.

12.1. Hoeveel werknemers waren op 31 december 2017 in <uw bedrijf/deze vestiging/u> in loondienst?

- 1) ...
- 2) Weet niet / wil niet zeggen

13. Had u in 2017 ook medewerkers bij <uw bedrijf/deze vestiging/u> werken die niet op de loonlijst stonden? Het gaat hierbij om uitzendkrachten, payrollmedewerkers, zelfstandigen, zzp-ers, freelancers, collegiale inleen, meewerkende eigenaren, meewerkende familieleden die niet op de loonlijst staan. Stagiaires en BBL-ers die niet op de loonlijst staan hoeft u hier niet mee te nemen. Het gaat hierbij niet om contracting, oftewel volledige klussen die worden uitbesteed.

- 1) Ja
- 2) Nee
- 3) Weet niet / wil niet zeggen

14. Is er gedurende het jaar sprake van een of meerdere pieken, dat wil zeggen een periode waarin u tijdelijk extra personeel moet aantrekken?

- 1) Ja
- 2) Nee
- 3) Weet niet / wil niet zeggen

[ALS 14=1 EN 13=1]

15. Kunt u voor de PIEK-periode in 2017 aangeven hoeveel medewerkers bij <uw bedrijf/deze vestiging/u> werkten, maar die NIET op de loonlijst stonden? Als u meerdere pieken heeft in het jaar neemt u dan alstublieft de grootste in gedachten.

- 1) ...
- 2) Weet niet / wil niet zeggen

[ALS 15>0]

16. Kunt u van deze <aantal vraag 15> medewerkers aangeven om welke soort arbeidskrachten het ging. Hoeveel hiervan zijn

1) Uitzendkrachten / detachering	aantal: ____ %: ____
2) Payrollmedewerkers	aantal: ____ %: ____
3) Zelfstandigen / zzp-ers / freelancers	aantal: ____ %: ____
4) Collegiale inleen	aantal: ____ %: ____
5) Meewerkende familieleden	aantal: ____ %: ____
6) Meewerkende eigenaren	aantal: ____ %: ____
7) Andere soort	aantal: ____ %: ____
8) Weet niet / wil niet zeggen	

[ALS 16.1=1]

17. Kwam de uitzendkracht tijdens de piekperiode in 2017 uit het buitenland?

- 1) Ja
- 2) Nee
- 3) Weet niet / wil niet zeggen

[ALS 16.1>1]

18. Waren er tijdens de piekperiode in 2017 buitenlandse uitzendkrachten werkzaam bij <uw bedrijf/deze vestiging/u>?

- 1) Ja
- 2) Nee
- 3) Weet niet / wil niet zeggen

[ALS 18=1]

19. Kunt u aangeven om hoeveel buitenlandse uitzendkrachten tijdens de piekperiode in 2017 het ging?

- 1) ...
- 2) Nee
- 3) Weet niet / wil niet zeggen

20. <En buiten de PIEK-periode(n) in 2017, >hoeveel medewerkers die niet op de loonlijst stonden had <uw bedrijf/deze vestiging/u> toen in dienst?

- 1) ...
- 2) Weet niet / wil niet zeggen

[ALS 0>0]

21. Kunt u van deze <aantal vraag 0> medewerkers aangeven om welke soort arbeidskrachten het ging. Hoeveel hiervan zijn

1) Uitzendkrachten / detachering	aantal: ____ %: ____
2) Payrollmedewerkers	aantal: ____ %: ____
3) Zelfstandigen / zzp-ers / freelancers	aantal: ____ %: ____
4) Collegiale inleen	aantal: ____ %: ____
5) Meewerkende familieleden	aantal: ____ %: ____
6) Meewerkende eigenaren	aantal: ____ %: ____
7) Andere soort	aantal: ____ %: ____
8) Weet niet / wil niet zeggen	

[ALS 21.1>0]

22. Waren er <buiten de piekperiode >in 2017 buitenlandse uitzendkrachten werkzaam bij <uw bedrijf/deze vestiging/u>?

- 1) Ja
- 2) Nee
- 3) Weet niet / wil niet zeggen

[ALS 22=1]

23. Kunt u aangeven om hoeveel buitenlandse uitzendkrachten het ging?

- 1) ...
- 2) Nee
- 3) Weet niet / wil niet zeggen

[ALS 16.1>0 OF 21.1>0]

24. Wanneer u kijkt naar de totale loonkosten <uw bedrijf/deze vestiging/""> in 2017, welk deel hiervan (in procenten) is dan besteed aan uitzendwerk? Kunt u een schatting geven? Het gaat hierbij om uitzendkrachten uit binnen- en buitenland.

- 1) ...%
- 2) Weet niet / wil niet zeggen

[ALS 16.1 > 0 OF 21.1>0]

25. Heeft één of meer van de door u ingeschakelde uitzendbureaus de beschikking over het SNA-keurmerk?

- 1) Ja
- 2) Nee
- 3) Weet niet / wil niet zeggen

26. Heeft <uw bedrijf/deze vestiging/u> in 2017 gebruik gemaakt van contracting, dat wil zeggen het inzetten van zelfstandigen, zzp-ers, freelancers en anderen voor een specifieke klus (dus niet op uur-basis)?

- 1) Ja
- 2) Nee
- 3) Weet niet / wil niet zeggen

[NIET TONEN ALS 12.1=0]

27. Had u in 2017 werknemers op de loonlijst met een arbeidsbeperking in dienst?

- 1) Ja
- 2) Nee
- 3) Weet niet / wil niet zeggen

[NIET TONEN ALS 12.1=0] [ALS 27=1]

28. Had u voor deze werknemer(s) met een arbeidsbeperking ook een loondispensatie van UWV?

- 1) Ja
- 2) Nee
- 3) Weet niet / wil niet zeggen

[NIET TONEN ALS 12.1=0] [ALS 27=2]

29. En waarom had u in 2017 geen werknemers met een arbeidsbeperking in dienst?

- 1) Ik wil het wel maar nog niet aan toegekomen
- 2) Ik zie geen mogelijkheden daarvoor (bv. geen geschikte functies of arbeidsplaatsen)
- 3) Ik kan geen mensen met een arbeidsbeperking vinden
- 4) Voorgaande jaren wel, nu niet
- 5) Anders, namelijk
- 6) Weet niet / wil niet zeggen

[ALS (04=1 EN <sector in Colland-register>=6) OF (04=2 EN 05=6)]

30. Hoeveel vrijwilligers waren er in 2017 <in uw bedrijf/in deze vestiging/bij u> werkzaam?

- 1) Aantal structureel (vaak een vrijwilligerscontract, vrijwilligersgroep) aantal:
- 2) Aantal incidenteel (inclusief maatschappelijke stage, scholen, etc.) aantal:
- 3) Weet niet / wil niet zeggen

Blok 3: Vacatures

De volgende vragen gaan over vacatures die u had in 2017. Het gaat hier om alle werknemers op de loonlijst behalve BBL-leerlingen en stagiairs.

[NIET TONEN ALS 12.1=0]

31. Hoeveel vacatures voor de eigen loonlijst had u in 2017? Exclusief vacatures voor BBL-leerlingen.

- 1)
- 2) Weet niet / wil niet zeggen

[NIET TONEN ALS 12.1=0] [ALS 31>0]

32. Voor hoeveel van deze <aantal vraag 31> vacatures heeft u geén vacature geplaatst op een vacaturewebsite of bij een extern bureau?

- 1)
- 2) Weet niet / wil niet zeggen

[NIET TONEN ALS 12.1=0] [ALS 31>0]

33. Wat waren de functietitels van de vacatures en op welk niveau waren de functies?

- 1) Niveau ...
- 2) Niveau ...
- 3) Niveau ...
- 4) Niveau ...
- 5) Niveau ...
- 6) Weet niet / wil niet zeggen

[NIET TONEN ALS 12.1=0] [ALS 33=1]

34. Welke vacatures stonden langer dan drie maanden open?

- 1)
- 2) [ALS 33=2]
- 3) [ALS 33=3]
- 4) [ALS 33=4]
- 5) [ALS 33=5]
- 6) Weet niet / wil niet zeggen

[NIET TONEN ALS 12.1=0] [ALS (33=1 EN 33.1=MBO) OF (33=2 EN 33.2=MBO) OF (33=3 EN 33.3=MBO) OF (33=4 EN 33.4=MBO) OF (33=5 EN 33.5=MBO)]

35. Welke van de functies op mbo niveau zijn geschikt voor een schoolverlater met een groene opleiding? Een groene opleiding is een opleiding aan een Agrarisch Opleiding Centrum (AOC).

- 1) [ALS 33=1 EN 33.1=MBO]
- 2) [ALS 33=2 EN 33.2=MBO]
- 3) [ALS 33=3 EN 33.3=MBO]
- 4) [ALS 33=4 EN 33.4=MBO]
- 5) [ALS 33=5 EN 33.5=MBO]
- 6) Weet niet / wil niet zeggen

[NIET TONEN ALS 12.1=0]

36. In 2017 had u [aantal vraag 31] vacatures. Wat is uw schatting voor 2018?

- 1)
- 2) Weet niet / wil niet zeggen

Blok 4: Scholing

[NIET TONEN ALS 12.1=0]

37. Heeft een van uw werknemers op de loonlijst in 2017 een opleiding of training gevolgd? BBL-opleidingen moeten hierbij niet meegeteld worden.

- 1) Ja
- 2) Nee
- 3) Weet niet / wil niet zeggen

[NIET TONEN ALS 12.1=0] [ALS 37=1]

38. Hoeveel van uw werknemers hebben in 2017 een opleiding of training gevolgd?

- 1)
- 2) Weet niet / wil niet zeggen

Blok 5: Verwachtingen 2018

39. Hoeveel werknemers op de loonlijst verwacht u in 2018 aan te nemen (inclusief de mensen die u dit jaar al hebt aangenomen)?

- 1)
- 2) Weet niet / wil niet zeggen

40. Verwacht u voor 2018 dat de omzet toeneemt, gelijk blijft of afneemt ten opzichte van 2017?

- 1) Toename
- 2) Blijft hetzelfde
- 3) Afname
- 4) Weet niet / wil niet zeggen

Blok 6: Functies

[NIET TONEN ALS 12.1=0]

41. Kunt u van de werknemer(s) op de loonlijst die op 31 december 2017 in vaste dienst werkzaam waren, aangeven tot welk soort medewerker(s) hij/zij/ze behoort/behoren?

1) Uitvoerend en dienstverlenend	aantal: _____ %: _____
2) Technisch, bouw en ICT	aantal: _____ %: _____
3) Transport en logistiek	aantal: _____ %: _____
4) Administratief en commercieel	aantal: _____ %: _____
5) Overig	aantal: _____ %: _____
6) Weet niet / wil niet zeggen	

[NIET TONEN ALS 12.1=0] [ALS 06=1/2/3/4/5/7]

42. Kunt u van de werknemer(s) op de loonlijst die op 31 december 2017 in vaste dienst werkzaam waren, aangeven welke functie zij hebben?

1) Teeltmedewerkers	aantal: _____ %: _____
2) Oogstmedewerkers	aantal: _____ %: _____
3) Allround medewerkers	aantal: _____ %: _____
4) Administratief-commerciële medewerkers	aantal: _____ %: _____
5) Management, HR, ICT, e.d.	aantal: _____ %: _____
6) Overige functies	aantal: _____ %: _____
7) Weet niet / wil niet zeggen	

[NIET TONEN ALS 12.1=0] [ALS (04=1 EN <sector in Colland-register>=6) OF (04=2 EN 05=6)]

43. Kunt u van de werknemer(s) op de loonlijst die op 31 december 2017 in vaste dienst werkzaam waren, aangeven welke functie zij hebben?

1) Management	aantal: _____ %: _____
2) Beleidsmedewerker/adviseur	aantal: _____ %: _____
3) Educatie/recreatie/communicatie/voorlichting	aantal: _____ %: _____
4) Uitvoerende werkzaamheden kantoor	aantal: _____ %: _____
5) Uitvoerende werkzaamheden terreinen	aantal: _____ %: _____
6) Overige functies	aantal: _____ %: _____
7) Weet niet / wil niet zeggen	

[NIET TONEN ALS 12.1=0] [ALS 06=6]

44. Kunt u van de werknemer(s) op de loonlijst die op 31 december 2017 in vaste dienst werkzaam waren, aangeven welke functie zij hebben?

1) Oogstmedewerker/-ster	aantal: _____ %: _____
2) Plukleider/ster handoogst	aantal: _____ %: _____
3) Allround medewerk/ster	aantal: _____ %: _____
4) Teeltbegeleider/ster machinaal	aantal: _____ %: _____
5) Bedrijfsleider	aantal: _____ %: _____
6) Overige functies	aantal: _____ %: _____
7) Weet niet / wil niet zeggen	

[NIET TONEN ALS 12.1=0] [ALS 06=8]

45. Kunt u van de werknemer(s) op de loonlijst die op 31 december 2017 in vaste dienst werkzaam waren, aangeven welke functie zij hebben?

1) Medewerker glastuinbouw	aantal: _____ %: _____
2) Orderverzamelaar	aantal: _____ %: _____
3) Teeltmedewerker	aantal: _____ %: _____
4) Operator machine medewerker	aantal: _____ %: _____
5) Overige functies	aantal: _____ %: _____
6) Weet niet / wil niet zeggen	

[NIET TONEN ALS 12.1=0] [ALS (04=1 EN <sector in Colland-register>=5) OF (04=2 EN 05=5)]

46. Kunt u van de werknemer(s) op de loonlijst die op 31 december 2017 in vaste dienst werkzaam waren, aangeven welke functie zij hebben?

1) Algemeen medewerker	aantal: _____ %: _____
2) Assistent dierenverzorger	aantal: _____ %: _____
3) Algemeen technisch medewerker	aantal: _____ %: _____
4) Agrarisch medewerker melkveehouderij	aantal: _____ %: _____
5) Allround dierenverzorger	aantal: _____ %: _____
6) Bedrijfsleiders / teammanagers	aantal: _____ %: _____
7) Overige functies	aantal: _____ %: _____
8) Weet niet / wil niet zeggen	

[NIET TONEN ALS 12.1=0] [ALS (04=1 EN <sector in Colland-register>=8) OF (04=2 EN 05=8)]

47. Kunt u van de werknemer(s) op de loonlijst die op 31 december 2017 in vaste dienst werkzaam waren, aangeven welke functie zij hebben?

1) Allround schuurmedewerker	aantal: ____ %: ____
2) Assistent schuurbaas	aantal: ____ %: ____
3) Schuurbaas	aantal: ____ %: ____
4) Keurmeester	aantal: ____ %: ____
5) Inkoper	aantal: ____ %: ____
6) Overige functies	aantal: ____ %: ____
7) Weet niet / wil niet zeggen	

[NIET TONEN ALS 12.1=0] [ALS (04=1 EN <sector in Colland-register>=4) OF (04=2 EN 05=4)]

48. Kunt u van de werknemer(s) op de loonlijst die op 31 december 2017 in vaste dienst werkzaam waren, aangeven welke functie zij hebben?

1) Medewerker cultuurtechnisch/grondverzet	aantal: ____ %: ____
2) Medewerker gemechaniseerd loonwerk agrarisch	aantal: ____ %: ____
3) Vrachtwagenchauffeur	aantal: ____ %: ____
4) Technisch medewerker	aantal: ____ %: ____
5) Administratie/ondersteunend of leidinggevend medewerker	aantal: ____ %: ____
6) Overige functies	aantal: ____ %: ____
7) Weet niet / wil niet zeggen	

[NIET TONEN ALS 12.1=0] [ALS (04=1 EN <sector in Colland-register>=9) OF (04=2 EN 05=9)]

49. Kunt u van de werknemer(s) op de loonlijst die op 31 december 2017 in vaste dienst werkzaam waren, aangeven welke functie zij hebben?

1) Bedrijfsverzorgers	aantal: ____ %: ____
2) Agrarisch productiewerk/agrarisch medewerkers	aantal: ____ %: ____
3) Planners/werkverdeling/accountmanagers	aantal: ____ %: ____
4) Administratieve ondersteuning	aantal: ____ %: ____
5) HR, P&O, PR en Communicatie	aantal: ____ %: ____
6) Overige functies	aantal: ____ %: ____
7) Weet niet / wil niet zeggen	

[NIET TONEN ALS 12.1=0] [ALS (04=1 EN <sector in Colland-register>=7) OF (04=2 EN 05=7)]

50. Kunt u van de werknemer(s) op de loonlijst die op 31 december 2017 in vaste dienst werkzaam waren, aangeven welke functie zij hebben?

1) Hovenier	aantal: ____ %: ____
2) Groenvoorziener	aantal: ____ %: ____
3) Machinist	aantal: ____ %: ____
4) Boomverzorgers	aantal: ____ %: ____
5) Interieurbepanter	aantal: ____ %: ____
6) Overige functies	aantal: ____ %: ____
7) Weet niet / wil niet zeggen	

Blok 7: Slot

51. Mogen wij uw e-mailadres noteren om te gebruiken bij vervolgonderzoek? Dit onderzoek wordt één keer per twee jaar uitgevoerd.

- 1) Ja
- 2) Nee

52. Na afloop van het onderzoek wordt een samenvatting van de resultaten gepubliceerd. Wilt u dat wij u per email berichten wanneer dit is en waar u de samenvatting kunt downloaden?

- 1) Ja
- 2) Nee

[ALS 51=1 OF 52=1]

53. Wat is het emailadres, <[ALS 52=1 EN 51=2] waar wij u kunnen berichten over de resultaten van het onderzoek / [ALS 52=2 EN 51=1] waar wij u kunnen benaderen voor vervolgonderzoek / [ALS 52=1 EN 51=1] waar wij u kunnen berichten over de resultaten van het onderzoek en kunnen benaderen voor vervolgonderzoek>?

- 1)

Dit waren al mijn vragen.

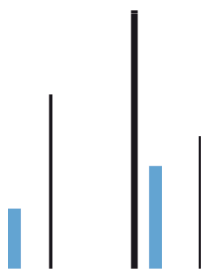
54. Heeft u nog opmerkingen over deze vragenlijst of dit onderzoek?

- 1) Ja, namelijk
- 2) Nee

Hartelijk dank voor uw medewerking aan het onderzoek, en een prettige dag verder.

Bijlage C: 35 arbeidsmarktregio's en 6 arbeidsmarktdistricten

Bijlage D: Opleidingen & opleidingsclusters

Het overzicht van opleidingen bevat uitsluitend de opleidingen waar studenten nu nog aan kunnen beginnen. Er zijn ook vele opleidingen met een andere opleidingscode die als voorloper van deze opleidingen gezien kunnen worden (die studenten in sommige gevallen ook nu nog volgen). Ook deze voorlopers zijn in dit onderzoek meegenomen.

De selectie van opleidingen per sector kan afwijken van de selecties van opleidingen waar brancheorganisaties gebruik van maken.

Onderwijs-soort	Opl.-code ¹	Opleidingsnaam	Cao-sector 1	Cao-sector 2	Cao-sector 3
Mbo	22220	Natuur en groene ruimte 3	Combinatie		
Mbo	22264	Arbeidsmarktgekwalificeerd assistent	Combinatie		
Mbo	22269	Entree Groen	Combinatie		
Mbo	23171	Groene ruimte	Combinatie		
Mbo	23221	Agro productie, handel en technologie	Combinatie		
Mbo	25258	Assistent	Combinatie		
Mbo	25430	Medewerker agrohandel en logistiek	Combinatie		
Mbo	25434	Vakbekwaam medewerker agrohandel en logistiek	Combinatie		
Mbo	25438	Vakexpert agrohandel en logistiek	Combinatie		
Mbo	25502	Manager retail	Combinatie		
Mbo	25528	Leidinggevende team/afdeling/project	Combinatie		
Mbo	25529	Technisch Leidinggevende	Combinatie		
Mbo	25530	Vakman-ondernemer	Combinatie		
Mbo	97020	Assistent medewerker voedsel en leefomgeving	Combinatie		
Mbo	97022	Assistent medewerker voedsel en leefomgeving (Groene detailhandel)	Combinatie		
Mbo	97300	Groene detailhandel (Medewerker groene detailh.)	Combinatie		
Mbo	97310	Groene detailhandel (Vakbekwaam medewerker groene detailhandel)	Combinatie		
Mbo	97320	Manager groene detailhandel	Combinatie		
Mbo	97470	Assistent medewerker voedsel en leefomgeving	Combinatie		
Mbo	97472	Assistent medewerker voedsel en leefomgeving (Assistent groene detailhandel)	Combinatie		
Mbo	97792	Manager groene detailhandel	Combinatie		
Mbo	97793	Medewerker groene detailhandel	Combinatie		
Mbo	97794	Vakbekwaam medewerker groene detailhandel	Combinatie		
Mbo	97799	Assistent plant of (groene) leefomgeving	Combinatie		
Mbo	22015	Vakman gww	Loonwerk		
Mbo	22239	Groen, grond, infra	Loonwerk		

¹ Opl.-code = opleidingscode (crebo-nummer bij het mbo en croho-nummer bij het hoger onderwijs)

Onderwijs-soort	Opl.-code ¹	Opleidingsnaam	Cao-sector 1	Cao-sector 2	Cao-sector 3
Mbo	25091	Allround vakman gww	Loonwerk		
Mbo	25097	Vakman gww	Loonwerk		
Mbo	25099	Machinist grondverzet	Loonwerk		
Mbo	25429	Medewerker agrarisch loonwerk	Loonwerk		
Mbo	25433	Vakbekwaam medewerker agrarisch loonwerk	Loonwerk		
Mbo	25437	Vakexpert agrarisch loonwerk	Loonwerk		
Mbo	25532	Medewerker agrarisch loonwerk	Loonwerk		
Mbo	25533	Vakexpert agrarisch loonwerk	Loonwerk		
Mbo	25555	Medewerker agrarisch loonwerk	Loonwerk		
Mbo	25556	Vakexpert agrarisch loonwerk	Loonwerk		
Mbo	25557	Vakbekwaam medewerker agrarisch loonwerk	Loonwerk		
Mbo	91551	Vakman infra (Aankomend vakman gww)	Loonwerk		
Mbo	91564	Vakman infra (Vakman gww)	Loonwerk		
Mbo	91573	Machinist Bouw-Infra (Grondverzet)	Loonwerk		
Mbo	93183	Machinist (Machinist grondverzet)	Loonwerk		
Mbo	93980	Vakman gww	Loonwerk		
Mbo	93990	Vakman gww (Allround vakman gww)	Loonwerk		
Mbo	97032	Middenkaderfunctionaris plant (Bedrijfsleider gemechaniseerd loonbedrijf)	Loonwerk		
Mbo	97140	Groen, grond, infra (Medewerker gemechaniseerd loonbedrijf)	Loonwerk		
Mbo	97150	Groen, grond, infra (Vakbekwaam medewerker gemechaniseerd loonbedrijf)	Loonwerk		
Mbo	97650	Groen, grond, infra (Manager gemechan. loonbedrijf)	Loonwerk		
Mbo	25453	Medewerker natuur, water en recreatie	Loonwerk	Hoveniers	Bos en natuur
Mbo	25457	Vakbekwaam medewerker natuur, water en recreatie	Loonwerk	Hoveniers	Bos en natuur
Mbo	97023	Assistent medewerker voedsel en leefomgeving (Natuur en leefomgeving)	Loonwerk	Hoveniers	Bos en natuur
Mbo	97181	Medewerker natuur en leefomgeving (Medewerker bos en natuurbeheer)	Loonwerk	Hoveniers	Bos en natuur
Mbo	97183	Medewerker natuur en leefomgeving (Medewerker land, water en milieutechniek)	Loonwerk	Hoveniers	Bos en natuur
Mbo	97184	Medewerker natuur en leefomgeving (Medewerker recreatiebedrijf)	Loonwerk	Hoveniers	Bos en natuur
Mbo	97251	Vakbekwaam medewerker natuur en leefomgeving (Vakbekwaam medewerker bos en natuurbeheer)	Loonwerk	Hoveniers	Bos en natuur
Mbo	97254	Natuur en groene ruimte 3 (Vakbekwaam medewerker land, water en milieu)	Loonwerk	Hoveniers	Bos en natuur
Mbo	97255	Natuur en groene ruimte 3 (Vakbekwaam medewerker recreatiebedrijf)	Loonwerk	Hoveniers	Bos en natuur
Mbo	97473	Assistent medewerker voedsel en leefomgeving (Assistent natuur en groen)	Loonwerk	Hoveniers	Bos en natuur
Mbo	97530	Natuur en groene ruimte	Loonwerk	Hoveniers	Bos en natuur
Mbo	97531	Natuur en groene ruimte 2 (Medewerker buitenruimte)	Loonwerk	Hoveniers	Bos en natuur
Mbo	97532	Natuur en groene ruimte 2 (Medewerker recreatiebedrijf)	Loonwerk	Hoveniers	Bos en natuur
Mbo	25451	Medewerker groen en cultuurtechniek	Loonwerk	Hoveniers	
Mbo	25454	Opzichter/uitvoerder groene ruimte	Loonwerk	Hoveniers	
Mbo	25456	Vakbekwaam medewerker groen en cultuurtechniek	Loonwerk	Hoveniers	
Mbo	97090	Manager natuur en recreatie	Loonwerk	Hoveniers	
Mbo	97180	Medewerker natuur en leefomgeving	Loonwerk	Hoveniers	

Onderwijs-soort	Opl.-code ¹	Opleidingsnaam	Cao-sector 1	Cao-sector 2	Cao-sector 3
Mbo	97250	Natuur en groene ruimte	Loonwerk	Hoveniers	
Mbo	97252	Natuur en groene ruimte 3 (Vakbekwaam medewerker groenvoorziening)	Loonwerk	Hoveniers	
Mbo	25452	Medewerker hovenier		Hoveniers	
Mbo	25455	Vakbekwaam hovenier		Hoveniers	
Mbo	97182	Medewerker natuur en leefomgeving (Medewerker hoveniersbedrijf/ groenvoorziening)		Hoveniers	
Mbo	97253	Natuur en groene ruimte 3 (Vakbekwaam hovenier)		Hoveniers	
Mbo	97552	Zorg, natuur en gezondheid (Werkbegeleider zorgbedrijf plant)		Hoveniers	
Mbo	97562	Zorg, natuur en gezondheid (Ondernemer zorgbedrijf plant)		Hoveniers	
Mbo	97550	Zorg, natuur en gezondheid	Dierhouderij	Hoveniers	
Mbo	97560	Zorg, natuur en gezondheid	Dierhouderij	Hoveniers	
Mbo	22230	Paardensport	Dierhouderij		
Mbo	22234	Productiedieren	Dierhouderij		
Mbo	23177	Paardensport en -houderij	Dierhouderij		
Mbo	23213	Dierlijke vruchtbaarheid en voortplanting	Dierhouderij		
Mbo	25432	Medewerker veehouderij	Dierhouderij		
Mbo	25436	Vakbekwaam medewerker veehouderij	Dierhouderij		
Mbo	25465	Specialist vruchtbaarheid en voortplanting	Dierhouderij		
Mbo	25468	Bedrijfsleider paardensport en -houderij	Dierhouderij		
Mbo	25469	Instructeur paardensport en -houderij	Dierhouderij		
Mbo	25470	Vakbekwaam medewerker paardensport en -houderij	Dierhouderij		
Mbo	25535	Vakexpert veehouderij	Dierhouderij		
Mbo	25537	Vakbekwaam medewerker veehouderij	Dierhouderij		
Mbo	25538	Specialist vruchtbaarheid en voortplanting	Dierhouderij		
Mbo	25541	Vakexpert veehouderij	Dierhouderij		
Mbo	97021	Assistent medewerker voedsel en leefomgeving (Dierverzorging/dierhouderij)	Dierhouderij		
Mbo	97050	Dierenhouderij	Dierhouderij		
Mbo	97051	Dierenhouderij (Dierenhouder graasdieren)	Dierhouderij		
Mbo	97052	Dierenhouderij (Dierenhouder hokdieren)	Dierhouderij		
Mbo	97053	Dierenhouderij (Manager diervverzorging)	Dierhouderij		
Mbo	97054	Dierenhouderij (Melkveehouder)	Dierhouderij		
Mbo	97220	Paardensport (Begeleider paardensport II)	Dierhouderij		
Mbo	97230	Paardensport (Instructeur paardensport III)	Dierhouderij		
Mbo	97240	Paardensport	Dierhouderij		
Mbo	97241	Paardensport (Instructeur paardensport IV)	Dierhouderij		
Mbo	97242	Paardensport (Manager paardensportbedrijf)	Dierhouderij		
Mbo	97330	Medewerker diervverzorging	Dierhouderij		
Mbo	97360	Diervverzorging	Dierhouderij		
Mbo	97361	Diervverzorging 3/4 (Diervverzorger graasdieren)	Dierhouderij		
Mbo	97362	Diervverzorging 3/4 (Diervverzorger hokdieren)	Dierhouderij		
Mbo	97363	Diervverzorging 3/4 (Diervverzorger melkvee)	Dierhouderij		
Mbo	97471	Assistent medewerker voedsel en leefomgeving (Assistent diervverzorging)	Dierhouderij		
Mbo	97551	Zorg, natuur en gezondheid (Werkbegeleider zorgbedrijf dier)	Dierhouderij		
Mbo	97561	Zorg, natuur en gezondheid (Ondernemer zorgbedrijf dier)	Dierhouderij		

Onderwijs-soort	Opl.-code ¹	Opleidingsnaam	Cao-sector 1	Cao-sector 2	Cao-sector 3
Mbo	97700	Productiedieren	Dierhouderij		
Mbo	97701	Productiedieren (Diervorzorger graasdieren)	Dierhouderij		
Mbo	97702	Productiedieren (Diervorzorger hokdieren)	Dierhouderij		
Mbo	97703	Productiedieren (Diervorzorger melkvee)	Dierhouderij		
Mbo	97710	Productiedieren	Dierhouderij		
Mbo	97711	Productiedieren (Dierenhouder graasdieren)	Dierhouderij		
Mbo	97712	Productiedieren (Dierenhouder hokdieren)	Dierhouderij		
Mbo	97713	Productiedieren (Melkveehouder)	Dierhouderij		
Mbo	22203	Biologisch-dynamisch bedrijf	Dierhouderij	Open teelten	
Mbo	25439	Vakexpert biologisch-dynamische landbouw	Dierhouderij	Open teelten	
Mbo	97031	Middenkaderfunctionaris plant (Bedrijfsleider biologisch-dynamisch bedrijf)	Dierhouderij	Open teelten	
Mbo	97120	Biologisch-dynamisch bedrijf (Medewerker biologisch-dynamisch bedrijf)	Dierhouderij	Open teelten	
Mbo	97130	Biologisch-dynamisch bedrijf (Vakbekwaam medewerker biologisch-dynamisch bedrijf)	Dierhouderij	Open teelten	
Mbo	97640	Biologisch-dynamisch bedrijf (Manager biologisch-dynamisch bedrijf)	Dierhouderij	Open teelten	
Mbo	22204	Teelt 4	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	22208	Teelt 2/3	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	25431	Medewerker teelt	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	25435	Vakbekwaam medewerker teelt	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	25534	Vakexpert teelt en groene technologie	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	25536	Vakbekwaam medewerker teelt	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	25540	Vakexpert teelt en groene technologie	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	97024	Assistent medewerker voedsel en leefomgeving (Plantenteelt)	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	97030	Teelt en ondernemerschap	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	97033	Teelt en ondernemerschap (Manager binnenteelt)	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	97034	Teelt en ondernemerschap (Manager buitenteelt)	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	97100	Binnenteelt (Medewerker binnenteelt)	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	97110	Binnenteelt (Vakbekwaam medewerker binnenteelt)	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	97190	Buitenteelt (Medewerker buitenteelt)	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	97200	Buitenteelt (Vakbekwaam medewerker buitenteelt)	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	97474	Assistent medewerker voedsel en leefomgeving (Assistent plantenteelt)	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	97660	Teelt 2/3 (Medewerker teelt)	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	97670	Teelt 2/3 (Vakbekwaam medewerker teelt)	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	97680	Teelt 4	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	97681	Teelt 4 (Manager teelt)	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	97682	Teelt 4 (Specialist teelt en techniek)	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	97683	Teelt 4 (Teamleider teelt en arbeid)	Glastuinbouw	Open teelten	
Mbo	97795	Manager teelt en gewasbescherming	Glastuinbouw	Open teelten	
Hoger ond.	34214	B Internationale Agrarische Handel	Combinatie		
Hoger ond.	34228	B Agrarische Bedrijfskunde	Combinatie		
Hoger ond.	34326	B Agrologistiek	Combinatie		
Hoger ond.	70147	M Agribusiness Development	Combinatie		
Hoger ond.	34327	B Agroproduktkunde	Combinatie		
Hoger ond.	6211	Tropisch landgebruik	Combinatie		
Hoger ond.	6223	Landbouwtechniek	Combinatie		

Onderwijs-soort	Opl.-code ¹	Opleidingsnaam	Cao-sector 1	Cao-sector 2	Cao-sector 3
Hoger ond.	6209	Agrosysteemkunde	Combinatie		
Hoger ond.	6213	Plantenveredeling en gewasbescherming	Combinatie		
Hoger ond.	6218	Plantenteeltwetenschappen	Combinatie		
Hoger ond.	6971	Landbouwtechnische Wetenschappen	Combinatie		
Hoger ond.	6835	Plant- en Gewaswetenschappen	Combinatie		
Hoger ond.	6975	Tropisch Landgebruik	Combinatie		
Hoger ond.	59300	B Biologische Productiewetenschappen	Combinatie		
Hoger ond.	30024	B Tuinbouw & Agribusiness	Combinatie		
Hoger ond.	34868	B Tuinbouw en Akkerbouw	Combinatie		
Hoger ond.	56835	B Plantenwetenschappen	Combinatie		
Hoger ond.	66835	M Plant Sciences	Combinatie		
Hoger ond.	69300	M Organic Agriculture	Combinatie		
Hoger ond.	70058	M Agricultural Production Chain Management	Combinatie		
Hoger ond.	80012	Ad Tuinbouw en Akkerbouw	Combinatie		
Hoger ond.	80068	Ad Tuin- en Landschapsinrichting	Combinatie		
Hoger ond.	80129	Ad Tuinbouwmanagement	Combinatie		
Hoger ond.	6212	Landinrichtingswetenschappen	Combinatie		
Hoger ond.	6848	Landinrichting	Combinatie		
Hoger ond.	6972	Landinrichtingswetenschappen	Combinatie		
Hoger ond.	80097	Ad Landscape & Environment Technology	Combinatie		
Hoger ond.	30028	B Landscape and Environment Management	Combinatie		
Hoger ond.	30033	B Geo Media & Design	Combinatie		
Hoger ond.	34859	B Management van de Leefomgeving	Combinatie		
Hoger ond.	56848	B Landschapsarchitectuur en ruimtelijke planning	Combinatie		
Hoger ond.	66848	M Landscape Architecture and Planning	Combinatie		
Hoger ond.	6207	Bosbouw	Bos en natuur		
Hoger ond.	6219	Bos- en natuurbeheer	Bos en natuur		
Hoger ond.	34221	B Bos- en Natuurbeheer	Bos en natuur		
Hoger ond.	56219	B Bos- en Natuurbeheer	Bos en natuur		
Hoger ond.	66219	M Forest and Nature Conservation	Bos en natuur		
Hoger ond.	6969	Bosbouw	Bos en natuur		
Hoger ond.	34220	B Tuin- en Landschapsinrichting	Hoveniers		
Hoger ond.	34330	B Veehouderij	Dierhouderij		
Hoger ond.	6210	Zootechniek	Dierhouderij		
Hoger ond.	6849	Dierwetenschappen	Dierhouderij		
Hoger ond.	6977	Zootechniek	Dierhouderij		
Hoger ond.	70196	M Innovative Dairy Chain Management	Dierhouderij		
Hoger ond.	34333	B Diermanagement	Dierhouderij		
Hoger ond.	34869	B Dier- en Veehouderij	Dierhouderij		
Hoger ond.	49290	M Innovative Dairy Chain Management	Dierhouderij		
Hoger ond.	56849	B Animal Sciences	Dierhouderij		
Hoger ond.	80006	Ad Dier- en Veehouderij	Dierhouderij		
Hoger ond.	80044	Ad Melkveehouderij	Dierhouderij		
Hoger ond.	34202	B Landbouw	Open teelten		
Hoger ond.	6202	Landbouwplantenteelt	Open teelten		
Hoger ond.	34222	B Tuinbouw	Open teelten	Glastuinbouw	
Hoger ond.	34329	B Plantenteelt	Open teelten	Glastuinbouw	
Hoger ond.	6204	Tuinbouw	Open teelten	Glastuinbouw	